5152

1893

Lehrbücher
2 (059)
G-15

12002

1892. № 991.

ՕՐԱՑՈՅՑ

1893

ՈՒԱԿԱՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԵՒ

ՀԱՅԿԱՅ ՏՅԱԼ—4385 Թ.

(ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կազմեց

Յ. ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ:

667

ԹԻՖԼԻՍ
Տպարան Յ. Մարտիրոսեանցի.

ՍԱՐԿԱՒԱԳ Յ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

Յօրինած

ԳԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

1. ԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ Ա. մասն — Արձակ, էջերդ տիպ։ Գինն է 1 ռ. 25 կոպէկ։ Գումարով առնողին՝ հաւբ 1 ռուբլի։

2. ԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ, Բ. մասն — Բանաստեղծութիւններ։ Գինը նոյնն է։

3. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, Դ. տարի, էջերդ տիպ։ Գինը՝ 60 կոպէկ։ Գումարով՝ 48 կոպէկ։

4. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, Գ. տարի, էջերդ տիպ։ Գինը՝ 40 կոպէկ։ Գումարով՝ 32 կոպէկ։

5. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, Բ. տարի, էջերդ տիպ։ Գինը՝ 35 կոպէկ։ Գումարով՝ 28 կոպէկ։

6. ՀԱՄԱՌՕՏ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ Ա. մասն — Նախադասութիւններ և Մասունք բանի։ Գինը՝ 20 կոպէկ։ Գումարով՝ 15 կոպէկ։

2(059)
Ն-15

ՕՐԱՑՈՅՑ

1893

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԵՒ

ՀԱՅԿԱՅ ՏՅԱՆ—4385 Թ.

(ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կազմեց

Յ. ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ТИФЛИСЪ
Тип. И. Мартиросіанца.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 10 Сентября 1892 г.

ՀԱՅԿ ԱՄՍՕՐ
ՀԱՅԿ ԱՄՍՕՐ ՀՍՍՀ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ
35868-66
Կ9971-ԱԱ

1893 Թուականին, ազգային 1342.

Գիր տարուոյն է . . . . . Է.
Եօթներեակը . . . . . Ի.
Վերագիրը . . . . . Ե.
Ինն և տասներեակը . . . . . ԻԲ (22)
Տանուտերը . . . . . 11.
Առիւծ.

—

Քարժական տօները և նրանց միջոցները.

—

Օր Ծննդեան . . . . . Հորեքշաբթի.
Միջոց ուտելքը՝ 12 օր.

Բարեկենդան Առաջաւորաց . . . Յունուարի . . . 17
Օր Տեառնընդառաջի . . . . . Կիրակի.
Բուն Բարեկենդան . . . . . Փետրուարի . . . 7
ՉԱՏԻԿ
Օր Աշխատանաց . . . . . Մարտի 28
Նբեմեան-Խաչ . . . . . Հորեքշաբթի
. . . . . Ապրիլի 25

Համբարձումն	Մայիսի	6
Հոգեգալուստ	„	16
Բարեկենդան Ս. Լուսաւորչի	Յունիսի	6
Վարդավառ	Յուլիսի	4
Միջոց ուտիքը՝ 5 շաբաթ.		
Ս. Աստուածածին	Օգոստոսի	15
Միջոց ուտիքը՝ 3 շաբաթ.		
Խաչվերաց	Սեպտեմբերի	12
Բարեկենդան Վարագայ Խաչի	„	19
Միջոց ուտիքը՝ 8 շաբաթ.		
Գիւտ-Խաչ	Հոկտեմբերի	24
Բարեկենդան Յիսնակի	Նոյեմբերի	21
Բարեկենդան Ս. Յակոբայ	Դեկտեմբերի	12

Միջոց ուտիքը՝ 12 օր.

Օր Բարեկենդանի Ծննդեան պահոց—Երեքշաբթի։

ՅԱՐԱՏՈՒՆ

1	Մարտ 4 օր Հայոց Դիմակաց — Հայոց Դիմակաց — Գ. Կ. Ն. Կ. Գ. Մեծի Մեծ-սաստկութիւն.	24
2	Գբ. 4 օր Ճնճղաց — Սրբոց Զաքարիայ Վանքի Դիտելոց Գ. Եղեսիոյ Գ. Գրիգորի Մեծի Գ. Ամենայն Հոգեւոր Դիտելոց, Դիտելոց ուրբաթ, Գ. Բայ Գ. Գրիգորի Գ. Ամենայն Հոգեւոր Դիտելոց ուրբաթ։	25
3	* Դ. Կիրակի Մեծ Պասեր, Հանդիսաւոր Գ. Գրիգորի Գ. Ամենայն Հոգեւոր Դիտելոց Գ. Գրիգորի Գ. Ամենայն Հոգեւոր Դիտելոց։	26

Մեծ Պասեր, Հանդիսաւոր Գ. Գրիգորի Գ. Ամենայն Հոգեւոր Դիտելոց։

4	Հշ. գ. օր պահոց Յոննդեան.	27
5	Դշ. Ամրագալոյց Յոննդեան Քրիստոսի.—Նաւակատիք.	28
6	* Դշ. Տօն Յոննդեան և ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ Տեառն. Ռ. Մկրտութիւն Տեառն.—Ուտիք է մեզ 8. օր անմիջոց.—Միջոց ուտիքը 12 օր է. ☽ Ծ. Լ.—Յրաքն օր։	29
7	* Եշ. բ. օր. Յոննդեան.—Յիշատակ Մեռելոց.	1
8	Ուրբ. գ. օր Յոննդեան.	2
9	Շբ. դ. օր Յոննդեան.	3
10	* Կիր. ե. օր Յոննդեան.—Յն. Ն. Կ. Ք. Մեծ Իշխան Պետր Նիկոլայեվիչի.	4
11	Հշ. զ. օր Յոննդեան.	5
12	Դշ. է. օր Յոննդեան.	6
13	* Դշ. ը. օր Յոննդ. և Տօն Անուանակոչութեան Տեառն.—Նախատօնակ։ ☽ Ա. Ք.—Դատապարտեալ եղանակ։	7
14	Եշ. Տօն Յոննդեան Յովհաննու Կարապետին.—Ռ. Ս. Կուսին Նունեայ՝ Լուսաւորչուհոյն	8

	վրայ*)։	
15	Ուրբ. պահք.	
16	Շբ. Սրբոյն՝ Պետրոսի հայրապետին, Վլասայ եպիսկոպոսին և Աբիսողոմայ սարկաւագին.	10
17	* Ա. Կիր.—Բարեկենդան Առաջաւորի պահոց.	11
18	Հշ. ա. օր պահոց Առաջաւորի.	12
19	Դշ. բ. օր պահոց Առաջաւորի.	13

Ռուսիայի և Վրաստանի մէջ Նունէ անունը կրող հայ տիկնայք և օրիորդները, ռուս և վրաց կանանց նմանութեամբ՝ Յունուարի 14-ին ծանօթներից ու բարեկամներից շնորհաւորութիւններ են ընդունում։ Զատ են սիալուում, սակ. որովհետև Հայաստանեայց Եկեղեցին Ս. Նունէ կոյսին տօնում է Ս. Մանէ կոյսի հետ Ս. Էջմիածնի տօնից յետոյ համարեա ամառը, ինչպէս այս

Օ	ՅՈՒՆՈՒԱՐ	Լ
20	Դշ. գ. օր պահոց Առաջաւորի։	14
	☉ Լ. Լ.—Պայծառ տօնք։	
21	Եշ. դ. օր պահոց Առաջաւորի։	15
22	Ուրբ. ե. օր պահոց Առաջաւորի։—Յիշատակ Յօնանու մարգարէի։	16
23	Շբ. Սրբոյն՝ Սարգսի զօրավարին և որդւոյ նորա Մարտիրոսին և Շորեքտասան զինուորացն։	17
24	✠ Բ. Կիր.—Հարսանիք.—Ան. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխանուհւոյ Քրսենեայ Ալեքսանդրովնայի։	18
25	Բշ. Սրբոց Ատոմմեանց զօրավարացն։	19
26	Գշ. Սրբոց Սուքիասեանց վրկայիցն։	20
27	Դշ. պահք։	21
28	Եշ. Սրբոց Ոսկեանց քահանայից։	22
	Є Վ. Գ.—Անհասկանալի տարի—Յունիսի 1-ին։ Այդ է ահա նրանց տօնախմբութեան օրը, և ոչ Յունուարի 14-ը։	

Օ	ՅՈՒՆՈՒԱՐ	Լ
	Եղանակաց։	
29	Ուրբ. պահք։	23
30	Շբ. Սրբոյն ՍԱՀԱԿԱՅ Պարթևի հայրապետին մերոյ։	24
31	✠ Գ. Կիր.—Հարսանիք։	25

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

28 ՕՐ.

Օ	—	Լ
1	Բշ. Սրբոցն՝ Մարկոսի եպիսկոպոսին, Պիոնի քահանային, Կիւրղի և Բենիամինի սարկաւագացն և վկայիցն՝ Աբդլմսեհի, Որմզդանայ և Ցայենի:	26
*2	Դշ. Սրբոց ՂԷՈՆԴԵԱՆՑ քահանայիցն.—Ի. Տեառնընդառաջ:	27
3	Դշ. պահք.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Նիկոլայ Կոնստանդինովիչի, և տօն ասպետական նշանացն Սրբոյն Աննայի:	28
4	* Եշ. Սրբոց ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՋՕՐԱՎԱՐԱՑՆ մերոց՝ 1036 վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծ պատերազմին.--Յիշատակ Մեռելոց.—Տօն ազգային:	29

Օ	ՓԵՏՐՈՒԱՐ	Լ
	☉ Ծ. Լ.—Թոնոտ և ցրտաշունչ ամուրջ:	
5	Ուրբ. պահք:	1
6	Զբ. Սրբոցն՝ Կ. Պոլսոյ ս. Փողովոյն, 150 հայրապետացն.	2
7	* Կիր.—Բուն Բարեկենդան:	3
8	Բշ. ա. օր մեծի պահոց:	4
9	Դշ. բ. օր մեծի պահոց:	5
10	Դշ. գ. օր մեծի պահոց:	6
11	Եշ. դ. օր մեծի պահոց:	7
	☽ Ա. Ք.—Մեղմ օր:	
12	Ուրբ. ե. օր մեծի պահոց:	8
13	Զբ. զ. օր մեծի պահոց.—Սրբոյն Թէոդորոսի զօրավարին:	9
14	* Բ. Կիր. Քառասնորդական պահոց.—Տօն ՔԱՌԱՍՆՕՐԵԱՅ ԳԱԼՍՏԵԱՆ Քրիստոսի. —Տեառնընդառաջ:	10
15	Բշ. ը. օր մեծի պահոց:	11
16	Դշ. թ. օր մեծի պահոց:	12
17	Դշ. ժ. օր մեծ պահոց:	13
18	Եշ. ժա. օր մեծի պահոց:	14
19	Ուրբ. ժբ. օր մեծի պահոց:	15
	☾ Լ. Լ.—Պղտոր եղանակ:	
20	Զբ. ժգ. օր մեծի պահոց.—	16

0	ՓԵՏՐՈՒԱՐ	Լ
	Սրբոցն՝ Կիւրղի՝ Երուսաղեմայ հայրապետին և միւս Կիւրղի եպիսկոպոսին և մօրն նորա Աննայի։	
21	✠ Գ. Կիր. Քառասնորդական պահոց.—ԱՆԱՌԱԿԻՆ։	17
22	Բ2. Ժե. օր մեծի պահոց։	18
23	Գ2. Ժզ. օր մեծի պահոց։	19
24	Դ2. *) Ժէ. օր մեծի պահոց.—	20
25	Ե2. Ժը. օր մեծի պահոց.	21
*26	Ուրբ. Ժթ. օր մեծի պահոց.— Ծնունդ Ն. Կ. Մ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Գ.—ի։	22
27	Զբ. ի. օր մեծի պահոց.—Սրբոյն Յովհաննու՝ Երուսաղեմայ հայրապետին—և սրբոց հայրապետացն մերոց՝ Յովհաննու Օձնեցւոյն, Յովհաննու Որոտնեցւոյն և Գրիգորի Տաթևացւոյն. Є Վ. Ք.—Բուռ ի պատանութիւն։	23
28	✠ Դ. Կիր. Քառասնորդական պահոց.—ՏՆՏԵՍԻՆ։	24

*) Գարնան սկիզբը Թիֆլիսում։

ՄԱՐՏ

31 ՕՐ.

0	—	Լ
1	Բ2. իբ. օր մեծի պահոց։	25
*2	Գ2. իգ. օր մեծի պահոց.—Օր Գահակալութեան Վեհափառ Կայսեր ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Գ-ի.	26
3	Դ2. իդ. օր մեծի պահոց. ՄԻՋԻՆՔ։	27
*4	Ե2. իե. օր մեծի պահոց։	28
5	Ուրբ. իզ. օր մեծի պահոց։	29
6	Զբ. իէ. օր մեծի պահոց.— Սրբոց Մանկանցն Քառասնից, որք ի Սեբաստիա կատարեցան։	30
	☉ Ծ. Լ.—Փոխոխական տեւութիւն։	
7	✠ Ե. Կիր. Քառասնորդական պահոց.—ԴԱՏԻՈՐԻՆ.	1
8	Բ2. իթ. օր մեծի պահոց։	2
9	Գ2. լ. օր մեծի պահոց։	3
10	Դ2. լա. օր մեծի պահոց։	4

Օ	ՄԱՐՏ	Լ
11	Ե2· ԼԲ· օր մեծի պահոց:	5
12	Ուրբ· Լգ· օր մեծի պահոց.— Նախաբանեալ.	6
13	* ՁԲ· Լդ· օր մեծի պահոց.— Սրբոյն ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ մերոյ՝ չարչարանաց և մտին ի վիրապն: Ⓓ Ա. Ք.—Հարիւրամեայն օրոց:	7
14	* Զ. Կիր. Քառասնորդական պահոց.—ԳԱԼՍՏԵԱՆ:	8
15	Բ2· Լզ· օր մեծի պահոց:	9
16	Գ2· Լէ· օր մեծի պահոց:	10
17	Դ2· Լը· օր մեծի պահոց:	11
18	Ե2· Լթ· օր մեծի պահոց:	12
19	Ուրբ· Խ· օր մեծի պահոց:	13
20	ՁԲ. Խա. օր մեծի պահոց.— Յիշատակ յարութեան Ղազարու:	14
21	* Կիր. ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ.— Յերեկոյին Գոնաբացէք: Ⓔ Աւ. ԼԲ. Լ.—Քաղաքուիկն օրոց:	15
22	Աւագ Բ2· պահք:	16
23	Աւ. Գ2· պահք.—Յիշատակ Տասն Կուսանաց:	17

Օ	ՄԱՐՏ	Լ
24	Աւ. Դ2· պահք·	18
*25	* Աւ. Ե2· պահք.—Յիշատակ Ոտնալուայի.—Ի. Աւետումն Ս. Աստուածածնի:	19
*26	Աւ. Ուրբ· պահք.—Յիշատակ Չարչարանաց և Խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի.--Նախաբանեալ.--Թափօր Թաղման:	20
*27	Աւ. ՁԲ· Ճրագալոյց Յարութեան Քրիստոսի.—Նախաբանեալ. Նաւակատիք.	21
28	* Կիր. ԶԱՏԻԿ.—Տօն Յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի.—Եւ ռուսաց: Ուտիք է մեզ անմիջոց ցՀամբարձումն. իսկ ռուսաց՝ ցՆոր Կիրակի.	22
*29	* Բ2· Բ. օր Զատկի.—Յիշատակ Մեռելոց:	23
30	Գ2· Գ. օր Զատկի: Ⓔ Վ. Ք.—Գոքանոցին օրոց:	24
31	Դ2· Դ· օր Զատկի:	25

ԱՊՐԻԼ

30 ՕՐ.

0	—	Լ
1	Երք. Ե. օր Զատկի։	26
2	Ուրբ. Զ. օր Զատկի։	27
3	Շբ. Է. օր Զատկի.—Յիշատակ գլխատման Ս. Յովհաննու Մկրտչի։	28
4	✠ Բ. Կիր. Նոր Կիրակի (Կբէ։ նոռոպրկ։)։	29
	☉ Ծ. Լ.—Անչքեայսին երեսուն։	
5	Բշ. Թ. օր Յինանց։	1
6	Գշ. Ժ. օր Յինանց։—Նախատօնաւ։	2
7	✠ Դշ. Ժա. օր Յինանց.—Աւետումն Ս. Աստուածածնի։	3
8	Երք. Ժբ. օր Յինանց։	4
9	Ուրբ. Ժգ. օր Յինանց։	5
10	Շբ. Ժդ. օր Յինանց։	6
11	✠ Գ. Կիր. Աշխարհամատրան Կիրակի (Կանաչ Հիրուկ)։	7

0	ԱՊՐԻԼ	Լ
	Դ Ա. Ք.—Ամարգիէի տօնք։	
12	Բշ. Ժզ. օր Յինանց։	8
13	Գշ. Ժէ. օր Յինանց։	9
14	Դշ. Ժը. օր Յինանց։	10
15	Երք. Ժթ. օր Յինանց։	11
16	Ուրբ. Ի. օր Յինանց։	12
17	Շբ. Իա. օր Յինանց.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Նիկոլայ Միխայիլովիչի։	13
18	✠ Դ. Կիր. (Կարմիր Հիրուկ)։	14
19	Բշ. Իգ. օր Յինանց։	15
	☉. Լ. Լ.—Բարեկենդան օրք։	
20	Գշ. Իդ. օր Յինանց։	16
21	Դշ. Իե. օր Յինանց։	17
22	Երք. Իզ. օր Յինանց։	18
23	Ուրբ. Իէ. օր Յինանց—Ան. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Ալեքսանդրայ Իոսիֆովնայի և Ալեքսանդրայ Պետրովնայի։	19
24	Շբ. Իը. օր Յինանց։	20
25	✠ Ե. Կիր. Տօն Երևման Սրբոյ Խաչի։	21
26	Բշ. Լ. օր Յինանց։	22
27	Գշ. Լա. օր Յինանց։	23
	Ը Վ. Ք.—Խաղաղութիւնն օրքս։	

0	ԱՊՐԻԼ	Լ
28	Դ2 ԼԲ· օր Յինանց։	24
29	Ը2· ԼԳ· օր Յինանց.—Ծն. Ն· Կ. Բ. Սերգէյ Ալեքսանդրովիչ։	25
30	ՈՒԲ· ԼԴ· օր Յինանց։	26

ՄԱՅԻՍ

31 ՕՐ.

0		Լ
1	ԶԲ· ԼԵ. օր Յինանց։	27
2	✱ Զ· Կիր։	28
3	Հ2· ԼԷ· օր Յինանց։	29
4	Դ2· ԼԸ· օր Յինանց։ ❀ Ծ. Լ.—Զո՛ւարթ և պայծառաբարբ։	30
5	Դ2· ԼԹ· օր Յինանց.—Առաջին Տարեդարձ միաձայն ընտրութեան Տ· Մկրտիչ արքեպիսկոպոսի Խրիմեան՝ յաւագ թեկնածութիւն կաթողիկոսութեան ամենայն Հայոց, ի Համազգայնոն ժողովն Ս. Էջմիածնի։	1
*6	✱ Ը2· Լ. օր Յինանց.—ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ Քրիստոսի։ Ելս ռուսաց.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Վսեմափառ Թագաժառանգին՝	2

Օ	ՄԱՅԻՍ	Լ
	Նիկոլայ Ալեքսանդրովիչի։	
7	Ուրբ. խա. օր Յիսնանց—պահք։	3
8	Ձբ. խբ. օր Յիսնանց։	4
*9	* Ի. Կիր. Երէրորդ Տաղնապարտ.—Ի. Փոխադրութիւն Նշխարաց Ս. Նիկողայոսի Սքանչելագործի.	5
10	Հշ. խգ. օր Յիսնանց։	6
11	Դշ. խե. օր Յիսնանց.—Ան. Ն. Կ. Բ. Կիրիլ Ալեքսանդրովիչի. Ⓓ Ա. Ք.—Փոխ սա փոխ պարզ և անչափ։	7
12	Դշ. խզ. օր Յիսնանց.—պահք։	8
13	Եշ. խէ. օր Յիսնանց։	9
14	Ուրբ. խը. օր Յիսնանց.-պահք։	10
*15	Ձբ. խթ. օր Յիսնանց.—Օր Թագաւորութեան Պահանջառ Կայսեր և Կայսրուհւոյն ամենայն ռուսաց։	11
16	* Կիր. Ժ. օր Յիսնանց.—ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍ (Պենտեկոստէ).—Բարեկենդան Ղղիական պահոց։	12
*17	Հշ. ք. օր Հոգ.—պահք.—Ի Ուսիք է յայսմ եօթնեկի.	13

Օ	ՄԱՅԻՍ	Լ
18	Դշ. գ. օր Հոգ.—պահք։	14
19	Դշ. դ. օր Հոգ.—պահք. Ⓢ Լ. Լ.—Գերապատուոյն ասուրբ։	15
20	Եշ. ե. օր Հոգ.—պահք.—Ան. Ն. Կ. Բ. Ալեքսէյ Ալեքսանդրովիչի և Ալեքսէյ Միխայլովիչի։	16
21	Ուրբ. զ. օր Հոգ.—պահք.—Ան. Սեծի Դքսին Կոնստանդին Կոնստանդինովիչի և Ծն. Ալեքսանդրայ Պետրովնայի։	17
22	Ձբ. է. օր Հոգ.	18
23	* Ա. Կիր. Յարութեան.—Յիշատակ Ղղիայի մարգարէին.—Ա. պսակ.—Նախատօնակ.	19
24	Հշ. Սրբոց կուսանացն Հռիփսիմեանց։—Նախատօնակ։	20
25	Դշ. Սրբոց կուսանացն Գայիանեանց.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Քսենեայ Ալեքսանդրովնայի։ Є Վ. Ք.—Ամպոսա և փայլատ-ՀՈՒԼԻՆ։	21
26	Դշ. պահք. Նախատօնակ։	22
27	Եշ. Սրբոց կանանց Կա-	23

Гос. Библиотека
ZUUՈ-Арм.ССР
35868-1

	բապետին և Աթանագինեայ եպիսկոպոսին.—Ա. 33-օրեայ պահք Առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի:	
28	Ուրբ. պահք.—Նախատօնակ:	24
29	* Զբ. Սրբոյն ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ մերոյ՝ ելանելոյն ի վիրապէն:	25
30	* Բ. Կիր. Տօն Կաթողիկէ Սրբոյ ԷՋՄԻԱԾՆԻ.—Հարսանիք:	26
31	Բշ. Սրբոց Մանկանցն Բեթլեհեմի և Ակակիոսի վկային, Մովկիմայ քահանային և Կոտրատիոսի զինաւորին:	27

30 ՕՐ.

0	— Գ	Լ
1	Գշ. Սրբոց կուսանացն Նուենեայ և Մանեայ.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Դիմիտրիի Կոնստանդինովիչի:	28
2	Դշ. պահք: ❷ Ծ. Լ.—Գոգնոնոպէրշ ամուրջ:	29
3	Եշ. Սրբոց Իշխանացն Սահակայ և Յովսէփայ և վկայիցն՝ Սարգսի և Բագոսի:	1
4	Ուրբ. պահք:	2
5	Զբ. Սրբոյն ՆԵՐՍԻՍԻ ՄԵԾԻ Հայրապետին մերոյ և Խագայ եպիսկոպոսին:	3
6	* Գ. Կիր. Բարեկենդան Ս. Լուսաւորչի պահոց:	4
7	Բշ. պահք Սրբոյն՝ Եպիփանու Կիպրացւոյն, Բաբելայ	5

	հայրապետին և երից աշակերտաց նորին:	
8	Գ. պահք.—Սրբոցն՝ Կոնստանդիանոսի թագաւորին և մօրն նորա Հեղինեայ:	6
	☽ Ա. Ք.—Ամպրոպայոյզ Եղանակ:	
9	Դ. պահք:	7
10	Ե. պահք Սրբոցն՝ Թէոդիտոնի Գաղատացւոյն, Թալիլեայ բշժկին և 7 կուսանացն, որք յԱնկիւրիա կատարեցան:	8
11	Ուրբ. պահք.—Նախատօնակ:	9
12	✠ Զբ. Գիւտ ՆՇԽԱՐԱՅ Ս. Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ:	10
13	✠ Դ. Կիր.—Հարսանիք:	11
14	Բ. Սրբոց վկայիցն՝ Անտոնինոսի, Թէոփիլոսի, Անիքետոսի և Փոտինոսի:	12
15	Գ. Սրբոցն՝ Դանիէլի մարգարէին և Երից Մանկանցն:	13
16	Դ. պահք:	14
17	Ե. Սրբոց Թարգմանչացն մերոց ՍԱՀԱԿԱՅ և ՄԵՍՐՈՊԱՅ:	15

	☉ Լ. Լ.—Արևածիծաղ առաւօտ:	
18	Ուրբ. պահք:	16
19	Զբ. Սրբոցն՝ Տրդատայ թագաւորին մերոյ, Աշխէն տիկնոջն և խոսրովիդխտոյն.—Նախատօնակ:	17
20	✠ Ե. Կիր. Գիւտ ՏՓՈՅ Ս Աստուածածնի.—Հարսանիք:	18
21	Բ. Սրբոցն՝ Կալիստրատոսի և 49 վկայիցն և Ղունկիանոսի քահանային:	19
22	Գ. Սրբոյն Զաքարիայ մարգարէին:	20
23	Դ. պահք:	21
24	Ե. Սրբոյն Եղիսէի մարգարէին.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Ալեքսանդրայ Իսսիֆովնայի:	22
25	Ուրբ. պահք:	23
	Է Վ. Ք.—Զերմն օր:	
26	Զբ. Սրբոց երկոտասանից առաքելոցն Քրիստոսի և Պօղոսի՝ երեքտասան առաքելոյն:	24
27	✠ Զ. Կիր. Բարեկենդան Վարդավառի պահոց:	25

Օ	ՅՈՒՆԻՍ	Լ
28	Հշ. ա. օր Վարդ. պահոց:	26
*29	Դշ. բ. օր Վարդ. պահոց.— Ռ. Ս. Առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի.—Ան. Ն. Կ. Հ. Մեծ Իշխ. Պաւել Ալեքսանդրովիչի և Պետր Նիկոլայեվիչի:	27
30	Դշ. գ. օր Վարդ. պահոց:	28

ՅՈՒԼԻՍ

31 ՕՐ.

Օ	—	Լ
1	Ընշ. գ. օր Վարդ. պահոց: ☻ Ծ. Լ.—Աչքի-աբեր Եղանակ:	29
2	Ուրբ. ե. օր Վարդ. պահոց:	1
3	Զբ. Յիշատակ Տապանակին Հնոյ և ասն Նորոյս սուրբ Եկեղեցւոյ.—Նաւակատիք:	2
4	✠ Կիր ՎԱՐԴԱՎԱՌ.—Միջոց ուտիքը՝ 5 շաբաթ է:	3
5	✠ Հշ. բ. օր Վարդ.—Յիշատակ Մեռելոց. Ան. Ն. Կ. Հ. Սերգէյ Ալեքսանդրովիչի:	4
6	Դշ. գ. օր Վարդ.	5
7	Դշ. պահք:	6
8	Ընշ. Սրբոյն Եսայեայ մարգարէին:	7
9	Ուրբ. պահք.—Նախատօնակ: Ծ Ա. Ք.—Սպասնաչէ՛ էրպիսի:	8
10	✠ Զբ. Սրբոցն՝ ԹԱԴԷՈՍԻ	9

առաքելոյն մերոյ և Սանգբխտոյ կուսին։

11 ✠ Բ. Կիր.—Հարսանիք։ 10

12 Բ2. Սրբոյն՝ Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին և 45 վկայիցն, և կուսանացն՝ Յուստինեայ, Եւփիմեայ և Քրիստինեայ։ 11

13 Գ2. Սրբոյն՝ Աթանագինեայ եպիսկոպոսին, 16 աշակերտացն և 5 վկայիցն։ 12

14 Դ2. պահք։ 13

15 Ե2. Սրբոց նախահարցն՝ Ադամայ, Աբելի, Սեթայ, Ենովսայ, Ենովքայ, Նոյի, Մելքիսեդեկի, Աբրահամու, Իսահակայ, Յակոբայ, Յովսէփայ, Մովսիսի, Ահարոնի, Եղիազարու, Յեսուայ, Սամուէլի, Սամփսոնի, Յեփթայեայ, Բարակայ, Դեկէոնի և այլոց սրբոց նախահարցն.—Ան. Ն. Ա.Բ. Վլադիմիրայ Ալեքսանդրովիչի։ 14

16 Ուրբ. պահք։ 15

17 Շբ. Սրբոց Որդւոց և Թոռանց 16

Ս. Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Արիստակէսի, Վրթանէսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի և Դանիէլի։

⊙ Լ. Լ.—Տօնք և պոյծաւորք։

18 ✠ Գ. Կիր.—Հարսանիք։ 17

19 Բ2. Սրբոց Մակաբայեցւոցն՝ Եղիազարու քահանային և Ճամուենայ և 7 որդւոց նորին։ 18

20 Գ2. Սրբոց երկոտասան մարգարէիցն՝ Ովսեայ, Ամովսեայ, Միքիայ, Յովելեայ, Աբդիու, Նաւումայ, Ամբակումայ, Յոնանու, Սոփոնիայ, Անգեայ, Զաքարիայ և Մաղաքիայ։ 19

21 Դ2. պահք։ 20

*22 Ե2. Սրբոցն՝ Սոփիայ և երից դստերացն՝ Պիստոսի, Ելպիսի և Ագապի.—Անուանակոչութիւն Օգոստափառ Կայսրուհւոյ ՄԱՐԻԱՅ ՖԵՅՈԴՈՐՈՎՆԱՅԻ։ 21

23 Ուրբ. պահք։ 22

Օ	ՅՈՒԼԻՍ	Լ
24	Շբ. Սրբոյն Անտոնի ճգնաւորին.—Ան. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Բարիս Վլադիմիրովիչին: Є Վ. Բ.—Որ—չայ ամիսք.:	23
25	* Դ. Կիր.—Հարանիք:	24
26	Բշ. Ս. Թէոդոսի Թագաւորին և Մանկանցն Եփեսոսի:	25
27	Գշ. Սրբոցն՝ Կիրակոսի և մօրըն Նորա Յողիտայի:	26
28	Դշ. պահք.	27
29	Եշ. Սրբոցն՝ Վահանայ Գողթնացւոյն և Գորգիոսի, Պողիքրատոսի և Գրիգորիսի:	28
30	Ուրբ. պահք:	29
31	Շբ. Սրբոց հայրապետացն՝ Աթանասի և Կիւրղի և Գրիգորի Աստուածաբանին: ❂ Ծ. Լ.—Օգոստոս Եղանակ:	30

ՕԳՈՍՏՈՍ

31 ՕՐ.

Օ	—	Լ
1	* Է. Կիր.—Ռ. 14-օրեայ պահք Վերափոխման:	1
2	Բշ. Սրբոցն՝ Էւգինեայ կուսին և հօրն Նորա Փիլիպպոսի, մօրն Կղոդեայ և երկուց եղբարցն՝ Սերգեայ և Ապիտոնի:	2
3	Գշ. Սրբոցն՝ Տրիփոնի, Պարսամայ և Ոնոփրիոսի ճգնաւորացն.	3
4	Դշ. պահք:	4
5	Եշ. Սրբոցն՝ Էւգինէոսի, Մակարիոսի, Վաղերիոսի, Կանդիտոսի և Ակիւղասայ:	5
6	Ուրբ. պահք.—Ռ. Պայծառակերպութիւն Տեառն:	6
7	Շբ. Եփեսոսի ս. Ժողովոյն՝ 200 հայրապետացն:	7

Օ	ՕԳՈՍՏՈՍ	Լ
8	✠ Զ. Կիր.—Բարեկենդան Աստուածածնի պահոց:	8
	Є Ա. Ք.—Զերմեռեռն պարարտ-Ռիւն:	
9	Բշ. ա. օր Աստուածածնի պահոց:	9
10	Դշ. բ. օր Աստուածածնի պահոց:	10
11	Դշ. գ. օր Աստ. պահոց.—ՆԱԻԱՍԱՐԴ և Տարեմուտ 1343 թուականին Հայոց և Հայկայ 4386.	11
12	Ընշ. դ. օր Աստ. պահոց:	12
13	Ուրբ. ե. օր Աստ. պահոց:	13
14	Զբ. Տօն Ըղդակաթին Ս. Էջմիածնի ըստ տեսլեան Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ.—Նախատօնակ. Նաւակատիք:	14
15	✠ Կիր. ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. Աստուածածնի. Ուս ռուսաց.—Ինն օր նախատօնակ.—Միջոց ուտիքը՝ 3 շաբաթ է:	15
	⊙ Լ. Լ.—Պարարտ-Ռիւն օրոց:	
16	✠ Բշ. բ. օր Վերափոխման.—Յիշատակ Մեռելոց.-Ռ Անձեռագործ Դատաստակին.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Նկատերինեայ Միխայլովնայի:	16
17	Դշ. գ. օր Վերափոխման.	17
18	Դշ. դ. օր Վեր.—պահք:	18
19	Ընշ. ե. օր Վերափոխման:	19
20	Ուրբ. զ. օր Վեր.—պահք:	20
21	Զբ. է. օր Վերափոխման:	21
22	✠ Բ. Կիր. ը. օր Վեր.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Օլգայ Կոնստանտինովնայի:	22
	Є Վ. Ք.—Ակորժելի պարարտ-Ռիւն:	
23	Բշ. թ. օր Վերափոխման:	23
24	Դշ. Սրբոցն՝ Յովակիմայ և Աննայի՝ ծնողաց Ս. Աստուածածնի, և Կանանցն Իւղաբերից:	24
25	Դշ. պահք.—Յիշատակ առման Արքեպեան Կովկասու:	25
*26	Ընշ. Սրբոյն Երեմիայի մարգարէի:	26
27	Ուրբ. պահք:	27
28	Զբ. Սրբոց Առաքելոցն՝ Թովմայի, Յակոբայ և Զմաւոնի.	28

—Նախատոնակ։

29 ✱ Գ. Կիր.—Գիւտ ԳՕՏԻՈՅ Ս. Աստուածածնի.—Հաբասանիք։ 29

30 Բշ. Սրբոցն՝ Ստեփանոսի Ուլնեցւոյն, և վկայիցն՝ Գոհարինեայ, Ծամիդեսի, Տուքիկոսի և Ռատիքոսի.—Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Գ.-ի։ 30

✪ Ծ. Լ.—Խաչանակ-Լիւն օրոց։

31 Գշ. Սրբոց մարգարէիցն՝ Եզեկիէլի, Եզրի, և Զաքարիայի՝ հօրն Յովհաննու Մկրտչի. 1

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

30 ՕՐ.

1 Դշ. պահք։ 2

2 Եշ. Սրբոցն՝ Յովհաննու Կարապետին և Յոբայ արդարոյն։ 3

3 Ուրբ. պահք։ 4

4 Զբ. Նիկիոյ Ս. ժողովոյն՝ 318 հայրապետացն։ 5

5 ✱ Դ. Կիր.—Բարեկենդան Ս. խաչի պահոց։ 6

6 Բշ. ա. օր պահոց ս. խաչի։ 7

7 Գշ. բ. օր պահոց ս. խաչի.—Նախատոնակ։ 8

✪ Ա. Ք.—Փոխխաչն ա-ուր։

8 ✱ Դշ. գ. օր պահոց ս. խաչի.—Տօն Ծննդեան Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ։ Եւս Ռ. 9

9 Եշ. դ. օր պահոց ս. խաչի։ 10

10 Ուրբ. ե. օր պահոց ս. խաչի։ 11

11 Զբ. Տօն ս. Եկեղեցւոյ ի նա- 12

Օ	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	Լ
	ւակատիս Ս. Խաչի.—Նաւակատիք:	
12	✠ Կիր. ԽԱՉՎԵՐԱՑ:	13
13	✠ Բշ. Տօն Խաչի.—Յիշատակ Մեռելոց:	14
*14	Գշ. Տօն Եկեղեցւոյ.—Ռ. Խաչվերաց:	15
	☉ Լ. Լ.—Բարեխառն եղանակ:	
15	Դշ. պահք.—Տօն Եկեղեցւոյ:	16
16	Եշ. Տօն Եկեղեցւոյ:	17
17	Ուրբ. պահք. Տօն Խաչի.—Ան. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. վերայ Կոնստանդինուպոլսի:	18
18	Շբ. Տօն Խաչի:	19
19	✠ Բ. Կիր. Բարեկենդան Վարագայ Ս. Խաչի:	20
20	Բշ. պահք. Սրբոցն՝ Փամասայ, Փեղիքսիմոնի և Սիմէոնի Սիւնակեցւոյն:	21
	☽ Վ. Ք.—Անպտուղ օրէն:	
21	Գշ. պահք.—Սրբոց կուսանացն՝ Փեփրոնեայ, Պարիանեայ և Ղուշանայ՝ դստեր Մեծին Վարդանայ.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Պաւել Ալեքսանդրու.	22
22	Դշ. պահք:	23
23	Եշ. պահք.—Սրբոց հայրապետացն՝ Բարազատու, Անթիմոսի և Երանոսի:	24
24	Ուրբ. պահք:	25
25	Շբ. Սրբոցն՝ Գէորգայ զօրավարին, Ադոկոսոսի և Ռոմանոսի երգեցողին:	26
26	✠ Գ. Կիր. Տօն Վարագայ Ս. Խաչին.—Միջոց ուտիքը՝ 8 շաբաթի է.—Ռ. Ս. Առաքելոյն և Աւետարանչի Յովհաննու Աստուածաբանին:	27
27	Բշ. Սրբոցն՝ Դաւթի Դուռնեցւոյն, Ղամբէոսի և Ղամբէուհւոյն:	28
28	Գշ. Սրբոցն՝ Եւստաթէոսի և կնոջ նորա Թէոփիստոսի և երկուց որդւոցն և ս. կուսանացն՝ Երմոնեայ և Նեկտարինեայ:	29
	☾ Ծ. Լ.—Զովայուսիչ եղանակ պարզ:	

0	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	Լ
29	Դշ. պահք։	1
30	Եշ. Սրբոց իշխանացն՝ Սահակայ և Համազասպայ.—Ռ. Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ և Միքայէլի մեծապոլտին Կիեվու։	2

0	ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31 ՕՐ.	Լ
0	—	
1	Ուրբ. պահք.—Ռ. Հովհաննաւորութիւն Ս. Աստուածածնի և տօն պատմուճանի Ֆեառն.	3
2	Շբ. Սրբոց 72 աշակերտացն Քրիստոսի։	4
3	* Դ. Կիր.—Հարսանիք։	5
4	Հշ. Սրբոցն՝ Փոկասու հայրապետին և Երանոսի՝ հետևողին առաքելոցն.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Միխայիլ Միխայիլովիչ։	6
5	Դշ. Սրբոց կուսանացն՝ Թեկղի, Վառվառեայ և Պեղիգեայ.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մարիայ Ալեքսանդրովնայի։	7
6	Դշ. պահք. Ծ Ա. Ք.—Անչրեայ առաք։	8
7	Եշ. Սրբոցն՝ Պանդալէոնի	9

բժշկին, Երմոգենայ քահանային և Եւպրաքսեայ կուսին:

8 Ուրբ. պահք: 10

9 Զբ. Սրբոց թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Քերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն և Ներսէսի Կայեցւոյն: 11

10 ✠ Ն. Կիր.—Հարսանիք: 12

11 Բշ. Տօն Գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորիսի՝ Աղուանից Կաթողիկոսին և սրբոց հարցն՝ Թաթիոյ, Վարոսի և Թումասու, Անտոնի, Կրոնիդեայ և 7 խոտաձարակացն, որք չինանկնեայ վանն կատարեցան: 13

12 Դշ. Սրբոց առաքելոցն՝ Անանիայի, Մատթէի, Բառնաբայ, Փիլիպպոսի, Յովհաննու Ղիղայի և Սիւղանոսի. 14

13 Գշ. պահք.—Ծն.Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Միխայիլ Նիկոլայեվիչի: 15

☉ Լ. Լ.—Օրէ պարզ:

14 Շշ. Սրբոցն՝ Դիոնեսիոսի Արիսպագացւոյն և առաքելոցն՝ Տիմոթէոսի և Տիտոսի: 16

15 Ուրբ. պահք. 17

16 Զբ. Սրբոց աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու և Յովհաննու: 18

*17 ✠ Զ. Կիր. — Հարսանիք. — Սքանչելի ազատութիւն Վեհափառ Կայսերն ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Գ.-ի ի ժամ խորտակման գնացից երկաթուղւոյ: 19

18 Բշ. Սրբոցն՝ Ղուկիանոսի հարիւրապետին, որ հաւատաց ի Խաչելութիւնն Քրիստոսի, Յովսէփայ աստուածահօրն, Յովսէփայ Արեմաթացւոյն և բարեկամին Քրիստոսի՝ Ղազարու և քերցն նորա՝ Մարթայի և Մարիամու: 20

19 Դշ. Սրբոցն՝ Թէոդիտոսի քահանային, Զենոնի զինուորին, Մակարայ, Եւդոքսեայ և Ռամեայ: 21

Օ	ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ	Լ
20	Դշ. պահք:	22
	Є Վ. Ք.—Խաչն Եղանակ:	
21	Եշ. Սրբոց Խարիթեանց՝ և վկայիցն՝ Արտեմեայ և Քրիստափորի և երկուց կանանցն՝ Կալինիկեայ և Ակուլինեայ:	23
22	Ուրբ. պահք.—Ռ. Հրաշագործ պատկերին Ս. Աստուածածնի Վազանու:	24
23	Զբ. Սրբոց Երկոտասանից Վարդապետացն՝ Ռեթիէոսի, Դիոնիսիոսի, Սեղբեստրոսի, Աթանասի, Կիւրղի Երուսաղեմացւոյն, Եփրեմի Խուրին ասորւոյ, Բարսղի Կեսարացւոյն, Գրիգորի Նիւսացւոյն, Գրիգորի աստուածաբանին, Եպիփանու Կիպրացւոյն, Յովհաննու Ոսկեբերանին և Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյն:	25
24	✠ Ի. Կիր.—ԳԻՒՏ-ԽԱՉ.—Հարսանիք:	26
25	Բշ. Անաստասայ քահանային, Վարոսի, Թէոդորիտեայ, որդւոց Նորա, և որք ընդ նմա	27

Օ	ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ	Լ
	կատարեցան:	
26	Գշ. Սրբոց Հեպիրիքեանց, որք ի Սամուսատ կատարեցան:	28
27	Դշ. պահք.	29
28	Եշ. Սրբոցն՝ Սեւեռիանոսի Սեբաստացւոյն, Բաբելայ Ծերոյն և 84 աշակերտաց Նորին:	30
	⊛ Ծ. Լ.—Մրբոքբեր հաղորդաց:	
29	Ուրբ. պահք:	1
30	Զբ. Սրբոյն Յոհաննու Ոսկեբերան հայրապետին:	2
31	✠ Ը. Կիր.—Հարսանիք:	3

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

30 ՕՐ.

0	—	Լ
1	Բ2. Սրբոցն՝ Ստեփանոսի Հռոմայ հայրապետին, Քահանայիցն, Սարկաւագացն և Փողովրդոցն:	4
2	Գ2. Սրբոցն՝ Ակիմսիմեայ եպիսկոպոսին, Յովսեփայ քահանային, Այիթալայ սարկաւագին և Պղատոնի վկայիցն:	5
3	Դ2. պահք:	6
4	Ե2. Սրբոց հայրապետացն՝ Մետրոփանոսի, Ալեքսանդրոսի, Պօղոսի Խոստովանողին և Ս. Նօտարացն՝ Մարկիանոսի և Մարտիրոնի:	7
5	Ուրբ. պահք.—Նախատօնակ:	8
6	✱ Զբ. Սրբոց Հրեշտակապետացն՝ Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնային Զօրացն. Ծն. Ն. Կ. Բ. Նիկոլայ Նիկոլայեվիչի Կրտսերոյն: Ⓓ Ա. Հ.—Մատենագրաց և յոբաց:	10
7	✱ Թ. Կիր.—Հարսանիք:	10
8	Բ2. Սրբոցն՝ Մելիտոսի՝ Անտիոքայ հայրապետին, Մինասայ Եգիպտացւոյն և միւս Մելիտոսի եպիսկոպոսին, Հուրայ քահանային և Զինուսարկաւագին.-Ան. Ն. Կ. Բ. Միխայիլ Նիկոլայեվիչ.—Տօն ամենայն սրբեալ ռուսաց:	11
9	Գ2. Սրբոցն՝ Դեմետրեայ վկային և Բասիլիսկոսի քահանային:	12
10	Դ2. պահք:	13
11	Ե2. Սրբոցն՝ Գուրիասայ, Սամունասայ և Աբիբայ սարկաւագին, Ռոմանոսի միայնակեցին, Մանկանն Խոստովանողի և Հիւսիքոսի զինաւորին: Ⓔ Լ. Լ.—Ամպամած եղանակ:	14

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

30 ՕՐ.

0	—	Լ
1	Բ2. Սրբոցն՝ Ստեփանոսի Հրոմայ հայրապետին, Քահանայիցն, Սարկաւագացն և Ժողովրդոցն։	4
2	Գ2. Սրբոցն՝ Ակիմսիմեայ եպիսկոպոսին, Յովսեփայ քահանային, Այիթալայ սարկաւագին և Պղատոնի վկայիցն։	5
3	Դ2. պահք։	6
4	Ե2. Սրբոց հայրապետացն՝ Մետրոփանոսի, Ալեքսանդրոսի, Պօղոսի Խոստովանողին և Ս. Նօտարացն՝ Մարկիանոսի և Մարտիրոսի։	7
5	Ուրբ. պահք.—Նախատօնակ։	8
6	✱ Զբ. Սրբոց Հրեշտակապետացն՝ Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնային Զօրացն. Ծ.Ն.Ն.Կ.Բ. Նիկոլայ Նիկոլայեվիչի Կրտսերոյն։	9
	☉ Ա. Բ.—Մատենագրաց և յոլովք։	
7	✱ Թ. Կիր.—Հարսանիք։	10
8	Բ2. Սրբոցն՝ Մելիտոսի Անտիոքայ հայրապետին, Մինասայ Եգիպտացւոյն և միւս Մելիտոսի եպիսկոպոսին, Բուրայ քահանային և Զինուսարկաւագին. Ան.Ն. Կ.Բ. Միխայիլ Նիկոլայեվիչի.—Տօն ամենայն սատանական նշանաց ռուսաց։	11
9	Գ2. Սրբոցն՝ Դեմետրեայ վկային և Բասիլիսկոսի քահանային։	12
10	Դ2. պահք։	13
11	Ե2. Սրբոցն՝ Գուրիասայ, Սամունասայ և Աբիբայ սարկաւագին, Ռոմանոսի միայնակեցին, Մանկանն Խոստովանողի և Հիւսիքոսի զինաւորին։	14
	☉ Լ. Լ.—Ամպոմած եղանակ։	

12 Ուրբ. պահք։ 15
13 Զբ. Սրբոց առաքելոցն Անդրէի և Փիլիպպոսի։ 16
14 * Ա. Կիր.—Ծնունդ Օգոստափառ Կայսրուհւոյն ՄԱՐԻԱՅ ՓԵՌՈՎՈՎՆԱՅԻ։ 17
15 Հ2. Սրբոցն՝ Անդրէի զօրավարին և բանակի նորին։ Կալինիկոսի և Դոմեստեայ վկայիցն.—Ռ.—Սկիզբն 40-օրեայ պահոց Ծննդեան Քրիստոսի։ 18
16 Գ2. Սրբոցն՝ Ագրիանոսի և կնոջ նորա Անատոլայ, Թէոդորոսի և Եւլեթիւրոսի վկայիցն.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Բարիս Վլադիմիրովիչի։ 19
17 Դ2. պահք, 20
18 Ե2. Սրբոցն՝ Աբրահամու և Խորենայ, և անարծաթ բժշկացն Կոզմայի և Դամիանոսի և Աստուածատրոյ վկային։ 21
19 Ուրբ. պահք։ 22
Є Վ. Ք.—Խոնա և ցուրբ։
20 * Զբ. Տօն ամենայն Սրբոց՝ Հնոց և Նորոց, Յայտից և Ան- 23

յայտից.—Նախատօնակ։
21 * Ա. Կիր.—Ընծայումն Ս. Աստուածածնի ի տաճարն։—Եւս ուրուսաց։—Բարեկենդան Յիսնակի պահոց։ 24
22 Հ2. պահք.—Ծն. Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխ. Միխայիլ Ալեքսանդրովիչի։ 25
23 Գ2. պահք.—Ընթանուց։ 26
24 Դ2. պահք.—Ան. Ն. Կ. Բ. Եկատերինեայ Միխայիլովնայի։ 27
25 Ե2. պահք։ 28
26 Ուրբ. պահք.—Ան. Ն. Կ. Բ. Գէորգի Ալեքսանդրովիչի և Գէորգի Միխայիլովիչի։ 29
27 Զբ. Սրբոցն՝ Գրիգորի Աքանչելագործին, Նիկոդայոսի հայրապետին և Միւռոնայ եպիսկոպոսին։ 30
Ⓢ Ծ. Լ.—Անհոգոգոգ—Ընթանուց։
28 * Ա. Կիր.—Հարսանիք։ 1
29 Հ2. Սրբոց կուսանացն Յուլիանայ և Վասիլուհւոյ, և Ինդոսի, Դոմնայի. Կղերի- 2

կոսի քահանային և երկուց բիւրուցն, որք այրեցան յեկեղեցին Նիկոմիդացւոց։

30 Դ2. Սրբոյն Ղուկիանոսի քա- 3
հանային և սրբոցն՝ Տարագրոսի, Պրոպոսի, Անդրոնիկոսի և Ոնիսեմեայ և այլոց աշակերտացն Պօղոսի։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

31 ՕՐ.

0 — Լ

1 Դ2. պահք։ 4

2 Ե2. Սրբոցն՝ Կղեմայ հայրապետին և Բագարատայ՝ Տոռոմենոյ եպիսկոպոսին։ 5

3 Ուրբ. պահք.—Նախաշաբաթ։ 6

4 ✱ Զբ. Սրբոց առաքելոցն և առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ։ 7
Ի Ա. Ք. Պարզ ի յուրբաթ։

5 ✱ Բ. Կիր.—Հարսանիք։ 8

*6 Բ2. Սրբոցն՝ Գենարիոսի եպիսկոպոսին և Մերկեուլոսի զինաւորին. Յակովկայ և Իրաւափառայ.—Ռ. Նիկողայոսի սքանչելագործին. — Անուանակոչութիւն Վսեմափառ Թագաժառանգին Նիկոլայ 9

Ալեքսանդրովիչի։

7 Դ. Սրբոց հարցն Եգիպտացւոցն՝ Պօղոսի, Պօղայ, Մակարայ, Եւագրի, Յովհաննու Գբենեցւոյն, Յովհաննու կարճահասակին, Նեղոսի, Արսէնի, Սիսոյեանու, Դանիէլի, Սրբապտղոնի, Մակարիոնի, Պլեմէնի և այլոց սրբոց հարցն։ 10

8 Դ. պահք.—Նախատօնակ։ 11

9 ✠ Եշ. Յղութիւն Ս. Աստուածածնի և յԱննայէ.— Եւս ռուսաց։ 12

10 Ուրբ.—պահք։ 13

11 Զբ. Սրբոյն Նիկողայոսի Զմիւռնացւոյ սքանչելագործ հայրապետին։ 14

☉ Լ. Լ.—Զէ-ռաբէր օր։

12 ✠ Գ. Կիր.—Բարեկենդան Ս. Յակոբայ պահոց։ 15

13 Բշ. Սրբոցն՝ Մինասայ, Երմոգինեայ և Գրաբոսի, և կամաւոր աղքատացն՝ Յոհաննու և Անէքսիանոսի.—պահք։ 16

14 Դշ. պահք.—Սրբոցն՝ Կուռնելիոսի հարիւրապետին և Զմաւոնի՝ ազգականին Քրիստոսի, Պողիկարպոսի հայրապետին Զմիւռնիոյ և սրբոց վրկայիցն, որք յաբեալս կատարեցան։ 17

15 Դ. պահք։ 18

16 Եշ. պահք.—Սրբոցն Եւստրատիոսի, Օգստենտիոսի, Եւգինէոսի, Ովրեստէսի և Արգարիոսի.—Ան. Ն. Կ. Բ. Ալեքսեյ Միխայիլովիչի։ 19

17 Ուրբ. պահք.—Նախատօնակ։ 20

18 Զբ. Սրբոցն՝ Յակովբայ՝ Մրծբրնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին, և Մեղիտոսի եպիսկոպոսին։ 21

Є Վ. Ք.—Պարզ և հոգմ։

19 ✠ Դ. Կիր.—Հարսանիք։ 22

20 Բշ. Սրբոց՝ Իգնատիոսի և Ադգէի հայրապետացն՝ Մարութայի և Թէոպոմպեայ եպիսկոպոսացն և Թէոփնայ վկայն և չորից զինուորացն՝ Բասոսի, Եւսիբի, Եւտիգի և 23

Օ	ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ	Լ
	Բասիլիդեայ:	
21	Դշ. Սրբոցն՝ Աբդարու նախավկայ և Անդրանիկ թագաւորին մերոյ:	24
22	Դշ. պահք.—Ան. Ն. Կ. Բ. Անաստասայ Միխայիլովնայի. Նախոպշնակ:	25
23	Եշ. Սրբոց՝ Դաւթի մարգարէին և Յակոբայ առաքելոյն:	26
24	Ուրբ. պահք.—Նախոպշնակ:	27
*25	Զբ. Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային և առաջին մարտիրոսին.—Ռ. Ծնունդ Քրիստոսի.—Ուտիք է նոցա մինչև ի 4-ն Յունուարի:	28
26	✠ Ե. Կիր.—Նախոպշնակ:	29
27	Հշ. Սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի.—Նախոպշնակ: ❁ Ծ. Լ.—Պարզ և ցոյցք:	30
28	Դշ. Սրբոց Որդւոց Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն և Յովհաննու աւետարանչին:-Բարեկենդան Ծննդեան պահոց:	1
29	Դշ. պահք:	2

Օ	ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ	Լ
30	Եշ. ա. օր. պահոց Ծննդեան:	3
31	Ուրբ. բ. օր պահոց Ծննդեան:	4

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Յ. ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

ԿԱԶՄԱԾ

1893 ԹՈՒԱԿԱՆԻ

ՕՐԱՑՈՅՑԻ

Ա. ԱՍՏՂԱԲԱՇԽԱԿԱՆ

Աստղաբաշխութիւնը ոչ միայն հետաքրքրական, այլ և չափազանց օգտաւոր գիտութիւն է։ Առանց աստղաբաշխութեան մենք ոչ միայն չէինք ճանաչի երկինքը, այլ և նոյն իսկ երկրի մեծ մասը անյայտ կը մնար մեզ համար։ Առանց աստղաբաշխութեան Քրիստոֆոր Կոլոմբոսը չէր կարող յայտնագործել Ամերիկան. ճանապարհորդները չէին կարող անցնել անեզր ովկիանոսները. և այն ամէնը, ինչ որ կարող են մատակարարել մեզ հեռաւոր ցամաքները, ընդ միշտ կորած կը լինէր մեզ համար։ Առանց աստղաբաշխութեան մենք չէինք կարող չափել ժամանակը. նա սահմանում է տարիները, դաշտային աշխատանքները, որոշում է պատմական անցքերի ժամանակը, ամիսները, շաբաթուայ օրերը, տօները և այլն։ Վերջապէս առանց աստղաբաշխութեան տիեզերքի իսկական շէնքին անծանօթ մարդիկ կը մնային ընդ միշտ երկչոտ, անուսի-

ապաշտ, իսկ մարդկային խելքը կը մնար մոլորութիւնների խաւարի մէջ։

ԱՐԵՒ

Աբ՝ե՛ պ՝ոյ՝ը։—Պարզ օրը արևի լոյսը այնքան շլացուցիչ է, որ անկարելի է նայել նրա վրայ. բայց երբեմն, երբ երկինքը ամպամած է լինում կամ լաւ ևս, երբ արևը իր մայր մտնելուց առաջ ասես խորասուզուում է երկրի երեկոյեան գոլորշիացումների մէջ, նրա փայլը այնքան է թուլանում, որ նրան կարելի է դիտել, անվտանգ և այն ժամանակը նա ուշնենում է հրային շրջանի տեսք, ուստի և կոչւում է արևի պ՝ոյ՝ը։ (գիսկ)։ Սկզբում մարդ կարող է կարծել թէ արևը փոքրաւ կլոր սեղանի երեսի պէս ՝ՀՐ ՈՒ ՊՈՓՈՒՔ է, այն ինչ խսկապէս արևը երկրի պէս գնդի ձև ունի։

Սակայն ինչպիսի գունդ։ Ի՞նչ ահագին մեծութիւն ունի այս հրաշէկ ռումբը։ Բայց, կասէք դուք, արևը ամենևին այդքան մեծ չէ երևում մեր աչքին։

Նրա սկաւառակը համարեա նոյն մեծութեան է թուում մեզ, ինչ մեծութեան և լրացած լուսինը։ Եթէ արևի գունդը այդքան մեծ է, հապա ինչու նա մեծ տարածութիւն չէ բռնում երկնքում։ Դրա պատճառը այն է, որ արևը շատ հեռու է մեզնից։ Ի՞նչքան մի առարկայ շատ է հեռու մեզնից, այնքան նա փոքր է թուում մեզ։

ԱՐԵՒԻ ՀԵՌԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԿՐԻՑ.

Արևը գտնուում է երկրից մի անչափելի, զարհուրեցուցիչ հեռաւորութեան վրայ. 140 միլիոն վերստ։ Իւրաքանչիւր միլիոն վերստը պէտք է կրկնել հարիւր քառասուն անգամ։

Կարող էք դուք կազմել ձեզ համար մի որքան և է պարզ հասկացողութիւն սրա մասին։ Ո՞չ ապաքէն անգամ միայն մէկ միլիոն վերստ հեռաւորութիւնը անհասանելի է ձեր երևակայութեանը։ Այդպիսի մեծ թուերը բացի նրանից որ „շատ ու շատ հեռու է“, ուրիշ ոչինչ չեն ասում ձեզ առարկաների մե-

ծութեան մասին:

Փորձենք, սակայն, կազմել մի՝ հնար եղածին չափ աւելի լաւ հասկացողութիւն այսպիսի չափազանց մեծ հեռաւորութեան մասին՝ մի քանի այլ օրինակների օգնութեամբ: Երևակայենք, օրինակ, մի երկաթուղի, ձգուած մեզնից մինչև արևը, որի վրայով սլանում է բոլոր ուժով սուրհանդակի գնացքը, կանգ չառնելով ոչ ցերեկը, ոչ գիշերը... Ահա՝ նրան կը հարկաւորուէր երեք հարիւր տարի արևին հասնելու համար: Եթէ այդ գնացքը այս բոպէին ուղևորուէր դէպի արևը, այն ժամանակ ուղևորները կարող էին վերադառնալ այն տեղից, մեզ համար լուրեր բերելով, միայն մի դար անցնելուց յետոյ... հարկ չկայ ասելու, որ մեր ուղևորները, ինչպէս և նոյն իսկ ուղևորութիւնը լոկ մի բուռն ցնորք է. բաւական ժամանակ կայ, որ մարդ կարողանայ տասն անգամ մեռնել ու ծնուել հանապարհին:

Կամ լաւ ևս, ենթադրենք որ մի ռումբ են արձակել թնդանօթից դէպի արևը: Ռումբը երկու մանրերկրորդում (սեկունդում) թռչում է մօտ մի վերստ... Եւ այսպէս, եթէ նա կարողանար թռչել դէպի արևը ոչ մի տեղ կանգ չառնելով և չդանդաղեցնելով իր թռիչքի արագութիւնը, այն ժամանակ արևին հասնելու համար նրան կը հարկաւորուէր լինի տարի ու լինի ամիս, համարեա տաս տարի: Այժմ մտածեցէք. եթէ, չնայելով այսպիսի հեռաւորութեանը, արևը մեր աչքին դեռ ևս բաւական մեծ է երևում, հապա որքան մեծ պէտք է լինի նա իսկապէս:

Արևի մեծութիւնը.—Հաշուելով արևի հեռաւորութիւնը երկրից, գիտնականները կարողացել են ստացած ապացոյցների հիման վրայ ճշգրտութեամբ հաշուել և՝ այս լուսաւորի մեծութիւնը: Արևի տրամագիծը հաւասար է 1,300,000 վերստի, որ տալիս է մի շրջագիծ աւելի քան չորս միլիոն վերստ երկայնութեամբ: Չորս միլիոն վերստ շրջապատ: Սա, հօ, ուղիղ 109 մեր մոլորակի շրջապատն է, այն մի և նոյն երկրի, որին մենք այնքան ընդարձակ ենք համարում: Արևի ծաւալը 1 միլիոն 300

հազար անգամ աւելի է երկրի ծաւալից. ուրիշ խօսքերով՝ կը հարկաւորուէր մեր երկրի նման 1,300,000 գունդ գտրել մի տեղ, որ կազմուէր մի այնպիսի գունդ, որ իր մեծութեամբ հաւասարուէր արեւին։ Զանենք արդեօք գարձեալ մի համեմատութիւն։ Մէկ ըմպանակ (կրուժկա) հաճարի մէջ պարունակւում է մօտ տասը հազար հատիկ միջին մեծութեան. մի վեդրոյի մէջ կը լինի տասն անգամ աւելի, այսինքն՝ հարիւր հազար, իսկ տասերեք վեդրոյում—էլի տասերեք անգամ աւելի, այսինքն՝ 1.300,000 հատիկ։ Եւ այսպէս, երևակայեցէք, որ ձեր առաջը դրուած է մի կողմից դէպ ի հատիկ հաճար, իսկ միւս կողմից՝ մի ամբողջ կոյտ հաճար տասերեք վեդրոյից և ասեցէք ձեր մէջը. „Ահա այս մեր երկիրն է արևի համեմատութեամբ“։ Ուրեմն, մենք իրաւամբ կարող ենք ասել որ մեր երկիրը՝ համեմատելով մի այսպիսի ահագին գնդի հետ, մի չնչին գնդակ է, համարեա մի աւազահատիկ։ Եթէ աւելացնենք արևին կամ հանենք

նրանից մեր մոլորակի մեծութիւնը,— մի և նոյն է՝ մեր տասերեք վեդրոյ հաճարակոյտի մէջ մի հատիկ աւելի կը լինի թէ պակաս. սրանով ոչինչ չի փոխւանայ։ Այդ մինչ անգամ անկարելի կը լինէր նկատել։

Ուղիղ այսպէս էլ կարելի է հաշուել ոլոր հիթոր։ Երևակայեցէք մի հսկայական կշիռ, աշխարհներ կշռելու կը շիռ... Մի թաթի վրայ գրուած է արևը։ Կշիռը հաւասարակշռելու համար՝ պէտք է միւս թաթի վրայ դնել 324,000 երկրագունդ։ Ահա թէ ինչպիսի լուսաւոր է այն լուսաւորը, որին հին ազգերը երևակայում էին օդի մէջ, մի քիչ ամպերից բարձր գտրուող մի փոքրիկ հրրայինն անիւ կամ մի քառաձի կառք։ Զորս ձի ու մի գունդ, որ համարեա 1,300,000 անգամ մեծ է երկրից։

Արոլ ջիթէրը. — Այժմեայ ժամանակում, ձեռք զարկելով երևոյթների բացատրութեանը, ուշի ուշով դիտում են և համբերութեամբ չափում են։ Լուսաւոր մարմինների դիտողութեան համար աստղաբաշխները ունեն դիտեղու-

խողովակներ. սրանք անագին հեռադիտակներ, են, որոնց մէջ առարկաները հարիւր ու հազար անգամ աւելի մեծ են երևում մեր աչքին՝ առանց գործիքի երևացածից։ Դիտելով արևը աչսպիսի գործիքներից մէկով, ամենից առաջ նկատում են, որ նրա մակերևոյթը ամէն տեղ միակերպ չէ լուսաւորուած։ Զատ յաճախ նրա վրայ նկատւում են բծեր, ասես թէ պայծառ, ճաճանչափայլ սկաւառակի վրայ գրուած են մուրթ ամպեր։

Այս բծերը ամենևին մթին տարածութիւններ չեն, նրանք միայն նուազ փայլուն են և մթին են երևում միայն իրանց շրջապատող շլացուցիչ մակերևոյթի համեմատութեամբ։ Եթէ, չիրաւի, այնպէս կարողանայինք անել, որ աչքը չտեսներ սկաւառակի մնացած մասը, այն ժամանակ մակերևոյթի այդ տեղերը մեզ կերևար շատ փայլուն, թէպէտ և նրանց շրջապատող մակերևոյթից նուազ աստիճանի։ Այս բծերը լինում են խիստ բազմազան ձևի ու մեծութեան. նրանք աւելի քան տասն

անգամ ամբողջ երկրի մակերևոյթից մեծ տարածութիւն ունեն։ Երբեմն տեսանելի են լինում մի քանի բծեր, երբեմն էլ ոչ մէկն էլ չէ երևում. նրանցից մի քանիսը աւելի են մթնացած, իսկ մի քանիսը աւելի թափանցիկ։ Երևում է, ինչպէս նրանք կազմուում, աճում, փոփոխում են իրանց ձևն ու աստիճանաբար անյայտանում։ Աւելի նշանաւոր բծերը աւելի երկար էլ մնում են։

Արևի մուերությունը։—Որովհետև բծերը փոփոխում են իրանց տեսքը, անյայտանում ու նորից երևան գալիս, ապա այս պատճառով նրանք ոչ էլ կազմում են որև է մեծ, կարծր նիւթեր, որոնք այնպէս զետեղուած լինեն արևի մակերևոյթի մէջտեղը, ինչպէս լեռները կախուած են մեր ցամաքների վրայ կամ ինչպէս առաջ են շարժւում կրզզինների խմբերը ովկիանոսի մէջտեղը։ Բացի սրանից, հեռադիտակի մէջ *)

*) Հպէտք է նայել արևին փոքրիկ հեռադիտակով, առանց նախապէս ա-

երևացող արևի մակերևույթը երևում է մեզ ինչպէս մի շառաչող ծով։ Երևում են ասես թէ նրա վրայ թաւալուող ահագին ալիքներ, միմեանց ետևից վազելիս և փոխադարձաբար միմեանց մղելիս՝ նման ծովի ալիքներին փոթորկի ժամանակ։ Բայց սրանք բոցեղէն ալիքներ են։ Ը., միրաւի, մեր դիտած մակերևույթը ասես թէ մի հրաշին թաղանթ է, որ բաղկացած է վառուող բոցերից թեթև քաջքրից և շրջապատում է ամէն կողմից այն ահագին գունտի զանգուածը, որ նուազ լուսաւոր և, ըստ ամենայն հաւանականութեան, հեղուկ է։ Այս թաղանթը, այս փայլուն մթնոլորտը գտնւում է անդադար յուզման մէջ, նման հողմակոծուած բոցի։ Ժամանակ առ ժամանակ նրա մէջ թաղւում են ահագին հրային վիժումներ. տեղ տեղ գոլորշիների մրրիկը, որոնք ասես թէ դուրս են պատռւում կրակի այս մթնոլորտի

պակին մրոտելու, եթէ ոչ, այլապէս՝ կարելի է կուրանալ։

վորքից, բարձրանում է հրաշէկ մակերևույթի միջովը, որ ճղքճղքւում պատռտուում է և ասես թէ բոցի մէջ բացուածք է կազմւում։ Դիտելով այս բացուածքները, տեսել են որ նրանք ունեն ձագարի ձև, որի փորուածքը՝ հոմեմատելով բոլորովին շլացուցիչ լոյս ունեցող եղերքների հետ, մուգ թն է։ Դրանք են ասած կազմում են արևի այն բծերը, որ մենք նկատում ենք նրա ակաառուի վրայ։

ԱՐԵՒԻ ԶՐՕՅԱՐԱՔ ՀԱՐԹՈՂՈՒԹԻՒՆԸ.

Ուշադրութեամբ դիտելով արևի բծերը մի քանի օրուայ ընթացքում, նկատում են որ նրանց՝ ակաառակի վրայ բռնած տեղերը շարունակ փոփոխւում են։ Նրանք ասես թէ գնում են մակերևոյթի վրայովը և անցնում դէպի մի ուրիշ եզրը։ Եթէ, օրինակ, նշան դնենք եղերքի մօտ եղած բծերից մէկի վրայ, ապա շուտով կը տեսնենք որ նա օրըստօրէ շարժւում

է դէպի սկաւառակի մէջտեղը և կը հասնի նրան մօտաւորապէս եօթն օրուայ ընթացքում. յետոյ, դնալով միշտ մի և նոյն ուղղութեամբ՝ երկրորդ շաբաթուայ վերջը բիծը կ'անյայտանայ հակադիր կողմը։ Երկու շաբաթից յետոյ մի և նոյն բիծը նորից լոյս կ'ընկի և նորից կը սկսի իր առաջուայ ճանապարհը, եթէ միայն չի ոչնչանայ։ Երբ մի քանի բծեր են լինում, այն ժամանակ նրանք կատարում են իրանց ճանապարհորդութիւնը ամենքը միատեղ, ինչպէս երկրային գնդի (գլոբուսի) վրայ նկարուած կղզիների խմբերը, երբ այդ գունդը պտտւում է մեր առաջը իր առանցքի վրայ։ Այստեղից կարելի է եզրակացնել, որ արևը, երկրի պէս, նոյնպէս պտտւում է իր շուրջը. բծերը պտտւում են արևի հետ միասին։ Իմանալու համար թէ այդ լուսաւորը օրքան ժամանակ է գործ դնում իր ամբողջ պտոյտի վրայ, բաւական է նկատել թէ օրքան ժամանակ է հարկաւոր որ՝ որևէ բիծ նորից վերադառնայ իր առաջուայ տեղը։ Անելով մի

այսպիսի դիտողութիւն ամենայն անհրաժեշտ զգուշութեամբ՝ իմացել են որ արևը իր լրիւ պտոյտը անում է մօտաւորապէս 25½ օրում—մի փոքր պակաս մի ամսից։ Այսպէս ուրեմն, նա աւելի դանդաղ է պտտւում, քան երկիրը։

Մի՞թ դնելով այս բոլոր դիտողութիւններին, մենք կարող ենք այժմ երևակայել արևը իբրև տարածութեան մէջ առանձնացած մի անբովանդակելի պտրտուող գունդ, հեղուկ ու հրաշէկ՝ ինչպէս բովքից արտավիժուող հալուած ճուլածոյ երկաթ (չուգուն), և շրջապատուած՝ մշտնջենական վոլտերիից սաղտկապէս հոգմակոծուած մի բոցեղէն մթնոլորտով։ Ի՞նչպիսի անհաւատալի ջերմութիւն՝ այսպիսի մի հրեղէն ծովի մէջ։ Ջերմութիւն, որ հազար անգամ բարձր աստիճանի է, քան հալուած կապարի, պղնձի, արծաթի ջերմութիւնը։ Ի՞նչպէս օդի մէջ կախ արած հրաշէկ ուռմբը տալիս է իրան շրջապատող օդին իր ջերմութիւնն ու փայլը, այնպէս էլ այս ահագին հրային գունդը [illegible] է իրան

շրջապատող տարածութեան մէջ ջերմութեան ու լոյսի մի սնչափելի քանակութիւն։ Պտտուելով նրա առաջը՝ մեր երկիրը տաքանում ու լուսաւորւում է, ինչպէս տաքանում են, օրինակ, բորբոքուած հնոցի առաջը։ Սակայն երկիրը համեմատաբար այնքան փոքր ու այնքան է հեռացած արևից, որ նրան այս բոլոր տաքութիւնից միայն սաստիկ թոյլ մասն է բաժին ընկնում։ Բայց մեզ այդ չնչին մասն էլ շատ բաւական է։ Չնայելով իր սարսափելի հեռաւորութեանը՝ ամառը, պարզ եղանակին, կէսօրին մօտ, երբ արևը արձակում է իր ճառագայթները ուղղակի մեր գլխին, նրա փայլը մեզ համար արդէն բաւական պայծառ և ճառագայթները բաւական ջերմ են լինում։—Եթէ մենք աւելի մօտ լինէինք արևին, նա մեզ աւելի մեծ կը թուար, բայց մի և նոյն ժամանակ մենք կը կուրանայինք նրա չափազանց զօրեղ լոյսից. մենք կայրուէինք, կը խորովուէինք։ Եթէ, մենք աւելի հեռացած-լինէինք, այն ժամանակը,

ընդհակառակն, այդ լուսաւորի սկաւառակը մեզ փոքր կը թուար. մենք չէինք կարողանայ այնպէս պարզ տեսնել, և ցուրտ կը զգայինք։—Եթէ էլի հեռանայինք աւելի հեռու լինէինք, արևը մեզ կ'երևար միայն ինչպէս գիշերային բիւրաւոր աստղերի մէջ կորող մի փոքրիկ աստղ։

Բայց ինչ կը լիներ այն ժամանակ մեր՝ երկրի բնակիչներիս հալը։ Ինչպէս կը կառավարուէինք մենք սառանց արևի։ Արևը—դա ջերմութեան և լոյսի մեծ աղբիւրն է։ Նրանից առաջ է գալիս մեզ համար ցերեկը։ Նրա ջերմութիւնը գոլորշիացնում է ովկիանոսների ջրերը՝ նրանցից ամպեր կազմելու համար, որոնցից ցած են թափւում երկրի վրայ բարերար անձրևներ։ Նա գրգռում է հատիկների աճեցողութիւնը, բոյսերի հասակը, ծաղկների փթիթը, մրգերի հասունութիւնը, նա քշում է ձիւները և գարնանը վերադարձնում է կանաչը մարգերին ու անտառներին, դեղնութիւն է տալիս մեր արտերին ամառը և ոսկեզօծում է խաղողը աշնանը։ Ա-

ռանց նրան մենք խորասուզուած կը մնենք մի սարսափելի, յաւիտենական գիշերուայ մէջ. մենք կը բռնուինք մահացուցիչ ցրտից։ Ամէն բան Կոչինչանար—թէ կենդանիներն ու թէ բոյսերը, նոյնպէս և մենք ինքներս, որովհետև ոչինչ բան չի կարող ապրել առանց լոյսի ու տաքութեան։ Երկիրը կը դառնար մի սառուցեալ ու անբնակ անապատ։

ԼՈՒՍԻՆ

Լուսոյն շարժողութիւնը.—Ո՞վ չէ փորձել լուսնով զուարճանալու բաւականութիւնը, երբ երեկոյին նա փայլում է, պարզ երկնքում։—Մերթ նա երևում է մեզ ասեղնանաբար աճող ժապաւէնով նման մի բարակ մանգաղի. մերթ երևում է կիսաշրջանի ձևով. երբեմն էլ բոլորովին լրացած, պարզ փայլող շրջանակի նման։ Բայց քանի էութիւնը լաւ հասկանալու համար բաւական չէ միայն տեսնել որ և է գեղեցիկ, փայլուն առարկայ—անհրաժեշտ է ծանօթանալ, ուսումնասիրել նրան. պէտք է

մարդ հաշիւ տայ իրան թէ ինչ է տեսնում ինքը։ Դիտելով լուսինը, միթէ ինքներդ ձեզ չե՞ք առաջարկել մի այսպիսի հարց. „Ինչու՞ լուսինը փոխում է իր տեսքը ամէն գիշեր“։

Այն պատճառով, որ լուսինը արևի պէս հրային գունդ չէ, էէ նա իր սեպհական փայլով կայծկծող լոյսի ներքուստ ողբիւրն է։ Լուսինը ըստ ինքեան երկնային տարածութեան մէջ մենակ լողացող մի գունդ է. բայց այս գունդը ցո՞ւրտ, մթին է. նոյնպիսի մի կարծր ու թանձր գունդ է, ինչպէս և երկիրը; թէպէտ զգալի կերպով փոքր նրանից։ Լուսինը լոյս չէ՞ արձակում՝ մոմի կամ լամպարի նման. նա ուրիշ ոչ մի բանից չէ լուսաւորւում բացի արևից և իր ստացած լոյսը անդրադարձնում է ամէն կողմը, հետևապէս և դէպի երկրի ուղղութեամբ։ Եթէ արևը չը լուսաւորէր լուսնին, նա բոլորովին մութ կը մնար և մենք չէինք տեսնի նրան։

Անվանողին մարմնոյի լոյս անդրադարձնելը.—Ամէն առարկայ, որ լուսաւորած է լամպարից կամ արևից, դէն է ձգում

իրանից և ուղարկում է մեր աչքերին այն լոյսի մասը, որ նա ստանում է. սրա համար կարիք չկայ որ նա ողողուած լինի, ինչպէս հայելին։ Գիտէք մի թերթ հասարակ թուղթ արևի ճառագայթի տակը, որ թափանցում է մութ սենեակի փեղկի ճեղքովը,—կտեսնէք որ այդ թերթիկը, ստանալով լոյսը արևից, կը լուսաւորի իր մօտ մի տարածութիւն։ Այդ թերթիկը ձեզ կ'երևայ իբրև մի փայլուն, պայծառ լոյս, և ամբողջ սենեակը աւելի կամ պակաս կը լուսաւորուի նրա ցոլացմամբ *)։

*) Մտէք մի մութ նկուղ, որ առաստաղից ունենայ մի լուսամուտ կամ բացուածք, որի միջոցով ներս է թափանցել արևի շողը։ Հանեցէք մի տախտակի կտոր կամ ձեր ձեռքը այդ շողի մէջ, կամ դէնց ինքներդ կանգնեցէք այդ շողի մէջը,—կը տեսնէք լսկոյն, որ ամբողջ մութ նկուղը բոլորովին լուսաւորուեցաւ տախտակի կտորի, ձեր ձեռքի կամ ձեր դէմքի լոյսից։

Օտ. Կաղանի։

Մի և նոյնն էլ պատահում է և լուսնին։ Գուցէ դուք մի փոքր զարմանաք, լսանելով որ լուսինը պարզ դէնց այնպէս է շողացնում, ինչպէս և ուրիշ ամէն առարկայ, որ ստանում է իր լոյսը չարևից. ոչ ապաքէն նա այնպէս վայլուն է թուում մութ գիշերը երկնքի մէջտեղը։ Արևը այդ ժամանակ ծածկուած է մեզնից, որովհետև մենք գտնուում ենք աջակողմեան կիսագնդի մէջ, բայց լուսինը լիովին նրա լուսովն է լուսաւորուում։ Գիտելով լուսինը ցերեկով, դուք նրան միայն այնքան փայլուն կը տեսնէք, որքան օդի մէջ լողացող որևէ՝ արևից լուսաւորուած սպիտակ ամպ. արևից անմիջապէս դուրս եկող լոյսը այնքան զօրեղ է, որ լուսնից ստացուած նրա թոյլ անդրադարձումը նրա հետ համեմատած՝ մեզ բոլորովին գժգոյն է թուում։ Ընդհակառակն, գիշերով մի և նոյն անդրադարձումը՝ երկնքի մութի խորունկութեան հետ համեմատուած, շատ պայծառ է թուում։— Այսպէս, ցերեկով վառուած մոմի բոցը աղօտ, գեղնաւուն և անգամ հալիս

նկատելի է թուում. իսկ փլշերով այս մի և նոյն բոցը թուում է մեզ պայծառ ու փայլուն, բայց նրա՝ իրան շրջապատող առարկաների վրայ ձգած ցոլքը—բաւական զօրեղ։

Որովհետև լուսինը գոնէ է, ուստի նրա մակերեւոյթի միայն հեռը կարող է միաժամանակ լուսաւորուիլ արևից, իսկապէս այն կէսը, որ ուղղուած է նրա կողմը։ Իսկ միւս կէսը գտնուում է մթութեան մէջ, ուղիղ այնպէս, ինչպէս և երկրի վերաբերութեամբ։ Հէնց սրա մէջն է կայանում լուսնի տեսքի այն զանազան փոփոխութիւնների պատճառը, որոնք կոչւում են լուսնի դէպքեր (Ֆազ)։ Երբեմն տեսնում ենք նրա մէկ լուսաւորուած կէսը, երբեմն մութ կէսը, երբեմն էլ թէ մէկի ու թէ միւսի մասը։

Այս հետաքրքիր երևոյթը աւելի լաւ բացատրելու համար՝ դիմենք լամպարին ու խաղագնային, որ այս անգամ կ'ընդունենք շուռի տեղը և որ աւելի յարմարութեան համար կան կ'անենք մի թելից։ Լամպարը իր գնդով (շարով), ինչպէս և առաջ, պատկերացնում է արևը։

Վեր առնենք թելի ծայրից խաղագունդը և բռնենք մի փոքր աչքերից բարձր և դնենք լամպարի առաջը։ Խաղագունդը կ'երևայ մեր ու լամպարի մէջտեղը։ Կարելի է արդեօք այսպիսի գրութեան մէջ, գտնուելով խաղագնդի ետևը, տեսնել դէպի լամպարն ուղղած նրա լուսաւորուած հողը։ Ակներև է, որ՝ ոչ։ Մենք կը տեսնենք միայն նրա մութ կողմը։ — Սկսենք այժմ կամացուկ հեռացնել մեր խաղագունդը, շարժելով նրան մի փոքր դէպի ձախ և ընդ նմին չփոխելով մեր ձեռքի դիրքը, այնպէս որ նա կամացուկ պտտուի մեր շուրջը։ Այն ժամանակ կը սկսի փոքր առ փոքր երևան գալ խաղագնդի լուսաւորուած կողմը, սկզբումը միայն նրա եզրը՝ մի փոքրիկ փայլուն մանչէջ ձևով, որ աստիճանաբար կ'աճի, որքան շարժողութիւնը կը շարունակուի։

Երբ խաղագունդը իր շրջանի քառորդ մասն անցնի, այն ժամանակ

մենք կը տեսնենք նրա լուսաւորուած կողքի ուղիղ կէսը և նրա մութ կողմի կէսը։ Այն, ինչ որ երևում է լուսաւորուած կողմից, կ'երևայ թբրև մի փայլուն կիսաշրջ., իսկ չլուսաւորուած կողմը կ'երևայ թբրև մի մութ կիսաշրջան։ Հմտանելով տեղը և միայն պատեցնելով մեր մօտավը խաղագուռնը, այնպէս որ նա միշտ գտնուէր աչքերիս առաջը, փոքր առ փոքր կը վերջացրնենք լրիւ կիսագարձը։ Ո՞րքան խաղագուռնը կը սկսի շարժուել նոյն ուղղութեամբ, նրա փայլուն կողմը կ'երևայ աւելի շատ, իսկ մութ կողմը— աւելի քիչ. լուսաւորուած մասը կ'երևայ միշտ մեծանալիս, իսկ սուուերի ծայրը կամաց կամաց կը սկսի հետզհետէ աւելի հեռանալ։ Վերջապէս, երբ խաղագուռնդը կը հասնի լամպարի ուղիղ հակառակ դրութեանը (որի միջոցին մեզ կը հարկաւորուի մէջքով դառնալ դէպի լամպարը և ձեռքներս աւելի բարձր բռնել գլխներիս վերևը, որպէս զի նրա սուուերը չընկնի խաղագնտի վրայ), այն ժամանակ

բոլորովին կը տեսնենք նրա ամբողջ լուսաւորուած կողմը՝ մի բոլորովին լրացած շրջանի ձևով։ իսկ նրա մութ կողմը ուղղուած կը լինի դէպի սենեակի խորքը։

Եթէ չեռոյ շարունակենք պտտեցնել մեր խաղագուռնը մի և նոյն կողմը, որ լրացնենք նրա կատարեալ դարձը լամպարի շուրջը, այն ժամանակ ինչ կը տեսնենք։ Մի և նոյն երևոյթները, որ արդէն դիտել էինք, միայն հակառակ կարգով։ Սկզբում կը տեսնենք լուսաւորուած կողմը մի փոքր թեք և բոլորը միասին չենք տեսնի։ Մթին կողմի փոքրիկ մասը կ'երևայ այն ծայրի հանուած կողմից, որտեղ էր սուուերը խաղագուռնը այն դրութեան հասնելուց առաջ, երբ նա հակադրել էր մեզ լրիւ իր լուսաւորուած կողքը։ Փոքր առ փոքր սուուերը կ'երևայ առաջ քաշուելիս, իսկ փայլուն մասը չետ քաշուելիս (նուազելիս), և խաղագուռնը... աւելի առաջ գնացած ժամանակը կը տեսնուի միայն լուսաւորուած կողմի չէջ փայլուն կիսաշրջանի

ձևով. միայն այժմ մեզ դեռևս լամպերը ուղղած այս կլսաշրջանը մեր վերաբերությամբ գտնվում է նրա հակառակ կողմից, որ մենք տեսանք առաջ: Այն ժամանակ մենք տեսանք նրան ՝ կողմը, այժմ նա կանգնել է չոր կողմը: Զարուցնակելով խաղագնտի շրջադարձ շարժողությունը մինչև այն ժամանակը, երբ նա կրկին կբմտնեցնայ լամպարին, կը տեսնենք որ վայլուն կլսաշրջանը կերևայ աստիճանաբար նուազելիս, իսկ միւսը միշտ մեծանում է, աճում և լոյսը չետ է քաշւում դէպի հակառակ ծայրը: Զուտով խաղագունտը ցոյց կը տայ մեզ միայն մի փոքրիկ վայլուն մանգաղ, որ ապա բոլորովին կանչացատնայ, հէնց որ խաղագունտը կը հասնի մեր ու լամպարի մէջ եղած այն կետին, օրտեղից սկսուել էր նրա տեղափոխությունը:

Լուսնի դիրքերը.—Այսպէս անա, կրկնելով նմանօրինակ փորձը, դուք ստացած կը լինեք փոքր ձևով լուսնի դիրքերի երևույթը: Յիրաւի, լուսինը չէ կանգնած երկնքումը անշարժ—նա պտտում է երկրի շուրջը, ինչպէս ինքը երկիրը պտտւում է արևի շուրջը: Լուսինը իր ամէն մի շրջանը կատարելիս անց է կենում մեր և արևի միջովը, իւրաքանչիւր պտոյտի ժամանակ նա կանգնում է հակառակ դիրքով.

Իր դիրքերից առաջինի մէջ լուսինը, ինչպէս ասում են, արևի հետ միասած է չնում, այսինքն՝ մեր վերաբերությամբ այն կողմից է գտնւում, որ կողմից և արևը: Դուք իսկոյն կը նկատէք, որ երկրի վրայ գտնուած դիտողը կարող է տեսնել լուսինը այդ դրությեան մէջ միայն նրա մութ կողմից. սա կը լինի այն դիրքը, որ կոչւում է ծնունդ (Ծ. Լ.): Լուսնի այս դրությեան ժամանակ մենք սովորաբար, շատ պատճառներով, ոչինչ չենք նկատել: Առաջին պատճառն այն է, որ մենք կարող ենք դիտել երկնքում միայն այն, ինչ որ վայլում է: Ինչ մարմին որ մութն է, բոլորովին անտեսանելի է մեզ համար, քանի որ միախառնւում է երկնքի գոյնի հետ: Բացի դրանից՝ երբ լուսինը լինում է այն կողմում,

որտեղ և արևն էլ, նա լույս է ընկնում մեր հարևանի վրայ նրա հետ միասին մի և նույն ժամանակը և նրանից ոչ հեռի. նրանք ծագում ու մայր են մտնում մի և նույն ժամին (երկրի օրական շարժողության պատճառով): Այսպես, եթե լուսինը ունենար որքան և է լույս, այն ժամանակ արևի գառագայթների պատճառությամբ, այս գոյքում ևս նոր գործարք ընդունել կը լիներ մեր տեսողության համար:

Երբ լուսինը կատարում է իր ընթացքը, սկզբում նրա ծայրից երևում է լուսաւորուած կողմի մի փոքրիկ մասնիկը լույսի մի նեղ շերտի ձևով, որ շուտով փոխւում դառնում է մի մեծ կամ լիալուսին: Այս փայրկենին լուսինն արդեն բոլորովին չէ ուղղուած դէպի արևը: Երեկոյին, ցերեկեան լուսաւորի մայր մտնելուց վերոյ, լուսինը որ ամէն օր մի փոքր ուշանում է, դեռ ևս չէ ծագել: Լիալուսնի մեծությունը երևում է հարևանի ծայրին, իր կորնթարդ կողմով ուղղուած այն կողմը, որտեղ գտնում է արևը, այսինքն՝

դէպի արևմուտք, իսկ նրա եղջիւրները ուղղուած են հակառակ կողմը: Ամէն երեկոյ նա աւելի յայտնանում և ընդ նմին աւելի ուշ է մայր մտնում: Երբ լուսինը անցնում է իր ընթացքի առաջին քառորդը,... մեր առաջը բացւում է նրա լուսաւորուած կողքի ուղիղ կէսը, որ երևում է գիտողին իբրև մի փայլուն կիսաշրջան: Նրա կլորացած ծայրը ուղղուած է դէպի արևը, որ տակալին չէ ծածկուել մեր աչքից կամ արդէն մայր է մտել: Սա առաջին քառորդի է (Ա. Ք.): Առաջին քառորդի օրը, արևի մայր մտնելու պահուն, լուսինը գտնուում է իր տեսանելի ճանապարհի մէջտեղը և մայր է մտնում, իր երթին, մօտ կէս գիշերին: Նկատեցէք, որ լուսնի բոլոր գիրքերում նրա միայն փայլուն կողմն է երևում. իսկ ստուերային մասը համարեա բոլորովին աննկատելի է մեր աչքին: Թէկուզ՝ փոքր ինչ գիտելու համար այս կողմը, որ միայն լուսաւորուած է երկրի մի թեթև ցոլքից, պէտք է ձեռք առնել յայտնի նախազգուշութիւններ:

Ո՛րքան աւելի առաջ է շարժւում, այնքան լուսինը աւելի է բաց անում մեզ համար իր լուսաւորուած կողքը, կիսաշրջանը աստիճանաբար բոլորուելով լայնանում է, իսկ ստուերը չեռ է քաշւում դէպի հակառակ ծայրը։ Վերջապէս, երբ մոլորակը հասնում է ուղիղ արևի հանդէպը (հանդիպում), դէպի երկիրը ուղղուած է լինում բոլորովին նրա լուսաւորուած կողմը. այս է անա լրումը (Լ. Լ.)։ Ջրեղ, ճաճանչափայլ սկաւառակը երևում է մեզ այն ժամանակ բոլորովին բոլորուած։ Լուսնի լրման ժամանակը մոլորակը ծագում է երեկոյին, արևի հակառակ կողմից և այն՝ արդէն նրա մայր մտնելուց յետոյ։ Նա փայլում է ողջ գիշերը, հանդարտ ձգելով իր մեծ աղեղը աստղալից երկնքովը և մայր է մտնում միայն առաւօտը։ Յիրաւի, այս վայրկենին լուսինը գտնւում է ուղիղ արևի հակադիր կողմը. մենք պէտք է տեսնենք նրան այն բոլոր ժամանակը, քանի որ չենք տեսնում արևը և ընդհակառակն։ Յերեկը, այսինքն՝ երբ մենք

գտնւում ենք դէպի լոյսը ուղղուած կողմը, լուսինը ծածկւում է մեզնից երկրով հակառակ կողմից։ Նա գտնւում է երկնքի այն մասում, որ մենք չենք կարող տեսնել հորիզոնի տակը։ Սրա հակառակ, երբ երկրի պտտուելը պատճառով մենք կ՝անցնենք ստուերի կողմը, և արդէն չենք կարող տեսնել արևը, լուսինը լոյս կ՝ընկնի ուղիղ մեր հանդէպը։ Զաւ անհրաժեշտ է յուշադրութեան առնել այս տեսնը, որովհետև, ինչպէս արդէն ասուած էր, բաւական չէ միայն դիտել երևոյթները, այլ պէտք է պարզ ըմբռնել և նրանց պատճառը։

Այժմ, երբ լուսինը կը սկսի անցնել իր ընթացքի երկրորդ կէսը, մենք կը տեսնենք որ լուսաւոր մասը աստիճանաբար նուազում է, տեղի տալով ստուերին, որպէս նա ծածկւում է։ Մի քանի գիշեր անցնելուց յետոյ՝ մենք արդէն միայն լուսաւորուած կողմի կէսը կը տեսնենք—դա կը լինի Ջրջին (Վ. Ք.)։ Նրա կազմած կիսաշրջանը առաջուայ պէս իր կորնթարդ կողմով ուղղուած է դէպի արևը, բայց լուսինը

ծագում է այժմ միայն կէս գիշերից յետոյ, առաւօտը։ Արևը, որ պէտք է երևայ մի քանի ժամից յետոյ, արդէն գտնւում է իր ծագման կողմը. ահա թէ ինչու լուսնի սկսառակի լուսաւորուող մասը այս անգամ ուղղուած կը լինի դէպի արևելք։ Ապա լուսնի խաւար մասը աստիճանաբար բռնում է լուսաւորուած մասը, որ հետզհետէ յետ է քաշւում դէպի ծայրը։ Սրանից յետոյ առաւօտները արևելքում երևում է արդէն միայն մի նեղլիկ փայլուն շերտ՝ մանգաղի ձևով, նման կիսալուսնին, բայց հակառակ կողմը թեքած եղջիւրներով։ Նա հետզհետէ նրբանում ու կարճանում է, մինչև որ բոլորովին կ'անհետանայ այն վայրկենին, երբ լուսինը կը վերադառնայ վերջապէս իր առաջին դրութեանը մեր և արևի մէջը։ Սրանից յետոյ սկսւում է նոր շրջան մի և նոյն դիրքով, նոր լուսնային ամիս։ Այս վերջին խօսքերով զօրութեամբ հասկացւում է լուսնի՝ երկրի շուրջը կատարած լրիւ շրջանը, լրիւ պտոյտը, որ շարունակւում է համարեա մի ամիս

(29½ օրից աւելի)։ Այսպիսով, մի ամսուայ ընթացքում վերանորոգւում ու վերստին վերջանում է լուսնի դիրքերի լրիւ կարգը կամ տեսքերի փոփոխութիւնը։

Լուսնի շարժողութիւնը արևի շարժողութեան պէս միայն թուացող շարժողութիւն չէ, այլ կատարւում է իրօք։ Լուսնի ծագումն ու մուտքը ամէն օր երեք քառորդ ժամից մի փոքրը աւելի ուշանում է։ Եթէ լուսինը անշարժ լինէր արևի պէս, այն ժամանակ մենք տեսնելով այսօր նրան ծագելիս մի յայտնի ժամում,—վաղը, երկրի լրիւ պտոյտից յետոյ, մենք պէտք է տեսնէինք նրան բոլորովին այն մի և նոյն ժամին և մի և նոյն դրութեամբ։ Սակայն, քսան ու չորս ժամ անցնելուց յետոյ, երբ երկիրը կը լրացնի իր օրական պտոյտը, նրան անհրաժեշտ է կատարել դարձեալ իր շրջանի որ և է մի մասը, որպէս զի լուսինը բացուէր մեր առաջը։ Այս նշանակում է. լուսինը յետ մնաց, նրան կը հարկաւորուի ետևից ընկնել։. Այս-

պէս ուրեմն, լուսինը շարժւում է, իրօք պտտւում է երկրի շուրջը, մինչ անգամ աւելի՝ նա պտտւում է երկրի ներսի շրջագծոց շրջագիծը, հետևապէս, արևի պտտելի շրջագիծն հակառակ կողմը։

Բացի սրանից, երկնքի մեծ օրէնքերից մէկը, բոլոր լուսաւորների համար ընդհանուր երևոյթը կայանում է նրանում, որ փոքր մոլորակները պտտւում են մեծերի շուրջը, և ոչ թէ մեծերը փոքրերի շուրջը. մի փոքր յետոյ մենք կը բացատրենք սրա պատճառը։ Երկիրը չափազանց փոքր է արևից և պտտւում է արևի շուրջը. լուսինը, իր երթին, փոքր է երկրից և պտտւում է նրա շուրջը։

Իր մեծութեանը նայելով լուսինը 50 անգամ փոքր է երկրից կամ, ուրիշ խօսքերով, պէտք է տասաքեր միասին 50 լուսին, որ կազմուի երկրի ծաւալը։

Այսպէս էլ, երկրի համեմատութեամբ, լուսինը աւելի պակաս թանձրութիւն ու պակաս ծանրութիւն ունի. բան ճիշտ հաշուի լուսինը 80 անգամ պակաս է կշռում երկրից։

Ինչպէս արդէն մենք նկատեցինք, գիշերային լուսաւորի սկզբանակը երևում է մեր աչքին համարեա նոյն պահանջով, ինչպէս և գիշերային լուսաւորը։ Այս նրանից է, որ լուսինը թէպէտ և նշանաւոր կերպով փոքր է արևից, բայց մի և նոյն ժամանակը նա նշանաւոր կերպով էլ պակաս է հեռու մեզնից։ Երկրի և լուսնի միջ եղած հեռաւորութիւնը ընդ ամենը միայն 360,000 վերստ է (360,533)։ Ի հարկէ, այսպիսի հեռաւորութիւնն էլ կարող է մեզ անհագին թուալ։ Այն. այդ ուրիշ կը լինի մեր և մեզ շրջապատող երկրաւոր առարկայի վերաբերութեամբ, բայց երկնային մարմինների, արևի ու միւս լուսաւորների մեծութեան ու մեզնից ունեցած հեռաւորութեան վերաբերութեամբ—սա շատ չէ, և մենք կարող ենք ասել, որ լուսինը մի այնպիսի լուսաւոր է, որ մեզ հետ մերձաւոր դրացիութեան մէջ է գտնուում։ Ուստով մենք կը բերենք մի քանի համեմատութիւն, որոնք մեզ

աւելի ճիշդ հասկացողութիւն կը տան այս հեռաւորութեան վրայ։

Գիտենալով լուսնի հեռաւորութիւնը, կարելի է հաշուել այն բոլոր ճանապարհի երկայնութիւնը, որ անցնում է լուսինը արևի շուրջը, այսինքն՝ նրա շաւղի երկայնութիւնը. և որովհետև յայտնի է և՛ այն ժամանակը, որ գործ է դնում լուսինը իր ընթացքը անցնելու վրայ, ուստի գտել են, որ լուսինը տարւում է տարածութեան մէջ մի մանրերկրորդում մօտ մի վերստի արագութեամբ։

Բացի դրանից՝ չպէտք է մոռանալ, որ այն ժամանակը, երբ լուսինը պտտւում է երկրի շուրջը, այդ վերջինը պտտւում է արևի շուրջը։ Այս երկու շարժողութիւններն էլ կատարւում են միաժամանակ։ Ի՞նչպէս։ Երևակայեցէք, որ զբօսանքի ժամանակ, երբ հասակաւոր մարդը գնում է չափաւոր քայլով, մանուկը, գնալով նրա ետևից, պտտւում է նրա շուրջը, կարելով նրա ճանապարհը հետևապէս երբեմն առաջից, երբեմն ետևից։ Ահա այս կերպով

էլ, լուսինը պէտք է վազէ երկրի ետևից կտրելով նրա ընթացքը, և բացի դրանից պէտք է պտտուի նրա շուրջը։ Այսպէս ասա լուսինը հետևում է մեր մոլորակին երկնային տարածութեան մէջ, ինչպէս հաւատարիմ ընկերը, կամ աւելի ճիշտ, ինչպէս ծառան հետևում է իր տիրոջը, որև իսկապէս արտայայտում են „լուսինը երկրի արբանեակն է“ խօսքերով։

ԼՈՒՍՆԱԿԱՆ ԱՂԽԱՐՀ

Սովորական այսով դիտած լուսինը.— Երևակայեցէք մի հիանալի ամարային երեկոյ։ Արդէն ուշ է. անցել է մի քանի ժամ արևի մայր մտնելուց յետոյ։ Ցերեկուայ տապը փոխուել է երեկոյեան զովութեան՝ թեթև հովմից թարմացած։ Ամեն ուրիշ լուռ ու հանդարտ է, կարծես, ամէն բան քուն է մտել շուրջդ։ Երկնքում լոյս է տալիս լրացած լուսինը, ցոյց տալով մեզ իր արծաթեայ սկաւառակը։ Տեղ տեղ վառւում են երկնակամարում մի քանի

աստղիկ, առաւել փայլուններից, և նրանց ցոլքը ասես թէ սքօղուած է մի շղարշով. մնացածների աւելացումը նսեմանում է լուսնի աւելի պայծառ ցոլքից։ Լուսնը այսպիսի գիշերուայ թագուհին է դառնում։

Դիտարեցնելով բոլոր-ապես մեր հայեացքը այդ լուսաւորի վրայ, որ ուղարկում է մեզ քնքուշ, սպիտակ լոյս, մենք կը նկատենք, որ այդ սկաւառակը ամէն տեղ չէ փայլում միատեսակ պայծառութեամբ։ Մի քանի, առաւել լուսաւորուած տեղերը մեզ մոխրագոյն են թւում, ունենք բծերի նմանութիւն։ Այս անկանոն գաստաւորուած բծերը, ընդհանուր առմամբ դիշեցնում են գէմքի պէս մի ինչ-որ բան։ Բայց հէնց որ կը նայենք մենք լուսնին հեռադիտակով, գէմքի ամենայն նմանութիւնը բոլորովին ոնչայտանում է, որովհետև այս ժամանակ աւելի պարզ են նկարւում մանրամասնութիւնները։ Լուսաւորը նշանաւոր կերպով մեծ է թւում, որովհետև աւելի է մօտենում մեզ, և այն

ժամանակը շատ պարզ կարելի է գիտել այն, ինչ որ չէ ընկնում հասարակ աչքի գիտողութեան տակ։

Հեռադիտակի միջոցով երևեցած լուսնի պատկերը։

—Լուսնի մակերևոյթը երևում է շատ անարթ։ Մի քանի տեղ աչքի են ընկնում բարձր լեռներ։ միւս, առաւել մակերես տարածութիւնները կազմում են ընդարձակ հովիտներ։ Այս բոլորը զարմանալի կերպով լաստ են երևում. հեռադիտակով կարելի է պարզ որոշել լուսնի վեայ եղած լեռներն ու հովիտները, ձորերն ու անդունդները։ Միայն այն մտածեցէք, որ ամենատաւ ու ամենամեծ հեռադիտակների միջոցով լուսինը այնպէս է երևում, որ ծ-ոնչ-ոնչ մօտեցել է մեզ 200 վերստ (200 վերստ հեռաւորութիւն փոխանակ 360,000-ի), այսինքն՝ դուք կը տեսնէք նրան այնպէս, ինչպէս տեսնում էք բարձր լեռներն ու հորիզոնի մեզ շրջապատող տեղը։

Լուսնի մակերևոյթը ուսումնասիրել են աստղաբաշխները առանձին ջանադրութեամբ. սմէն լեռ, ամէն հովիտ,

ամէն սարահարթ նկարուած, քննուած, չափուած է։ Ի՛նչպէս որ կազմուում են աշխարհագրական քարտէզները, ձևակերպւում են երկրի այլ և այլ կողմերը, ուղիղ այնպէս էլ կազմել են և լուսնի երեսը։ Վերջին ժամանակներս մինչ անգամ նրա լուսնիցն էլ են հանել, ինչպէս որ հանում են որ և է մարդու պատկերը։ Վերջապէս, կարելի է ասել որ՝ մենք լուսնին այնպէս լաւ ենք ճանաչում, էքչ մնաց մոտենք լինենք։

Լուսնի հետազօտութիւնը երբից։—Ուղեղութիւնը ջէպի լուսինը։—Իհարկէ, սա մի շատ հետաքրքիր ճանապարհորդութիւն կը լինէր։ Զատ դիւրեկան կը լինէր թռներ ունենալ և թռչել այնտեղ... կամ թռկուզ, բարձրանալ այնտեղ օդապարիկով։ Բայց, յաւակցաբար, այս անկարելի է։ Երկրի մակերևոյթից մի քանի վերստի վրայ արդէն չկայ օդ, որ անհրաժեշտ է ինչպէս շնչառութեան նոյնպէս և գնդի բարձրանալու համար։ Ուստի ոչ ոք և ոչ մի ժամանակ չի կարող լինել լուսնի վրայ։ Սարսափելի տխուր բան։

Բայց եթէ մեր մարմինը չի կարող բաժանուել երկրից, գոնէ մեր միտքը կարող է ազատ թռչելանել, ուր կամենայ և անարգել հասնել ամենահեռաւոր սահմանները։ Միթէ դուք պարզ չէք երևակայում բաները, երբ յիշում էք նրանց։ Երբ ձեզ յայտնի է որ և է առարկայի ձևը, գոյնը, արտաքին տեսքը, այն ժամանակ միթէ իսկոյն չէ՞ ներկայանում ձեզ նոյն իսկ այդ առարկայի պատկերը։ Այսպէս, ուրեմն, փորձենք մի այսպիսի երևակայական ճանապարհորդութիւն անել ջէպի լուսինը... որի ժամանակ երևակայելը կը լինի, ի հարկէ, միայն ինքը ճանապարհորդութիւնը, և ոչ դիտուող բաները, որովհետև յայտնի է որ՝ նրանք մեզ կ՝երևան այնպէս, որպէս թէ կան իսկապէս։

Եթէ այսպիսի ճանապարհորդութիւն անելու համար մենք վերառնենք երկաթուղու մեծ արագութիւն ունեցող (38 վերստ մի ժամում) մի գնացք, այն ժամանակ մեզ կը հարկաւորուի չորս հարիւր օր—մի տարուց աւելի

ժամանակ։ Այս շատ երկար է։ Եթէ կարելի լինէր կպչել՝ հնամարեա երկու մանրերկրորդում մի վերստ թռչող թենդանօթի ռումբին, այն ժամանակ մեզ կը հարկաւորուէր ճանապարհին լինել տասերեք ժամ և մենք կարող էինք վերադառնալ միայն հետևեալ օրը։ Այս բոլորը ցնորք (ֆանտազի) է, ի հարկէ։ Բայց դա բաւական նպաստում է այ անագին հեռաւորութեան բացատրութեանը — մեր վերաբերութեամբ — որ բաժանում է լուսինը երկրից։ Լոյսը, սակայն, աւելի արագ է տարածւում, քան ուրիշ որ և է բան։ Լուսնից ցոլացած ճառագայթի լոյսը հասնում է մեր աչքին մի մանրերկրորդից մի փոքր աւելի ժամանակում։ Մեր միտքն էլ կարող է անցնել այդ տարածութիւնը հէնց այդպիսի արագութեամբ։ Ուրեմն, ճանապարհ ընկնենք։ Ահա մենք արդէն հասանք էջ։

Լուսնի լեռները — պատմաբանները — Մենք այժմ գտնւում ենք մի քարքարոտ մակերևոյթի վրայ, որտեղ կուտակուած են անագին վէմեր, թափթփուած

միմեանց վրայ քանդուած պատի քարերի նման։ Մեր շուրջը հեռագնեակ եր և ռումեն բարձր լեռներ, սրածայր, գագաթներ, ատամնաւոր լեռնաշղթաներ։ Բարձրանանք ամենաբարձր լեռներից մէկը։ Հասնելով գագաթին՝ կը տեսնենք որ լեռը ունի խոռոչ։ Մեր հայեացքը կորչում է անդունդի մէջ։ Մենք գտնւում ենք հրաբուխի կամ աւելի ճիշդ՝ նրա քէրոնի վրայ։ այս բերանը խորն է, անբռնվանդակելի, բայց վաղուց մարել է։ հրաբուխն այլ ևս լաւա չէ ժայթքում։

Այն լեռը, որի վրայ մենք բարձրացել ենք, լուսնի բարձրագոյն լեռներից մէկն է։ նա մօտ 6 վերստ բարձրութիւն ունի։ Այստեղից մենք իշխում ենք բոլոր հեռաստանի վրայ։ Մեր ոտքերի տակը տարածւում են դժուարակոխ գաւիսվայրեր, խորին հովիտներ, ժայռերի կարկատներ, պատատուած քներ, անդունդներ։ Մեր շուրջը, որքան աչքերս կարող են կարել, գտնւում են լեռներ, հրաբուխներ, հրաբխային բերաններ — հրաբխային բերան։

ներ, և ուրիշ ոչինչ։ Նրանցից մի քանիսը երկրի վրայ եղած հրաբուխների պէս այնքան էլ ընդարձակ չեն, իսկ մի քանիսը վիթխարի են, խորը և շրջապատուած, ասես թէ պարսպապատ, ատամնաւոր փոցխերով, որոնք կազմում են այսպէս անուանուած պատուանները։

Լուսնի լեռները շատ բարձր են։ Մեծ մասամբ նրանք ունեն 4½-ից մինչև 5½ վերստ բարձրութիւն, այսինքն՝ բարձր քան Մոնբլանը, որ Եւրոպայի բարձրագոյն լեռներից մէկն է։ Դոքքէլ էնը (լուսնի լեռներին ևս մեր լեռների պէս տրւում են առանձին անուններ) 7 վերստից աւելի կամ 25,000 ոտնաչափ բարձրութիւն ունի. Նիւտոն էնը՝ մօտ 24,000 ոտնաչափ բարձրութիւն։ Սա համարեա հաւասարւում է երկրի ամենաբարձր լեռներին։ Բայց որովհետև լուսինը բաւական փոքր է երկրից, համեմատաբար այս լեռները նշանաւոր կերպով բարձր են մերիններից։ Օդաձև պատուարների նման հրաբխային բերանները

աւելի սարսափեցուցիչ բարձրութիւն ունեն. նրանցից մէկը, Կլաւիուսի հրաբերանը, մօտ 200 վերստ լայնութիւն ունի. նրա շուրջը պատրեալու համար կը հարկաւորուէր երկու շաբաթից աւելի։

Լուսնի լեռները բաղկացած են կաւհանման սպիտակաւուն քարից։ Արևի ճառագայթների ազդեցութեան տակ, այս քարը փայլուն է երևում՝ սպիտակ պատի նման, որից արձակուող լոյսի չափազանց պայծառ ցոլքը ստիպում է մեզ աչքերս կորցնել։ Ահա թէ ինչու երկրից երևացող լուսնային գաւառները մեզ աւելի փայլուն են երևում. հէնց նրանք են իսկապէս սկաւառակի ամենապայծառ մասները։ Ընդհակառակն, ընդարձակ դաշտավայրերի մակերևոյթը երևում է աղօտ։ Նա չորացած գորշագոյն ցեխի տեսք ունի։ Աւելի մոյգ գոյնի դաշտավայրերի գաւառները կազմում են այն ջրերը, որ մենք նկատում ենք լուսնի սկաւառակի վրայ։

Մի հայեցող լուսնի դաշտավայրերի վրայ.

Որի որ Լրի Բոցոլոյոուլեան հեռաձգները, —Բայց ինչպիսի տխուր ու ամայի տեսք ունեն այն օտարոտի դաշտանկարները, որ նոր ահա յայտնագործեցինք մենք։ Այս նրանից է առաջ գալիս, որ այն տարօրինակ երկրումը, որի մէջ մենք ճանապարհորդում ենք, չկայ ամենևին ոչ օդ, ոչ ջուր։ Իսկ եթէ ոչ օդ կայ, ոչ ջուր, ի հարկէ, չեն կարող լինել և գոլորշիներ, հետևապէս և՝ ամպեր։ Ոչինչ բան չէ կակղացնում ու թուլացնում արևի ճառագայթները. այստեղ երբէք չէ լինում այնպէս, ինչպէս երկրի վրայ, երբ ախորժ տաքուկ ցերեկը գգւում է իր զովութիւնով իր վրայ եղած բոլոր առարկաները։ Արևն այստեղ շլացուցիչ է, և մի և նոյն ժամանակ կիզիչ։ Ներս մտէք ժայռի ստուերը—դուք ոչինչ չէք տեսնի և կը բռնուէք ցրտից։ արեգունի կողմից ժայռը լուսաւորւում է սաստիկ պայծառ, իսկ հակառակ կողմից թագաւորում է թանձր խաւարը։ Չկայ ոչ մի ՀՈՍՈՊՈՒԵՐ և հեռաստանում չէ երևում ոչ կապուտակու-

թիւն, ոչ գոլորշիների գորշագոյն ծխի նշան, ինչպէս դիտւում է երկրի վրայ, որովհետև այդպիսի տեսք ստանում են հեռաւոր առարկաները միայն օդ լինելու շնորհիւ։ Բարձր լեռների վրայ ո՛ ձիւն կայ այստեղ, ոչ սառցակոտորներ՝ չկայ ոչ մի հեղեղ հեղեղատների մէջ՝ կամ գետ՝ հովիտների խորքում։ Չկա՛ ոչ ծով, ոչ լիճ։—Այսուամենայնիւ, քանի որ այս տակաւին չէր ստուգուած, այն ահագին դաշտավայրերը, որոնք լուսնի սկաւառակի վրայ կազմում են մոխրագոյն բծեր, կուլուում էին ծով։ Այսպիսով սատցել են այս անունները՝ Մինչբրիսոն ծով Փոլոբինեբի ովկիանոս Ընպոպոէսոլեան լիճ, Մեբերի ճահիճ։ Այս անունները պահպանուել են և դասօր, թէպէտ այժմ շատ լաւ է յայտնի, որ այս հսկայաւոր ծովերի մէջ ոչ մի կաթիլ ջուր չկայ. որոնք ոչ այլ ինչ են, բայց եթէ՝ անսանման անապատներ։ Ամենուրեք մերկ գետնի՝ երկ ժայռեր։ Չէ՛ երևում ոչ անտառ, ոչ մարգագետին, և կարելի է ենթադրել, որ լուսնի վրայ չկայ ոչինչ բուսա-

ՀԱՆՈՒԹԻՒՆ, քանի որ ոչ մի բոյս չէ կարող գոյութիւն ունենալ առանց ջրի ու օդի. մանաւանդ այնտեղ չէ կարող լինել ոչ կենդանի, ոչ բնակիչ։ Սակայն այս բանը այդուամենայնիւ հաստատել չէ կարելի, որովհետև շատ կարող է պատահել, որ այս ինքնակերպ մոլորակի վրայ գտնուում է օդի մի յատնի քանակութիւն, թէպէտ և այնքան աննշան՝ որ մենք չենք կարող զգալ այն՝ 360,000 վերստ հեռաւորութիւնից։ Բայց եթէ մէկ ասենք թէ լուսնի վրայ օդ կայ,—նրա վրայ կարող է լինել և կենք։ Այս դէպքում նրա վրայ բնակութիւն հաստատած արարածները պէտք է բոլորովին տարբեր լինեն մեզնից և կարող են կառավարուել առանց այն բանի, որ անհրաժեշտ պիտոյքն է երկրի վրայ եղած բոլոր գործարանաւոր աշխարհի։

Լուսնի վրայ օդ ու ջուր չլինելու հետևանքները.—Պակաս զարմանալի չեն և՛ լուսնային կեանքի միւս պայմանները. այնտեղ չէ լսւում ոչ մի աղմուկ, ոչ մի ձայն։ Ինչու։ Որովհետև ձայնը

ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ՝ ցնցուող շարժողութիւն, օդի տատանում։

Այնտեղից, ուր օդ չկայ, ձայնը չէ կարող հասնել մեր ականջին։ Ֆիզիկայի դասերի ժամանակը այս առիթով մի շատ հետաքրքիր փորձ են անում. մի փոքրիկ զանգակ են կախում մի դատարկ ապակեայ ամանի մէջ. մի առանձին օդատանով դուրս են հանում օդը այս ամանից և ապա քաշում են զանգակը, երևում է, ինչպէս լեզուակը գիպչում է զանգակի պատին, բայց ոչինչ —ոչինչ չէ լսւում, բոլորովին ոչինչ։ Լուսնի վրայ էլ տեղի է ունենում նոյնը, ինչ որ՝ այս ամանում։ Երևակայեալ ճանապարհորդները, եթէ կամենային խօսել միմեանց հետ, զուր պէտք է շարժեին շրթունքները--նրանց միջից չպէտք է դուրս դար ոչ մի ձրպտուն։ Եթէ քանդուէր մի սար, դուք չէք լսի ոչ մի ձայն, ոչ մի ամենափոքր շշուկ... Ա—յսինքն՝ լուսնեան աշխարհն է։

Երբեմն դեռք լուսնի վրայից.— Բարձրացնենք այժմ մեր աչքերը դէպի եր-

կինք։ Ի՞նչ զարմանալի տեսք ունի երկինքը լուսնի վրայից։ Մենք չենք նկատի այստեղ որ և է բան այն կապոյտ կամարի նման, որ կազմում է երկրումը մեր գլխների վերևը եղած օդը։ Ահա, օրինակ, մի պայծառ օր՝ շլացուցիչ արևով և, չնայելով դրան, երկինքը երևում է մեզ մի անբովանդակելի սև տարածութեան նման բան, որի վրայ ամենուրիք սփռուած են զարմանալի գոյներով թարթափող աստղեր։ Աստղե՞ր՝ օրը ցերեկով։ Դարձեալ, ի՞նչ բան է երկնքումը այն շքեղ, փայլուն սկաւառակը, նման լուսնին, բայց չորս անգամ մեծ այն սկաւառակից, որ վերևից լուսաւորում է մեր գիշերները. երկրի վրայ։ Այդ սկաւառակը նոյնպէս բծերաւոր է. նայեցէք, այստեղ երևում է մի մեծ դեղնաւուն եռանկիւնի՝ կանաչաւուն տեղի (ֆոնի) վրայ. բայց ի՞նչ բան է։ Չէ՞ք ճանաչում դուք արդեօք այն եղերագծերը (կոնտուրները), որ մենք այնքան անգամ ուսումնասիրում էինք գլոբուսի վրայ. ահա մեծ եռանկիւնին—Աֆրիկան. ահա Ասիան,

Եւրոպան, ահա և Ռուսիան։ Ահա մեծ ծովերը։ Այս փայլուն գունդը, այս անագին լուսինը... ո՞չ ապաքէն սա երկիրն է։

Այո, իրաւի, դա երկիրն է։ Լուսնից երևացող երկիրը նոյնպէս փայլուն է թւում, ինչպէս և ինքը երկրից երևացող լուսինը։ բացի գրանից՝ որովհետև երկիրը մեծ է լուսնից, ուստի և նա զգալի կերպով (14 անգամ) աւելի է լուսաւորում։ Լուսնից երևացող երկիրը ունի նոյնպէս իր գիրքերը, որովհետև նոյնպէս լուսաւորուելով արևից, նա նոյնպէս ունի լուսաւորուած ու ստուերարկուած կողմ։ Միայն երկրի գիրքերը միշտ հակադիր կը լինեն լուսնի գիրքերին։ Այսպէս, երբ երկրի վրայ լուսնի ծնունդն է, այն ժամանակ լուսնի քնակիչները, եթէ կան, կը տեսնեն ուղիղ երկրի լուսաւորուած կողմը. նրանց համար այն ժամանակը կը լինի լրի՞ն էրլի... Երբ մեզանում կը լինի լուսնի առաջին քառորդը, նրանցում կը լինի երկրի վերջին քառորդը, լուսնի լրմանը կը համապատասխանի

երկրի ծնունդը և այն։ Դարձեալ, որովհետև երկիրը պտտւում է իր վրայ մի օրում, ուստի լուսնի ենթադրեալ բնակիչների աչքի առաջը քսան ու չորս ժամուայ ընթացքում մէկը միւսի ետևից կ'անցնեն մայր ցամաքներն ու ծովերը. նրանց համար դրանք մի առանձին տեսակի ժամեր կը լինեն։

Մեր՝ դէպի լուսինն արած ճանապարհորդութիւնը վերջացնելու համար, նկատենք դարձեալ, որ լուսնի վրայ գտնուած առարկաները բաւական թեթև են, քան երկրի վրայ, այսինքն՝ որ այն ոյժը, որով նրանք ձգւում են լուսնի մակերևոյթի վրայ, բաւական պակաս է այն ոյժից, որ ստիպում է առարկաներին ընկնել երկրի վրայ և կպած է պահում նրա վրայ ծանր մարմինները։ Այսպէս, օրինակ, այն կտոր քարը, որ երկրի վրայ կշռում է մօտ 50 փութ, այստեղ, լուսնի վրայ, եթէ դուք փորձէք նրան բարձրացնել, մի կտոր մեղրամոմ կը թուի ձեզ. նրա ամենամեծ չափը կարող է լինել 37—39 գրուանքայ։ Մենք ինքներս՝ որ

ճանապարհորդում ենք երևակայութեամբ այս զարմանալի աշխարհում, զարմանալի թեթևութիւն կը զգանք մեզ վրայ։ բաւական է մի լաթ թռչէք անել, որ կարողանանք ոստանուլ հազարոյտի վրայից մի տան բարձրութեամբ։ Այս բոլորը առաջ է գալիս նրանից, որ լուսինը բաւական փոքր է երկրից. նրա բաղադրիչ նիւթերն էլ բաւական թեթև են այն նիւթերից, որոնցից բաղկացած է երկիրը։ Ունենալով բաւական փոքր ծաւալ քան երկիրը՝ լուսինն էլ բաւական թոյլ է ձգում դէպի ինքը իր վրայ գտնուած առարկաները։

ԼՈՒՍՆԻ ԶՐՋԱՊԱՐՀ ՇԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ։

Ուշադրութեամբ դիտելով լուսնի բծերը՝ կարելի է նկատել, որ նրանք միշտ բռնում են մի և նոյն տեղը. լուսնի այլ և այլ փիրքերում նրանք ծածկւում են ստուերով կամ ազատւում են նրանից, բայց մնում են ան-

շարժ։ Լուսինը ցայց է տալիս մեզ միշտ մի և նույն կողմը։ Որովհետև լուսինը պտտուում է երկրի շուրջը 29 օրում, ուստի նա հենց այսպես ժամանակում էլ պէտք է մէկ պտոյտ անի իր շուրջը, որպէս զի շուրջ գայ մեր կողմը միշտ մի և նույն կողմով։

Սա կարող է օտարոտի թուալ և առաջին հայեացքով տեղի տալ այսպիսի նկատողութեան. „Եթէ լուսինը մեզ միշտ մի և նույն կողմն է ցոյց տալիս, նշանակում է նա չէ պտտուում իր շուրջը. եթէ ոչ՝ մենք կը տեսնէինք հետզհետէ նրա բոլոր կողմերը“։—Այո. ըստ երևոյթին, այդ այդպէս է։ Բայց խորհենք մի փոքր։

Ի՞նչ է նշանակում պտտուել իր շուրջը։ Ենթադրենք թէ դուք կանգնած էք դաշտի մէջտեղը։ Առաջ չգնալով ձեր կանգնած տեղից՝ դուք պտտուում էք միշտ մի և նույն կողմը, այնպէս որ հետզհետէ նայում էք դէպի հորիզոնի բոլոր կետերը—պտտուում էք ձեր իսկ շուրջը։ Այժմ մի ուրիշ փորձ անենք։ Երևակայենք գետնումը խրած մի սիւն և երևակայենք որ դուք պտտուում էք այդ սիւնի շուրջը, դարձնելով միշտ դէպի նրան ձեր երեսը։ Այն ժամանակը, երբ դուք պտտուեցիք սիւնի շուրջը՝ դուք նույնպէս պտտուել էք և ձեր իսկ շուրջը, որովհետև սիւնը շարունակ տեսնելու համար՝ ձեզ անհրաժեշտ էր հետզհետէ նայել դէպի հորիզոնի ամէն կետերը, այսինքն՝ էլի այնպէս, ինչպէս առաջին դիտողութեան ժամանակը։ Բոլորովին նույնն է պատահում և լուսնին. որպէս զի պտտուելով երկրի շուրջը, դնի միշտ նրա դիմացը իր մի և նույն կողմը՝ նա անպատճառ պէտք է հետզհետէ շուրջ ու մուրջ տայ այս կողմը դէպի տարածութեան բոլոր կետերը. հետևապէս նա պտտուում է իր շուրջը ուղիղ այն ժամանակը, որ անհրաժեշտ է նրան երկրի շուրջը պտոյտ անելու համար։

Այստեղից առաջ է գալիս երկու հետևանք։

Առաջին՝ մենք ոչ մի ժամանակ չենք տեսել ու երբէք էլ չենք տեսնի լուս-

նի միւս կողմը։ Նա մեզ համար կը մնայ ընդ միշտ անչայտ։

Երկրորդ՝ որովհետև լուսինը պտտւում է իր շուրջը արևի առաջը մի ամսուայ ընթացքում, ուստի հէնց այս ժամանակում էլ նա հետզհետէ հակադրում է արևին իր մակերևոյթի բոլոր կետերը։ Այստեղից երևում է, որ մի ամսուայ ընթացքում լուսնի վրայ եղած ամէն մի տեղը կը գտնուի երկու շաբաթ լոյսի և երկու շաբաթ ստուերի մէջ։ Ուրիշ խօսքով՝ լուսնի, ինչպէս և երկրի վրայ լինում են իրանց ցերեկներն ու իրանց գիշերները՝ այն զանազանութեամբ միայն, որ ցերեկները այնտեղ տևում են համարեա երկու շաբաթ, այսպիսի տևողականութիւն էլ ունեն և գիշերները (աւելի ճիշդ՝ 14 օր և 18 ժամ)։ Ի՞նչ գիշերներ ու ինչ ցերեկներ։ Արևը համարեա մի ամբողջ ժամ է գործ դնում ճաղելու համար. ցերեկը դալիս է յանկարծ, առանց արշալոյսի։ Իսկոյն, հէնց որ ելնում է երևալ արևը, յանկարծակի վրայ է հասնում պայծառ օրը.

լեռների կատարները արդէն լուսաւորուած փայլում են. բայց հովիտները տակաւին խաւարի մէջ են։ Փոքր առ փոքր արևի ճառագայթները թափանցում են նրանց խորքը և հրաբխաբերանների յատակը։ Ցերեկը այնքան երկար է, որ ջերմութիւնը կուտակւում է, հետզհետէ աճելով, և վերջապէս աւելի է բարձրանում, քան որքան անհրաժեշտ է ջրի եռացման համար։ Ապա, երբ վրայ է հասնում գիշերը, այն ժամանակ այդ լինում է արագ, առանց աղջամուղջի մութ, սառուցիչ գիշեր։ այսպիսի երկար գիշերուայ ցուրտը նոյնքան զարհուրելի է, որքան անտանելի է ցերեկուայ տապը։ Ո՛չ ոք մեզնից չի կարող տանել կեանքի այսպիսի պայմաններին, մանաւանդ թէ, երբ անկարելի է ո՛չ շնչել, ոչ ուտել։ Այս բոլորից դուք տեսնում էք, որ աւելի լաւ է քնակել երկրի, քան թէ լուսնի վրայ։

ՕՐԱՑՈՅՑ

Այն կանոնների հաւաքումը, որոնցով կարգաւորում են ժամանակի չափերը, կոչւում է օրացոյց:

Մեզ արդէն յայտնի է, որ երկրի՝ իր առանցքի վրայ պտտուելը կարգաւորում է ցերեկուայ (և նրան հետևող գիշերուայ) տևողութիւնը: Ժամանակի այս միջոցը բաժանւում է 24 հաւասար մասների, որոնք կոչւում են ժամ. իւրաքանչիւր ժամը բաժանւում է 60 րոպէի. իւրաքանչիւր րոպէն՝ 60 մանրերկրորդի: Ժամանակի այն փոքրիկ միջոցների չափը, որոնք կարգաւորում են մեր կեանքը, մեր ցերեկուայ պարապմունքները, տալիս է մեզ հետևաբար երկրի շարժողութիւններից մէկը: Միւս կողմից՝ երկրի շարժուելը արևի շուրջը պայմանաւորում է տարուայ զանազան ժամանակները, իսկ այս պտտուելու տևողութիւնը տալիս է մեզ ժամանակի մի նոր չափ—տարի: Այսպէս ուրեմն, այն ժամանակի աւելի տևողական միջոցների չափումը, ո-

րոնք կարգաւորում են դաշտային աշխատանքները, որոնք թոյլ են տալիս մեզ նշանակել պատմական անցքերը, և թուել մեր սեպհական գոյութեան տևողութիւնը, կրկին տալիս է մեզ երկրի միւս շարժողութիւնը:

Տարուայ իսկական տևողութիւնը—Առաջինը, որ անհրաժեշտ է լաւ գիտենալ, —դա տարուայ իսկական տևողութիւնն է: Տարին ունի 365 օր, հաստատելով սրանով, որ երկիրը արևի շուրջը պտտուելու ժամանակը 365 լրիւ շրջան է անում իր շուրջը: Եթէ տարին բոլորովին ճիշդ պարունակէր իր մէջ 365 օր, այն ժամանակ հաշիւը շատ պարզ կը լինէր. որքան տարի, այնքան էլ 365 օր կը լինէր: Բայց տարին ճիշդ 365 օրից էլ բաղկանում. տարին պարունակում է իր մէջ 365 օր 5 ժամ 48 րոպէ և 48 մանրերկրորդ, կամ մօտաւորապէս 365 օր 6 ժամ, այսինքն 365¼ օր: Դուք այս րոպէիս կը տեսնէք թէ, որքան դժուարութիւններ ու թիւրիմացութիւններ է պատճառել այս անբաղդ քառորդ օրը:

Ենթադրենք նախ և առաջ, որ գա լնտարի չէ առնուում, և տարին հաշուենք միայն 365 օր։ Այսպէս էին վարուում նախնի եգիպտացիք, որոնք սակայն լաւ աստղաբաշխներ էին, նայելով իրանց ժամանակին։ Այսպիսով մեր տարին մի քանի ժամով կարճ կը լինի աստղաբաշխական տարուց։ Դուք կը տեսնէք թէ ինչ կարող է առաջ գալ սրանից։

Քառորդական տարուց՝ չորս-իլը տարեաշխատ տարուց—Օրերը հաշուենք տարուայ որ և է որոշ ժամանակից, օրինակ՝ գարնանային գիշերահաւասարից, որ այս տարի (1889 թ.) գալիս է մարտի 8-ին։ Տարին մենք ընդունում ենք 365 օր, այսինքն՝ քառորդ օրով պակաս։ Բայց իւրաքանչիւր տարուայ մի քառորդ օրը չորս տարի անցնելուց յետոյ կը կազմէ մի ամբողջ օր։ Չորրորդ տարին մենք յետ ենք լինում մնացած (նահաջած) մի ամբողջ օրով։ Գարնանային գիշերահաւասարը մենք դարձեալ կը հաշուենք մարտի 8-ին, իսկ իրօք նա այս տարի կը գայ մար-

տի 9-ին, քանի որ մենք այս ժամանակ մի օրով պակաս հաշուեցինք, որ խակալէս չկար։ Ութ տարուց յետոյ սա կը կազմի արդէն երկու օրուայ տարբերութիւն, 16 տարուց յետոյ՝ 4 օրուայ և այլն։ Առաջին տարիներում սխալը աննշան կը լինի և գրեթէ անկատելի։ Բայց բաւական ժամանակ անցնելուց յետոյ, օրինակ հարիւր տարուց յետոյ, տարբերութիւնը, շարունակ աճելով, այն տեղը կը հասնի, որ մենք յետ կը մնանք 25 օրով, համարեա մի ամսով։ Եւ երբ օրերի հաշուով մենք կարծելիս կը լինենք թէ արդէն գարնանային գիշերահաւասարն է, իրօք բանից կ'երևայ որ հարկաւոր է ապասել դարձեալ գրեթէ մի ամբողջ ամիս, մինչև որ երկիրը կը բռնի այդ գիրքը։

Բայց այս դեռ բոլորը չէ։ Երեք հարիւր տարուց յետոյ, երբ այս կերպով կազմած օրացոյցի համաձայն կը նշանակուի գարուն, մեզանում կատարեալ ձմեռ կը լինի։ Նոմբր գարից յետոյ տարուայ եղանակները կը գան օրա-

ցոյցին բոլորովին հակառակ. ամառը կը գայ յունուարին, իսկ ձմեռը՝ յունիսին։ Կարելի է երևակայել, թէ ինչ շփոթութիւն, ինչ անկարգութիւն առաջ կը բերի այս ամէնը։ Փոխանակ դաշտային աշխատանքները և տարեկան ծոները կարգաւորուին ուղեցոյց լինելու՝ այսպիսի օրացոյցը միայն կը մոլորեցնի ամենքին։ Բայց ինչպէս պէտք է անել իսկապէս։

Յուլիոս պապը.—Լրացուցիչ օրերը.—Նահանջ պարք.—Օրացոյցը արևի շարժողութեան հետ համաձայնեցնելու և եղած անհամապատասխանութիւնը մէջ տեղից վեր առնելու համար Յուլիոս կայսրը՝ հռոմէական հասարակապետութեան իշխանապետը (դիքտատորը) դիմեց խորհուրդ հարցնելու յոյն աստղաբաշխ գիտնական Սոսիգենէսին, որ սրա համար մտածեց հետևեալ հասարակ միջոցը։ Որովհետև իւրաքանչիւր աստղաբաշխական տարի քառորդ օրով աւելի է 365 օրից, և հետևապէս իւրաքանչիւր չորս տարի անցնելուց յետոյ առաջ կը գնայ մեզնից մի օրով, ուստի, սրա առաջն առնելու համար կ'աւելացնենք մի օր չորրորդ տարուն,—այն ժամանակ մենք համաձայնած կը լինենք աստղաբաշխական տարուայ հետ և միաժամանակ կը սկսենք նրա հետ հետևեալ նոր տարին։ Յիրաւի, երեք 365 օր և 366 օր ունեցող տարիները կ'ունենան այնքան օր, որքան և չորս տարին 365¼ օրով։

Քաղաքացիակ. տ.		Աստղաբաշխ. տ.
1-ն տարի	365 օր	365¼ օր
2-րդ „	365 օր	365¼ „
3-րդ „	365 օր	365¼ „
4-րդ „	366 օր (նահանջ)	365¼ „
	1461 օր.	1461 օր.

Այսպիսով տարբերութիւնը այլ ևս շարունակ չի մեծանայ։ Այն չորրորդ տարին, որին աւելացուում է մէկ լրացուցիչ օր, այսինքն՝ 366 օր ունեցող տարին, կոչւում է նահանջ պարք։ Կը տեսնենք շուտով թէ ինչու։

Նախ և առաջ անհրաժեշտ է գիտենալ, որ կար ժամանակ, երբ հռոմայե-

ցոց տարին սկսւում էր մարտի 1-ից։ Մարտը տարուայ առաջին ամիսն էր, ապրիլը՝ երկրորդ և այլն. սեպտեմբերը եօթներորդն էր, հոկտեմբերը՝ ութերորդը, նոյեմբերը՝ իններորդը, դեկտեմբերը՝ տասներորդը, ապա յունուարը՝ տասնումիներորդը և վերջապէս փետրուարը՝ տասներկուերորդը, այսինքն վերջին ամիսը, որ պարունակում էր իր մէջ միայն 28 օր։ Երբ սկսեցին մի լրացուցիչ օր աւելացնել իւրաքանչիւր չորրորդ տարուն, այն ժամանակ, հասկանալի է, այդ օրը գետեղում էին տարուայ վերջը, այսինքն՝ փետրուարի վերջը։ Ուղիղ այնպէս էլ մենք ենք գետեղում։ Այսպիսով չորրորդ (նահանջ) տարուայ մէջ փետրուարը 28-ի փոխանակ՝ ունէր 29 օր։ Միւս՝ 365 օր ունեցող երեք տարիները կոչւում էին հասարակ (սովորական, ոչ-նահանջ) տարի։ Բայց, պէտք է գիտենալ, որ հռոմայեցիք մի տարօրինակ ազգ էին, և ունէին շատ տարօրինակ սովորութիւններ։ Նախ՝ նրանք օրերը դասաւորում էին հակառակ կարգով, այսինքն՝ ամսուայ վերջից։ Օրինակ. փոխանակ ասելու մարտի 31, նրանք ասում էին՝ առաջին օր նախ քան ապրիլը, փոխանակ 29-ի, կրրոդը նախ քան ապրիլը և այլն։ Երկրորդ՝ և այս կատարեալ անհեթեթ քան է,—նրանց կարգիքով փետրուարը միշտ պէտք է ունենար 28 օր. այսպիսի մի հաշիւ փոխելը նրանց հասկացողութեամբ մի մեղանչական, անանդնիւ գործ կը լինէր, որ շուտով նրանց կը ձգէր մեծամեծ դժբաղդութիւնների մէջ... Բայց և այնպէս անհրաժեշտ էր այս անել։ Ի՞նչ պէտք էր անել։ Նրանք, ինչպէս դուք կը տեսնէք, մտածեցին մի շատ խելացի բան, այն է՝ համաձայնեցին աւելացնել մի օր այն պայմանով որ չհաշուեն այն... Նրան, այնպէս ասած, թաքցրին միւսների մէջը, հաշուելով ամսի վերջից. բայց, Աստուած մի արասցէ, եթէ նրան անուանէին եօթներորդ, այն ժամանակ դարձեալ ամէն ջանք զուր անցած կը լինէր։ Այս պատճառով նրան անուանեցին «չ՚ էզերորդ», լաստ-

ներէն՝ bis—sextus, որ բիւզանդական —ռուս արտասանութեամբ գուրս եկաւ високосъ: Այն տարին, երբ հարկաւորւում էր փետրուարի վերջը ասել երկու օր, սկսեցին ասել високосный— bissextilis (նահանջ): Այսպիսի խորամանկութեան շնորհիւ ամէն բան կարգի ընկաւ, և աստուածները ոչինչ չիմացան դրա մասին... Ինչքան է մարդկային անտիրապետութիւնը:

Մենք պահել ենք այդ լրացուցիչ օրը, որ անհրաժեշտ է հաշուի մէջ կանոնաւորութիւնը վերականգնելու համար, և թողել ենք փետրուարի վերջը: Բայց, ի հարկէ, մենք ոչինչ կարիք չունենք այդ լրացուցիչ թիւը ծածկելու. մենք քաջ-քաջ իւրաքանչիւր չորս տարուց յետոյ փետրուարին աւելացնելով 1 օր՝ շինում ենք նրան 29-ով, երկիրն էլ մեր այս արարմունքից ամենևին դանդաղ չէ շարժւում:

Անկարգութիւնը վերացնելու համար այսպէս մի լրացուցիչ օրով կերպարանափոխուած օրացոյցը կոչուեցաւ Յուլեան տոմար՝ Յուլիոս կայսրի անունով,

որ մտցրեց այս յեղափոխութիւնը Ք. Ծ. 46 տարի առաջ, այսինքն՝ աւելի քան 19 դար մեզնից առաջ:

Գրիգորեան տոմար.—365 օր ունեցող քաղաքացիական տարուայ և աստղաբաշխական տարուայ մէջ եղած տարբերութիւնը չէ կազմում, սակայն, ուղիղ քառորդ օր կամ 6 ժամ. նա հաւասար է 5 ժամ 48 րոպէի և 48 վայրկեանի, այսինքն՝ 11 րոպէ 12 վայրկեանի նրանից պակաս, որ մենք առաջ ի հաշիւ չառանք: Աւելացնելով չորս տարուն մի ամբողջ օր՝ մենք հարկաւոր եղածից աւելի ենք աւելացնում, այսպէս ասած՝ առաջ ենք վազում իրերի բնական ընթացքի դէմ: 128 տարուց յետոյ այս չնչին տարբերութիւնը արդէն մի ամբողջ օր է կազմում, և մենք մի օրով առաջակարուկ ենք անում տարուայ եղանակների փոփոխութեան վերահասին: 1280 տարի անցնելուց յետոյ տարբերութիւնը արդէն հասնում է 10 տարուայ: Վերականգնելու համար այն կանոնաւոր հաշիւը, որ այս աստիճանաբար աճող տարբերութիւնից

բաւական խանգարուելու էր, Գրիգոր ԺԳ. պապը վարուեց այնպէս, ինչպէս իր ժամանակին վարուեց Յուլիոս կայսրը. նա էլ գիմեց խարուլդ հարցնելու մի աստղաբաշխի։ Այս դուսումնականը պատասխանեց որ նախ և առաջ պէտք է գուրս ձգել այն աւելորդ 10 օրերը, որ վրան հաշուում էին Յուլիոս կայսրի ժամանակից, ապա պէտք է ձգել ապագայի նկատմամբ նահանջ տարուայ լրացուցիչ օրերը՝ իւրաքանչիւր 400 տարին 3 անգամ։ Աւելի յարմարութեան համար պէտք է այս մինխարինել ջոջոջ պոչերի նահանջ օրերին, այսինքն՝ այն տարիների, որոնցով սկսուում է գարահաշիւը, ոչնչացրնելով նրանց մէջ այս օրը կարգով երեք անգամ, և թողնելով նրան չորրորդ անգամին։ Այսպիսով 1700, 1800, 1900 տարիները, որ տարեգրութեան նախկին կարգով պէտք լինէին նահանջ, նոր կարգով կ'ունենան միայն 365 օր, իսկ չորրորդ՝ 2000 տարին կը մնայ նահանջ։ Այսպիսի կատարելագոյն տարե-

հաշիւը կոչուում է Գրիգորեան պտոյտ *)։

Հռոմայեցիք, լինելով պատերազմական ժողովուրդ, տարուայ առաջին (մարտ) ամիսը անուանեցին իրանց պատանձնապետ յարգուած պատերազմի աստուած Մարսի (Հրատ) անունով։ Ապ-

*) Գրիգոր ԺԳ. պապը, որ մեծ իշխանութիւն ունէր այն ժամանակուայ արևմտեան բոլոր թագաւորների վրայ, 1582-ին հրատարակեց մի օրինադրութիւն (դեկրէտ), հրամայելով որ սոյն տարուայ հոկտեմբերի 5-ը համարեն նոյն ամսի 15-ը և գործադրեն իր նոր կազմակերպած օրացոյցը։ Այս հրամանը՝ տեսնելով մէջը եկեղեցական բռնակալութեան մի նոր արտայայտութիւն, սաստիկ ընդդիմութեան հանդիպեցաւ բողոքական տերութիւնների կողմից։ Անգլիայում Գրիգորեան տոմարը, կամ, ինչպէս ասում են, նոր տոմարը (ոճը) մտցուեցաւ միայն 1752 թ. պարլամենտական արձանագրութեամբ, երբ տարբերութիւնը արդէն հասել էր 11 օրուան, ուստի և սեպտեմբերի 3-ը

բիլը ծագում է Բոնոլ խօսքից, որովհետև այս ամսին բոյսերի սերմերը բաց են անում երկիրը, բացւում են նոյնպէս բոյսերի ծաղկեայ կոկոնները: Մայիսը նուիրուած էր Մայիս աստուորոշուած էր համարել 14 և նոր տարին սկսել ոչ թէ մարտի 25-ից, այլ յունուարի 1-ից: Ընայելով հին՝ յուլեան տոմարի բոլոր անկատարելութիւններին՝ հասարակ ժողովուրդը միշտ դէմ էր նրա կերպարանափոխութեանը բոլոր տէրութեանց մէջ: Ռուսիան, և առհասարակ ամբողջ յոյն *) եկեղեցին տակաւին և այժմ վարւում է հին տոմարով: Ուստի ռուսաց **) տարեհաշիւը արևմտեանի հետ կամ հին տոմարը նորի հետ հաշտեցնելու համար՝ պէտք է առաջինին աւելացնել 12 օր. օրինակ, մենք հաշւում ենք յունուարի 1-ը այն ժամանակ, երբ մնացած Եւրոպայում հաշւում են արդէն յունուարի 13-ը:

Ծան. թարգմանչի.

*) Նոյնպէս և հայ.
**) Եւ հայոց.

ածուհուն: Յանիսը ստացել է իր անունը Իանուս աստուածուհուց: Յանուարը (Իանուարը) կոչուած է Իանուս (Յանոս) աստուծոյ անունով, Փեբրուարը՝ մեռելների Փէբրուս աստուծոյ անունով: Վերջապէս, դրանից շատ ուշ, հինգերորդ ամիսը անուանեցին Յուլիոս Հայսրի պատուի համար՝ Յուլիս և վեցերորդը՝ միւս կայսրի պատուի համար՝ Օգոստոս: Յաջորդ կայսերից ոմանք նոյնպէս փորձեցին իրանց անունը տալ ամիսներին, բայց նրանց ջանքերը յաջողութեամբ չպսակուեցան: Վերջին ժամանակների յաճախ փոփոխում էին տարուայ սկիզբը, վերջապէս վճռեցին, չգիտես՝ ինչու, տարուայ սկիզբը համարել ձմեռուայ մէջտեղից (յունուարի 1-ից):

Ըստ սովորութեան, ըստ ռուտինայի, հռոմայեցոց՝ ամիսներին տուած անունները, հակառակ առողջ դատողութեան, պահպանւում են և ցարդ: Սա է այն միակ պատճառը, որով մեր ամիսներից շատերը կրում են հին աստուածութիւնների անունները, որոնց

ոչ ոք այլ ևս չէ հաւատում, և որոնք չեն եղել մինչ անգամ մեր նախնեաց աստուածները։ Նրանցից մէկը կրում է Յուլիոս կայսրի անունը, այն մարդու անունը, որ քիչ չարիք չէ հասցրել մարդկանց, իսկ հեռաւորը՝ Օգոստոսի՝ միւս բռնակալի անունով... Ինչ վերաբերում է քսան կարգի հաշուի իրանց անունները պահպանող ամիսներին, դարձեալ վատ է, որովհետև տարին սկսւում է յունուարից, և սեպտեմբերը, որի անունը նշանակում է եօթներորդ, յայտնւում է իբրև իններորդ։ հոկտեմբերը ութերորդի փոխանակ դարձաւ տասներորդ։ նոյեմբերը բռնում է տասնումիներորդ ամսուայ տեղը, իսկ դեկտեմբերը՝ տասներկուերորդինը. մի խօսքով՝ ամէն քան դուրս է եկել թարս։

Շաբաթուայ օրերը.—Այն եօթնօրեայ շրջանը, որ մենք կոչում ենք եօթնեակ կամ շաբաթ, նոյնպէս իր սկիզբը ստացել է խոր հնութեան մէջ։ Շատ հազարամեակներ էին անցել այն ժամանակից, երբ մարդիկ նկատեցին եռեք

Լուսաւորիչներ, որոնք բաւական շուտ շուտ փոփոխում էին իրանց դիրքը երկնքում, մինչդեռ աստղերը անշարժ են թւում. այդ լուսաւորներն էին՝ արևը, լուսինը և այն ժամանակ յայտնի հինգ մոլորակները։ Դրանք ամենքը կրում էին այն ժամանակուայ աստուածների անունները. հինգ նրանց էլ նուիրուած էին շաբաթուայ օրերը։ Արևմտեան ազգերը պահպանել են այդ անունները, որովհետև նրանք ընդունուած էին հռոմայեցիներից մի քանի փոփոխութիւնով։

Ահա օրինակ, ինչպէս են անուանում շաբաթուայ օրերը Ֆրանսիացիք։—

Երկուշաբթի—Lundi—Lunoe dies—Լուսնի օր.

Երեքշաբթի—Mardi—Martis dies—Մարսի օր.

Չորեքշաբթի — Mercredi—Mercurii dies—Մերկուրիի օր.

Հինգշաբթի—Jeudi—Javis dies—Իպիտերի օր.

Ուրբաթ—Vendredi—Veneris dies—Վեներայի օր.

Շաբաթ—Samedi—Saturni dies—Սատուրնոսի օր.

di վերջաւորութիւնը, ակներև է որ, լատիներէն dies—օր բառի կրճատումնէ։

Առաջին օրը Արեւի օրն էր, Solis dies և այս նշանակութիւնը դեռ ևս պահպանւում էր անգլիացիների, գերմանացիների մէջ և այլն (Sunday. Sontag)։ Ֆրանսերէն dimanche խօսքը առաջ է գալիս dies dominica խօսքից և նշանակում է „տէրունական օր"։

Կ. Փէմմրիան.

Բ. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ԽՈԼԵՐԱՅ

Խոլերայով վարակուելուց առաջ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել հետեւեալ նշանները.—Խոլերայով հիւանդացածների մեծ մասը (40-ից մինչև 60 տոկոսը) մեռնում են այն պատճառով, որ անուշադիր են թողնում նրա առաջին շրջանների բժշկութիւնը և բժիշկները ու թէ ոչ-բժիշկները խոլերայ են համարում միայն դրա վերջին, այսպէս անուանուած Stadium algidum շրջանը, որ արդէն մեծ մասամբ դժուար է բժշկել։

Ո՞չ ապաքէն մի այդպիսի վտանգաւոր նախապաշարմունք ոչ մի ուրիշ հիւանդութեան մէջ գոյութիւն չունի։ Ուշի ուշով դիտելով այն հիւանդութեան աստիճանաբար զարգացումը համաճարակի ժամանակ, դժուար չէ համոզուել որ նրան նախընթաց են լինում զանազան անհնարական ճանապարհների խանգարմունքներ, որ բո-

լորովին հեշտ է բժշկել, բայց որ անուշադիր թողնելու և պարտուպատշաճ օգնութիւն չհասցնելու դէպքում անխուսափելի կերպով փոխւում են խոլերայ։ Ինձ չայտնի են չորս այդպիսի խանգարմունքներ։—

1) Indigestianes: Խոլերայի ժամանակ վարակուած տեղի բոլոր բնակիչների մարսողական ոյժը շատ կամ սակաւ նուազած է լինում, այնպէս որ կերակրի սովորական չափը [պորցիան] կարող է ստամոքսի խառնուածք [ապրոտուն] պատճառել։ Այս դէպքում ա] հիւանդի սիրտը խառնւում է, ճզրտում է, լցուած է զգում ստամոքսը, որ գիտութեամբ լի է լինում առատ, դուցէ և գէր, դժուարամարս կերակրով. բ] հիւանդը զգում է ստամոքսում ճնշումն դէպի ցած, փորը դրդրւում է, գարշահոտ քամիք են արձակւում։

2] Չամարեա բացառապէս մսեղէն կերակուր ուտելուց, բուսեղէնէ միանգամայն գործ չածելուց մի քանի մարդկանց մէջ խոլերայի ժամանակ առաջ է գալիս Դիսենտերային դրութիւն։ Այդ-

պիսիները չորութիւն ու դառնութիւն են զգում բերանում, աջ կողքումը հիւանդոտ ճնշումն զգում, թեթև ցաւ են զգում լեարդի մէջ, դրանց սիրտը խառնում է և ճակատը ցաւում։

3) Ամատ չաճախ պատահում են սուր ստամոքսաղիքային կատառ (katarrh) որի ժամանակ բերանում չորութիւն է զգացւում, սիրտը խառնում է, փորլուծութիւն է ունենում, ցաւ է զգացւում սրտի-գդալի տակը կամ պորտի կողմը,—երեկոյեան ջերմ (լիխորադկա)։ Եւ վերջապէս—

4) Cholerina (փորաստրինք), որին անմիջապէս հետևում է խոլերան *)։

„Կավկազ“.—Արդիւնաւորեալ պրոֆեսսորը Զէնտոռ-էր։

---

*) Մեծարու պրոֆեսսորը այդ բոլոր խոլերայի կարապետ համարուող չորս դէպքերի համար էլ մատնացոյց է անում կարևոր դեղորայքի վրայ, որոնց գնելն ու գործածելը առանց բժշկի դժուար լինելը ի նկատի ունենալով մենք առաջ չբերինք այստեղ։ Իր ցոյց

ԽՐԱՏՆԵՐ՝ ԽՈԼԵՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

(Գրել է Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Իշխան Արզումեան — Երկայնաբազուկի յանձնարարութեամբ 3-դ քաղաքամասի առողջապահիկ (սանիտարական) բժիշկ Վ. Մ. Արծրունին և վաւերացրել են քաղաքային վարչութեան 1892 թ. Յունիսի 20-ի նիստում Ս. Ս. Խաստամանով և Կ. Ն. Ստեփանեան բժիշկները)։

տուած միջոցների արդիւնաւորութիւնը սպարզապէս մեր աչքի առաջը դնելու համար՝ պրոֆեսսոր Զգեկաուէրը, որ իր ժամանակը խոլորայի միջոցին մեծ ծառայութիւն է մատուցել իբրև գլխաւոր կարգադրիչ 1866 թ. խոլերայի ժամանակ՝ ասում է։ „Հիւանդութեան առաջին շրջանների այսպիսի բժշկութեան հետևանքները հիասթափեցուցիչ են։ Համեմատութեան համար ես վեր կառնեմ 1848 թ. համաճարակը, երբ կլոր թուով Պետերբուրգում կային մօտ 60,000 վոլոլուծու-

I.

Միջոցներ, որ անհրաժեշտ է ձեռնարկել մինչև խոլերայի երևալը.

1. Ամէն մի քնակիչ պարտաւոր է հէնց իր օգտի համար նպաստել քաղաքի առողջապահական գործին, մաքուր պահելով իր տունը, բակը, գոմը, սրահը։

2. Աղբը և ուրիշ ամէն տեսակ անմաքրութիւնները պէտք է հաւաքել առանձին տրկղների մէջ և տանել քաղաքից դուրս, իսկ աւելի անվտանգ լինելու ապահովութեան համար՝ պէտք է նախապէս չհանգած կիր ածել վրաները և այնպէս տանել։

թիւն ունեցողներ, որոնք ամենքն էլ հիւանդացան խոլերայով, և որոնց կէսը մեռան։ 1866 թուին մեր մայրաքաղաքում կային համարեա նոյնքան լոյծ ունեցողներ. նրանցից միայն 15,000-ը հիւանդացան խոլերայով և մեռան 5,000“։

Դոն. Կաշտոյ.

3. Արտաքնոցները պէտք է մաքուր և չոր պահուին, և ամէն օր նրանց մէջը պէտք է ածել անվնաս գործածող (дезинфекцирющія) նիւթեր։

4. Կոտոր ջրերին, աղբարանին, աղտեղի և ամէն տեսակ անմաքրութիւնների համար շինուած փոսերը պէտք է մաքուր և չոր պահել։ Փոսի նրանց մէջ հաւաքուած աղբը պէտք է դուրս տանել քաղաքից, կանխապէս նրանց դեղորայքով անվնաս դարձնելով։

Դոկտ.—Երբ մարդն քաղաքում հիւանդութիւնը կայ, կամ թէ նա շատ է մօտիկ քաղաքին, այն ժամանակ աւելի լաւ է չմաքրել լցուած փոսերը, այլ մէջները ածել անվնաս դարձնող նիւթեր, կրով ծածկել և ամուր փակել։

5. Քաղաքի ներքին մասերում և գետի ափերում եղած հորերը պէտք է փակուին, չոր մնան դէպ նրանց ջուրը չի կարելի մէ մի կերպ դործ ածել՝ լուացքի, գետին ջրելու, մանաւանդ խմելու համար։ Պէտք է փակուին նոյնպէս և այն հորերը, որ փորուած են արտաքնոցների ու աղբափոսերի մօտ։

6. Եթէ հիւանդութիւն եղած տեղում աղբիւրային ջուր չկայ, այն ժամանակ հորի կամ գետի ջրի ուրիշ կերպ չի կարելի գործ ածել, եթէ ոչ՝ անպատճառ եռացրած։

Դոկտ.—Միշտ պէտք է զգուշանալ աղտոտ առուներից ջուր վերցնելուց։

7. Զորս-հինգ օր շարունակ պէտք է շատ զգոյշ յաքաբերութիւն ունենալ վարակուած տեղերից եկողների հետ։

Դոկտ.—Պէտք է չենք ասում, որ պէտք է չենք ասում ժամանակ։

Դէնց որ քաղաքում երևայ խոլերային առաջին դէպքը, բոլոր վերոյիշեալ միջոցները պէտք է գործ դրուին աւելի մեծ խստութեամբ։

Ամէն մարդ պէտք է հոգայ խոլերայից ազատուելու համար։ Այս պատճառով անհրաժեշտ է առանձին ուշադրութիւն դարձնել

Ա) Բնակարանի վրայ.
Բ) Խոհանոցի, սեղանատան և թէյի պարագաների վրայ.
Գ) Ուտելիքի և խմելիքի վրայ.
Դ) Ապրելու եղանակի վրայ։

ա) ԲՆԱԿԱՐԱՆ.

8. Հարկաւոր է, որքան կարելի է, բնակարանի օդը շուտ շուտ փոխել, թէկուզ՝ դա ընդարձակ ու մեծ լուսամուտներ օգնեն։

9. Որովհետև չորութիւնը ոչնչացնում է խոլերային, ուստի հարկաւոր է զգուշանալ բակը ջրելուց, սենեակների յատակը լուանալուց և նրանց մէջ թաց շորեր պահելուց, որոնք լուացուելուց յետոյ պէտք է լաւ չորացուին։ Իսկ յատակը պէտք է մաքրել միայն չոր շորով։

բ) ԽՈՀԱՆՈՑԻ, ՍԵՂԱՆԱՏԱՆ ԵՒ ԹԷՅԻ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ.

10. Խոհանոցի մաքրութեան և յատա-

կութեան վրայ պէտք է առանձին ուշադրութիւն դարձնել։ Կաթսաները՝ բանեցնելուց առաջ պէտք է եռացող ջրում լուանալ, նոյնպէս և ափսէները, բաժակները, դանակները, պատառաքաղները և դգալները, իսկ այնտեղ, ուր կարելի է, պէտք է չորացնել շընչական (դուխովոյ) վառարանում։

11. Անձեռոցիկները, ափսեոցները և թէյի պարագաների սրբիչները պէտք է միշտ պահել պահարանում չորացրած և այնտեղից հանել միայն գործ ածելու ժամանակը։

12. Սեղանատան և թէյի ճերմակեղէնը լուանալու համար կարելի է յանձնել միայն այն լուացարարին, որ նրանց չի խառնի խոլերայով հիւանդների ճերմակեղէնի հետ. առհասարակ պէտք է լաւ է տանը լուանալ բոլոր ճերմակեղէնները։

գ) ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ.

13. Խոլերայի ժամանակ ջուրը և կաթը կարելի է խմել միայն եռացրած։ Հան-

քալին ջրեր կարելի է խմել և առանց եռացնելու։ Ինչ վերաբերում է արուեստական ջրերին, այդպիսիքը պէտք է գնել լաւ գործարաններում։ Կարելի է գործ ածել գետի, ձեան ջուր, խոյս տալով սոդայի ջրից։ Լիմոնադը օգտակար է։

14. Գինու կամիրն են խորհուրդ տալիս խմել, այն էլ այնպիսին, որ խոլերայի երևալուց առաջ է շշերի մէջ ածած։ Սոկսս մարդ գաղեջուր կարող է խմել քիչ քանակութեամբ միայն այնպիսին, որ շատ լաւ խմորուած ու պարզուած է։ Թթուաջուր (կվաս) չէպէտք է խմել։ պաղպաղակ (մորոժենոյ) չպէտք է ուտել։

15. Խորհուրդ են տալիս խմել թէյ, կոֆէ՝ կոնեակով, օղիով և առանց սրանց։ Օգտակար են նոյնպէս փոքր քանակութեամբ ռում, շամպանեա լաւ է գործ ածել գրոգ և գլինտվէյն։

16. Կերակուրը պէտք է գիւրամարս լինի, որ ստամոքսի խանգարմունք չառաջանայ։ Պէտք է ուտել քիչ քիչ և շուտ շուտ։ Կերակրի համար գործ ածուելիք բոլոր նիւթերը պէտք է եփուած կամ խորովուած լինեն։ Բաժեշտ է զգուշանալ հում, դանդաղ, կանաչեղէն, աղցան (սալատ), վարունգ և այլն ուտելուց։

17. Հում պտուղներ կարելի է ուտել միայն մաքուր ջրի մէջ լուանալուց յետոյ։ բայց աւելի լաւ է լուանալ սպիրտի, կիսրանի (լիմոնի) կամ գինեքարի թթուածնի (վինեկամենոյա կիսլոտայի) բաղադրութեան մէջ (Մի թէյի գդալը խառնելով մի շիշ ջրի հետ)։

Դոկտ.—Այնտեղ, ուր հնար չկայ այս նախազգուշութիւնները գործ դնելու, աւելի լաւ է բոլորովին պաղեղէն չուտել։ մանաւանդ չպէտք է ուտել թութ, ծիրան և սեխ։

18. Պէտք է զգուշանալ նոյնպէս պարարտ (միս, դմակ, և այլն) ու սառը (բոտվինի, ակրոշկա, վինեգրետ) կերակուրներ ուտելուց։ Նոյնպէս և այնպիսի բաներից, որ ծարաւ են դրդուում (երշիկ, խոզենի, աղի ձուկ, աղի պանիր)։ Հացը պէտք է շատ լաւ թխուած լինի։

19. Նախամաշիկը, օրինակ՝ պանիրը, իւղը, ապուխտը և այլն, պէտք է պահել ծածկոցի տակ կամ մաքուր անձեռոցիկի մէջ փաթաթած, որպէսզի ճանճերը վրաները չնստեն։ Խորհուրդ են տալիս՝ հացը, ուտելուց առաջ, դնել վառարանի մէջ կամ օջաղի կրակի կամ սպիրտովոյ կանթեղի բոցի վրայ պահել, կամ աւելի լաւ է կեղևը (երեսը) հանել (քերել) և միջուկը ուտել։

դ) ԱՊՐԵԼՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ.

20. Ընդհանուր կանոնն այն է, որ կեանքի սովորական եղանակը, եթէ նա կանոնաւոր է եղել, չպէտք է փոխել խոլերայի ժամանակը։ Սակայն այնուհրաժեշտ է զգոյշ լինել մրսելուց, խոյս տալ խոնաւութիւնից, նոյնպէս և այն բոլոր բաներից, որ կարող են յոգնեցնել ու թուլացնել մարդուս, որ են՝ երկար ժամանակ արթուն մնալը, ուժից վեր ֆիզիքապէս ու մտաւորապէս աշխատելը և ուրիշ ամէն տեսակ աւելորդ աշխատութիւններ։

21. Մանաւանդ պէտք է զգուշանալ արբեցողութիւնից, որովհետև ոգելից ըմպելիքների և չարը գործ դնելը տրամադրում է մարդուս խոլերայով հիւանդանալու։ Դերեղն ու զատամեղները առհասարակ աւելի զգոյշ պէտք է լինեն։

22. Մարմինը պէտք է մաքուր պահել։ Շաբաթը 2—3 անգամ տաք բաղանիք ընդունել։ Գետում լաւ է չլողանալ։ Ամարային ժամանակ պէտք է թեթև հագնուել, իսկ երեկոները՝ տաք։ Խորհուրդ են տալիս ֆլանելի փորկապ հագնել։

23. Լուացարարը լուանալու համար չպէտք է ընդունել հիւանդների այն ճերմակեղէնը, որ չեն ախտահանուել. այլ միայն այնպիսիները պէտք է ընդունի, որ դրած են եղել այսպէս ասած հրնոպուլիէնայա հրեքոլայա կիսլոտայի 5 մասը խառնած 100 մասը ջրի մէջ և այն ոչ պակաս 24 ժամից։ Լուացարարը չպէտք է մոռանայ, որ հիւանդների ճերմակեղէնը, մանաւանդ թաց ճերմակեղէնը խոլերայի ախտի գլխաւոր տարածողներից մէկն է, և

Այնց այս պատճառով ամենից շատ դուացարարներն են մեռնում։

24. Խոհարարները կերակուր պատրաստելու ժամանակ պէտք է ձեռքները լուանան օճառով (սապոնով) ու խոզանակով (շչեակայով), կամ սարև չիշուած պատահան խառնուրդներից մէկով. բայց ամենից լաւն է կորբոլեան թթուածնի 3 մասն 100 մաս ջրի խառնուրդով։

25. Պէտք է խոյս տալ ժողովրդի մեծ բազմութիւններից, տօնավաճառներից ուխտատեղիներից և այլն։

26. Եթէ օր և է տան մէջ խոլերային հիւանդ կայ, նրան մի մարդ միայն պէտք է ծառայի. ուրիշները կարող են հիւանդին այցելել միայն կարճ ժամանակով. որովհետև թէկուզ շատ շատ բայց կարճ ժամանակով հիւանդի մօտ մնալը, ինչպէս երևում է, անվտանգ է։ Խոլերային հիւանդներին այցելողները պէտք է յետոյ ձեռքներն ու երեսները լուանան և պատահանեն, այսինքն՝ անվտանգ դարձնեն կորբոլեան

թթուածնի 3 մ. մ. 100 մ. ջրի խառնելով, նայելով և բերանները, ինչպէս ողողեն աղային թթուածնով (նայա կիսլոտայով), ածելով մի բաժակ ջրի մէջ 10—15 կա։

27. Լաւ է միշտ տանը ունենալ տեսակեայ միջոցները՝ Բոտկինի ու Ինոզոցոլի կաթիլները, էֆիր, նաֆտարին, սպիրտ, վալերիանովայա և գոքմանսկայա կաթիլներ, ընդ որում նրանց գործածելու ժամանակի ու եղանակի մասին խորհուրդ հարցնել բժիշկից կամ դեղատանտ։ Սակայն ոչ մի դեպքում չպէտք է յույս դնել այս միջոցների վրայ և պէտք է դրանց գործածել դէպ մինչև բժշկի գալը։ Բոլոր միւս տեղական միջոցներից ու արտոնեալ դեղորայքից պէտք է անպայման խոյս տալ։

28. Խոլերային հիւանդների արտաթորութիւնները ու փսխածքը պէտք է զգուշութեամբ ախտահանել, անվտանգ դարձնել ե յետոյ ածել արտաքնոցը, բայց երբէք չածել բակը կամ փողոցը։

29. Խոլերալից մեռածի դիակը պէտք փաթաթել սաւանի մէջ, որ առաջուց լուրջուած է կորբոլեան թթուածնի (5 մ. 100 մ. ջրի հետ) կամ սուլեմայի (2 մ. 1000 մ. ջրի հետ) խառնուրդի մէջ և անմիջապէս փակ դագաղով թաղել։

30 Բնակարանը, կահ-կարասին և առհասարակ բոլոր իրերէնները պէտք է քժշկի խորհրդով խիստ դեզինֆեկցիայի ենթարկուին։ Ի՛նչ վերաբերում է հիւանդի հագուստին, ճերմակեղէնին, սաւանին, աւելի լաւ է այրել։ Իսկ եթէ որ և է պատճառով այդ անկարելի է, դնել նրանց կորբոլեան թթուածնի թունդ խառնուրդի մէջ (5 մ. 100 մ. ջրի հետ) մի ամբողջ օր։

Ե) ԱԽՏԱՀԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՆ ՈՒ ՆՐԱՆՑ ԴՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ։

ա. Սուբլիմա, վեր առնել 1 մաս 1000 մաս ջրի համար (մօտաւորապէս 16 գբրան սուլեման մի շիշ ջրի համար) և աւելացնել 40 մաս աղային թթուածին։

Ծանօթ.— Այս միջոցը հասարակութեան ձեռքը չէ տրուում, որովհետև սուլեման չափազանց զօրեղ թոյն է։

բ. Կարբոլեան թթուածին, առնել 2—5 մասը 100 մ. ջրի համար։

գ. Պնչային հուպորոս (մէգնիի կուպորոս), առնել 1—3 մ. 100 մ. ջրի համար և երիթեայ հուպորոս (ժելեզնիի կուպորոս) 10 մ. 100 մ. ջրի համար։

դ. Հանէցրած հէր (նեգաշենայա իզվէստ)։

ե. Խուէրոյին հէր (խոլերինովայա իզվէստ)։

զ. Կրաջուր [իզվեստկովօե մոլոկօ], էր հանգցրած կրի 20 մ. խառնել 100 մ. ջրի հետ. միշտ պէտք է թարմ պատրաստածը ունենալ։

է. Արտաքոյնէրը դեզինֆեկցիայի ենթարկելու համար պէտք է ամէն օր ածել այնտեղ պղնձային կուպորոսի [2 մ. 100 մ. ջրի մէջ] և երկաթային կուպորոսի [1 մ. 8 մ. ջրի] խառնուրդ, թունդ կորբոլեան թթուածնի [5 մ. 100 մ. ջրի համար] կամ սուլեմայի [1 մ. 100 մ. ջրի համար] խառնուրդի

40 մ. աղային թթուածնի հետ։ Բոլոր դեղախառները լիքն են, անհրաժեշտ է աղբը ճաշկել չանգրաճ կրի հետ շերտով, նախապես ածխով ոչնչեղ վերոյիշեալ ախտահան խառնուրդներից մեկը։

Ը. Ֆոսֆորաթթվի ախտահանիչներ։ Ֆոսֆորաթթուն անկախակից դարձնելու համար կարելի է գործածել նույն ախտահան միջոցները նույն չափով, որչափ է արտաթորութիւնը կամ փոսածքը։ Այնպատճառի համար գործ է դրուում նույնպես ֆոսֆաթին կամ սոդ. թթուածին։

Թ. Ջրաածին ախտահանիչներ։ Ֆոսֆաթը յատակից կամ կոշ կարասիքից մաքրելու համար գործ են դնում սուլֆեմայի 2 մասը 1000 մաս ջրի կամ կոբալտեան թթուածնի 5 մասը 100 մաս ջրի հետ։

Ժ. Հիւանդների ու մեռածների հագուստներ, ֆոսֆորաթթուն ... ...

9. Նա է տալիս առատաձեռն, ով ոչ դքի չէ պարտաւորեցնում. տալու եղանակը աւելի նշանակութիւն ունի, քան թէ տուածը։

10. Ամենաազնիւ զարդարանքը պարզութիւնն է։

11. Աւելի լաւ է երեկոյին առանց կերակուր ուտելու պառկել, քան թէ առաւօտը պարտքով վեր կենալ։

12. Ինքնահաւանութիւնը հոգու աչքացաւութիւն է. այս պատճառով ուրիշ մարդիկ ինքնահաւանի աչքում փոքրիկ են երևում։

13 Մենք կրում ենք մեր մէջը մեր ամենամեծ թշնամիները՝ մեր կրքերը։

14. Ներելու առաջին աստիճանը՝ նրած վիրաւորանքի մասին չխօսելն է։

15 Մահկանացու մարդը անմահ նախանձ չպէտք է ունենայ։

16. Արժանի չէ Յիշխանութեան այն մարդը, որ չէ կարողանում իշխել իր վրայ։

17. Ճակատագիրը յաճախ խաղք է խաղում սղգերի գլխին, տալով նրանց փոխ առ փոխ իբրև իշխանաւոր՝ ե-

բեմն հերոսներ, երբեմն զերոներ [de héros et des Zéros]։

18. Մենք ամէն օր մեռնում ենք իւրաքանչիւր րոպին մեզ մի քայլ մոտեցնում է գերեզմանին։

19. Պէտք միայն մի կերպով կարող է գեղեցիկ լինել, բայց պիրելի լինել՝ կարող է հազար կողմից։

20 Զողոքորթն ու խաբեբան հաւասարապէս երկիւղալի են։

21. Իարի գործերը զանգերի պէս բարձրաձայն են հնչում երկնքում [Ուիքտէր]։

22. „Արդարասէր մարդը, ասում է Մասիլիոնը, աշխարհային խօսքու զրոյցից բարձր է կանգնած և թագաւորում է ամէն եղելութեանց վրայ։ Ամենքը նրան հպատակում են. իսկ նա ինքը հպատակում է միայն միակ Աստուծուն“։

23. Երբ մարդս մեռնում է, մարդիկ սովորաբար հարցնում են. „Ի՞նչ կարողութիւն է թողել“. իսկ նրա հոգուն հանդիպող հրեշտակները հարցնում են երկնքումը. „Ի՞նչ բարի գործեր ես ու-

տարկել գոնէ այսպես բերանից առաջ։

24. Ոչ ոք պարտական չէ լինել հարբեալ, մեծ կամ գիտուն. բայց ապնիւ լինել պարտական է ամէն մարդ [Բենիամին Ռուդիար]։

25. Մի ազգ, որ ապնիւ, ազատամիտ, վեհանձն, արի և առաքինի չէ, միւս ազգերից չարգ չի գտնի և աշխարհասիր և է կշիռ չի ստանայ։

26. Մի ազգ, որի գերագոյն աստուածը նիւթական շահն է կամ թէ գոգն ու մանկիզ, անտարակոյս թշուառ վիճակ կ'ունենայ։

27. Մէկ լաւ մարդը հարիւր վաճառական արժէ։ Տան մէջ նա բոլորին նմանապէս մի բնեռային աստղ է և սրտերի մագնիսը [Ջորջ Հերբերտ]։

28. Ամենաազգաց տունն անգամ, որտեղ հշխում է մի առաքինի, աչալուրջ և ժիր կին, դառնում է հանգստութեան, առաքինութեան և երջանկութեան օթևան [Ա. Սմայլս]։

29. Մի մարդ, որ սիրում է իր ընտանիքը, նոյն սիրով կը ծառայէ և հայրենիքին [Նոյն]։

30. Դատարկասիրտ, ուրեմն, և ան օգուտ մարդը, ինչքան էլ երկար ապրած էի լինի, այլ միայն բուսած կամ ծաղած [Սմայլս]։

31. Աւելի լաւ է, որ ես ինքս կրեմ ճշմարտութիւնն ասելով, քան թէ լռելով ճշմարտութիւնը վնասել [Ջոն Պիմ]։

32. Ճշմարիտ մեծութիւնը անձնական վայելքներ, փառք ու հռչակ որոնելով չէ ստացւում, այլ պարտքը կատարելով [Ռոբերտսօն]։

33 Մենք ուրիշների բաղդի մասին հոգալիս մեր յատուկ բաղդն ենք գրտնում [Սմայլս]։

34. Կարեկցութիւնը սրտերը բաց անող մի ոսկի բանալի է [Նոյն]։

35 Սիրելին կնոջ շնորհքն է, ոչ թէ գեղեցկութիւնը [Ֆենքսալիր]։

36. Ամուսնութեան ոսկի կանոնն է՝ „Համբերիր ու կրիր“ [Սմայլս]։

37. Ծոյլը եղներն ու արօրն է ծախում, գործունեայ մարդը գինին ու պատուական քերքերը։

38. Ծուլութիւնը այնքան ծանրա-

այլ է, որ շուտով աղքատութիւնը դանում է ետևից։

39. Լաւ է երիտասարդութեան ժամանակը չոր հաց ուտել, քան թէ ծերութեան։

40. Դու գործերդ տուաջ մղիր, որ գործերդ քեզ չմղեն։

41. Գործը հշ է. կը բշես՝ կը գնայ, չես քշի՝ կը կանգնի։

42. Առաքինութիւնը շղթաների մէջ էլ առաքինութիւն է։

43. Առաքինի մարդը մի արեգակ է, որի ճառագայթները իրան մօտեցողին ջերմացնում ու լուսաւորում են։

44. Լաւ սովորութիւնը՝ լաւ սովորութիւններ հաստատելն է։

45. Առանց բարեկամի՝ աշխարհս ամայի անապատ է։

46. Գեղեցիկ բան է մեռնելը՝ անմեղութիւնը ազատելու համար։

47. Չկայ ոչինչ անարգ բան՝ քան մարդու արիւնը՝ թափուած չնչին պատճառով. չկայ և ոչինչ պատուական բան՝ քան այդ արիւնը՝ թափուած գեղեցիկ պատճառով։

48. Մեծախօս մարդը նման է այլ մնասուած անիւին, որ սաստիկ աղմուկ է բարձրացնում։

49. Նրանք, որ բարի խորհուրդներ են տալիս՝ առանց օրինակը տեսը տալու, նման են այն վերստինսիներին, որ ճանապարհը ցոյց են տալիս, բայց ճանապարհորդի հետ չեն գընում։

50. Մեծամիտ մարդիկ նման են ցորենի հասկերին. այն հասկերը, որ աւելի բարձր են տնկում իրանց գլխները՝ ամենադատարկ հասկերն են։

51. Ուրիշներին մի՛շտ ներեցէք, իսկ ձեզ՝ ո՛չ երբէք։

52. Պատիւր նման է աչքին, որ չէ կարողանում հանդուրժել նոյն իսկ ամենափոքր անմաքրութեանը՝ առանց սրբելու։

53. Երեք բան կայ՝ որ միայն երեք դիպուածում է իմացուում. քաջութիւնը՝ պատերազմում, հոգու արիութիւնը՝ վտանգի ժամանակ և բարեկամութիւնը՝ թշուառութեան ժամանակ։

54. Այն մարդը, որ վախենում է Աստուծուց, այնպիսի բան չի անի, որ հակառակ լինի առաքինութեանը։

55. Ո՛րքան էլ մեծ լինի մեր ունեցած տաղանդը, այդուամենայնիվ նույնիսկ ամենափոքր առաքինութիւնը նրանից մեծ արժէք ունի Աստուածութեան առաջը։

56. Գեղեցիկ ու վիշտակոութեան արժանի գործերը չեն կարող վատաբանուել, եթէ նրանց սկզբնապատճառը առաքինութիւնը չէ։

57. Առաքինութեան աղբիւրները անրսպառելի են. որքան մարդ գործ է անում, այնքան նա զբաղմատակրւում է։

58. Միայն առաքինութեամբ կարելի է երջանիկ լինել։

59. Միայն առաքինութիւնն է տեղական, և նույնիսկ յաւիտենական։

60. Երկու տեսակ բարոյականութիւն [moral] կայ. կրաւորական՝ որ արգելում է չարագործութիւն անելը, և ներգործական՝ որ հրամայում է բարեգործութիւն անել։

61. Կրօնքը հսկում է գաղտնի ցանքերի վրայ, օրէնքը՝ հրապարակական յայտնի ցանցանքների վրայ։

62. Աստուած ոմանց լաւ ապրելն է օգնում, ոմանց լաւ մեռնելն։

63. Ամենից քիչ կարելի է ներել այն մարդուն, որ չէ կամենում որ իր պակասութիւններն ուղղուին։

64. Անպարկեշտ մարդը մի բաց նամակ է, որ ամէն մարդ կարող է կարդալ։

65. Մարդու չպէտք է գտոել առաջին անգամ տեսնելով, պէտք է խորը թափանցել նրա ներքինը։

66. Գիտութիւնը հորիզոնի նման է. որքան մարդ մօտենում է նրան, այնքան նա հեռանում է։

67. Յոյն բանաստեղծ Մենանդրոսն ասում է. „Մեր կրծքում բնակում է Աստուած, դա մեր խիղճն է“։

68. Ո՛վ ուզում լաւ ապրել, ասում է Պլատոնը, նա թող աշխատի հանձնել հմարտութիւնը և այն ժամանակը,

այց ոչ վաղ՝ նա ազատ կը լինի ցաւից ու հոգսից»։

69. Համբերութիւնը կնոջ զարդարանքն է և տղամարդու փորձաքարը։ Համբերութիւնը սիրելի է երեխայի մէջ, գովելի է երիտասարդի մէջ և ամէն տարիքի մէջ նա գեղեցիկ է [Տերտուղիանոս]։

70. Ոչ ոք լինձ այնքան վնաս չի հասցնի, ինչքան որ ես ինքս. իմ սնուցած չարը միշտ հետս է. և երբ ես իրօք տանջւում եմ, յանցաւորը ես ինքս եմ [Ս. Բեռնարդ]։

71. Այնպէս աշխատիր որ իբր թէ յաւիտեան պէտք է ապրես. այնպէս ազօթիր, որ իբր թէ այսօր իսկ պէտք է մեռնես [Տոսկանեան ասացուած]։

72. Կեանքը առանց գիտութեան՝ մահ է [Փոքերտսօն]։

73. Ամէն տեղ, ուր որ մի մեծ հոգի մարմին է տալիս իր մտքին, առաջ է գալիս մի Փոդգորա [Հայնէ]։

74. Ֆիզիկական գեղեցկութիւնը վաղանցուկ է. մտքի և բնաւորութեան գեղեցկութիւնը՝ անթառամ [Սմայլս]։

75. Պատիւն ու շահը միշտ մի և նոյն պարկում չեն լինում [Հերբերտ]։

76. Ճշմարիտ ազատութիւնը միայն տնձնիշխանութեամբ է ձեռք բերւում [Ֆրիդրիկոս Պերթէս]։

II.

ՀՈՐՍ ԹՈՒՈՎ

Պիտանի գիտելիքներ.

—

1. Հոգի՞ բան անվնաս է.—Առողջութիւնը, Գիտութիւնը, Առաքինութիւնը, Ազատութիւնը։

2. Հոգս բան ապաւինուած է խաղեցողութիւնը և ծառամէ ապրպրութիւնը.—Սէրը, Ատելութիւնը, Երկիւղը, Ճանաչողութիւնը։

3. Հոգս բանից է առաջ գալիս բարկութիւնը.—Ծաղրից, Ատելութիւնից, Ապերախտութիւնից, Անիրաւութիւնից։

4. Հոգս բան կրաց չեն քաշուում.—Բարկութիւնը, Ագահութիւնը, Նախանձը, Արամնի ստիպումը։

5. Զոր էիր ի Դոռոմ ուխտաւոր՝ ոչ ի
տիւր։ — Նախանձից, Ագահութենից,
պարսաւութենից, հեշտասիրութենից։
6. Զոր էիր ի Մարդիկ՝ ոչ։ — Աստ-
ծուն ուրանալը, Հայրենիքին դաւա-
ճանելը, Ծնողներին սպանելը, Ընկե-
րոջը խաբելը։
7. Զոր էր ի անդրանիկս քոյոյ։ —
Լսել գթածապէս Պատուհասներ նել խոհե-
մապէս, Նկատել մտերմապէս, Դատել
յայտնապէս։
8. Զոր պէտք էր ի Բաղիկոսութիւն։ —Բաղ-
տի բարեկամ, որ հրաժարւում է, երբ
բաղդը չեկ է գնում։ Սեղանի բարե-
կամ, որ մտերիմանում է, միայն որ
սեղանը հաւաքւում է։ Պաշտօնի բա-
րեկամ, որ տեսնում է, քանի որ պաշ-
տօնի մէջ է։ Հաստատակամ բարեկամ,
որ չարտասանում ճշտապէս։
9. Զոր վայ ի Երիցութիւն։ — Ապականում է հոգին,
տկարացնում է զգայութիւնները, վատ-
նում է ստացուածքը, արագացնում է
ծերութիւնը։
10. Զոր պէտք էր ի Եղբարս։ — Ոչ

Քերմեդանգուիեանը։ Ծառայ
ծուն, սիրիրանաս խիրեր
ներին, ով փարոզանում է ա-
իրան, աշխարհիս պատանդնե-
ով զգաստանում է ոգիներին
չարիքից։
11. Զոր բանեցուցանեմ ի գրիչ։ —
նեալ։ — Վիճաբանելու խրատ, Հարեւանն
մատնութիւնքը։ Դատաւորների
ները, Ոտքի տալը։
12. Զոր բանաւորութիւն։ — Լայ
ճակ ապրեցողութիւն ի խրատ։
Քերանց լաստութիւնը։ Հարատա
մեծութիւնը։ Հոգ դրենիքի վրայ։ Իշ
Դատ բարեկամ ունենալը։
13. Զոր էր ասպէ։ — Ուշադրանալ էր
խաբեութիւն։ — Երբ բռնաւորի մէջը իր իշ
զամանութեան տակ ուներ։ Հարա
թիւնի է շատին։ Երբ պատերազմում քիչը յաղ
թում է։ Երբ հարուածները չեն
խլում հարուածների կարգը։ Երբ մարդ
կանց բարդութիւնը հասկանում է։ Բո
լոր խաբեութիւնները։
14. Զոր էր ի մէջ ոչ։ — Ի Հնդիկ ի
ներ ուներաւ։ — Մի քարտիրում կրամայե

ում մէջ, իր կնոջ հետ կենակցելու մէջ, Օգուստ ստանալու մէջ, Քաղցած ժամանակ, իր ամանից ուտելու մէջ։

15. Հոգու բանի հաղորդութիւնը մարդս անէծք պէտք է ուտենայ—Տարակուսանքի մէջ ընկած ժամանակ, նոր պաշտօն ստացած ժամանակ, պատժուած ժամանակ, ճանապարհ գնալիս։

16. Հոգու տեսակ մարդիկ կան։—Ո՛վ միշտ մեղքի մէջ է. Ո՛վ կարող է բարի անել, բայց չէ անում. Ո՛վ չգիտէ ու չէ կամենում սովորել. Ո՛վ գիտէ, բայց չէ կամենում սովորեցնել։

17. Հոգու պնդութեան երեք նշան մարդուս մէջ.—Ճանաչողութիւն, Նոր բան տեսնել, Գիտենալու ցանկութիւն, Լսել ականջով։

18. Հոգու խաբեութեան մարդուս—Ճանաչողութեան ցանկութիւնը, Խօսքի քաղցրութիւնը, Խելքի սակաւութիւնը, Կնոջ խորամանկութիւնը։

19. Հոգու վնասել չէ՝ խմողութիւն բերէն.—Գովելին գովելը, Գովելին չգովելը, Շնասկացողին ներբակելը, Անամօթաբար կռուելը։

20. Հոգու բան ուրիշ ոչնչ քանդող մարդս է նայողութիւնը.—Սարսափելի ցանկութիւնը, Մեծ ճարտարութիւնը, Երկիւղից բռնուելը, Հոգնց յաջողութիւնը։

21. Հոգու բան չէ՝ հրոպոնութիւնը—Հազալը, Սիրելը, Բարկանալը, Ցաւագնելը։

22. Հոգու բան յայտնէ ստոյգ է ծանրութիւն.—Մութ տեղը, Ստանալիկան հանգստութիւնը, Տրամաբանկիրքը, Ունայն մտածութիւնները։

23. Հոգու բան նայ որոնց ստոյգ նշանակ են մարդին, բայց չեն հրոպոնում չեն բերէս.—Դրամի շատութիւն, Կատարեալ գիտութիւն, Աշտարակն հանգստութիւն, Աշտարակն ուրախութիւն։

24. Հոգու բան հանգրանում են չէ հրոպոր, բայց շատ են հաղորդ.—Պատուել ամենքին խօսքով, Խօսել ճշմարտութիւնը, Զգայրացնել ոչ օրի, Կենցաղավարել առաքինի մարդկանց հետ։

25. Հոգու տեսակ մարդիկ բանի ստանց տրիւ Լեռիչոս.—Կուսութիւն՝ տղայութեան ժամանակը, Ծուժկալու-

ժիւն՝ առատութեան ժամանակը, խոնարհութիւն յաջողութեան ժամանակը, համբերութիւն՝ ձախորդութեան ժամանակը։

26. Զոր պէտք է մարդ ունենայ ինչ ոգոյ ալիք շարած, հան ըստ իւրաքանչիւրոց։— Դերասանները, Փաստաբանները, Ոստիկանները, Բժիշկները։

27. Զոր պարտաւորութիւն ունի տրէն պահել հոգը։— Պատուել, Հնազանդել, Շարժմեցնել, Օգնել, Ներութեան ժամանակը։

28. Զոր էն մարդս ունէ ոնոր էր շարժուծ։— Թշնամիներ, Մեղքեր, Տարիք, Պարտքեր։

29. Զոր էն մարդս պէտք ունի էր շարժուծ։— Իմացականութիւն, Բարութիւն, Բաբեկամ, Տոփական ցանկութիւն։

30. Զոր էն ունէ է հանում Աստուած։— Եղբայրների միաբանութեանը, Ընկերների սիրին, Ամուսնակցի հպատակութեանը, Մեղաւորների դարձին։

Գ. ՀԱՅՈՑՍԱՆԵՑՈՅ ԵԿԵՂԵՑՈՅ ԲՄԱՐՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ *).

I.

ՄԿՐՏԻՉ ՍԲՔԷՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԹԻՄԷՆ

Ընտրեալ ի Կաթողիկոս ամենայն Հայոց.

II. Տ. Տ. ՄԿՐՏԻՉ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ տանն Կիլիկոյ.

III. Տ. Տ. ԽՐԱՏՈՒՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տանն Աղթամարայ։

---

*) Արտատպած „Արձագանք“-ից։

Արքեպիսկոպոսներն ու Եպիսկոպոսները

№ №	ԱԶԳԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ	Տարին	Հեռնադ. թուական.
	Ա. Մատթէոս Ա. Կաթողիկոսից Հետևապրուած-ները.		
1	ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊ. Օձնեցի [Լօռի], վանահայր Սանահնի. . .	77	1859
2	ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԵՀԱՊԵՏԵԱՆ Եգիպտացի, պատրիարք Ս. Երուսաղէմի. . .	74	1860
3	ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊ. ԴԵՐՁԱԿԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի, առ ժամանակեայ քարոզիչ Կ. Պոլսի Թովքա-

	վուի թաղի	65	1861
4	ՄԵԼՔՈՊ ԱՐՔԵՊ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ադրիանուպոլսեցի, առաջնորդ Ադրիանուպոլսի. . . .	59	1864
	Բ. ԳԷՈՐԳ Դ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՑ Հետև.		
5	ՍԻՄԷՈՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊ. ՍԷՖԷՐԵԱՆ, Կեյվեցի, փոխանորդ Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքին ի Կոստանդնուպոլիս. . . .	63	1867
6	ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊ. ՆԱՐԲԷՅ, Կ. Պոլսեցի, նախկին քարոզիչ Հեշիկթաշ թաղին Կ. Պոլսի. . . .	50	—
7	ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊ. ՍԱՆՏԱԼՃԵԱՆ, վանահայր Բէյլեգէի. . . .	56	1868
8	ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԵՊԱՍԿ. ՀԱՄԻՇԵԱՆ, Կոստանդնուպոլսեցի, առաջնորդ

	Բրուսայի . . .	58	1868
9	ՄԵՍԻՐՈՎ ԱԲՔԷՊ ՍԻՄՈՆԻ ՀԱՏԵԱՆ Չին-Նախչևանցի, առաջնորդ Զամախաց	56	1872
10	ԳՐԻԳՈՐ ԷՊԻՍԿ. ԱՂԱՖԻՐԵԱՆ, Ամգարիանցի, առժամանակեայ կառավարիչ Թուխարբիոյ . . .	67	—
11	ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱԲՔԵՊ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Փիլիպպոպոլցի, քարտուղար Գոբրուշէլմէի . . .	57	—
12	ԵՐԵՄԻԱ ԷՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՍՏԵԱՆ, Վաղարշապատցի, կաթողիկոսական տեղակալ և առաջ թեմարար Ս Էջմիածնի . . .	53	1873
13	ԵՐԵՄԻԱ ԱԲՔԵՊ. ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Խարբերդցի, պատրիարքական փոխանորդ Երուսաղէմի	63	—
14	ԽՈՐԻՆ ԱԲՔԵՊ. ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԵԱՆ, Քէրէսէթցի [նախկին		

	կոմիդիսաց], Պատրիարք Պոլսի սկսած 1888 թուականից . . .		1873
15	ՎԱՀՐԱՄ ԷՊԻՍԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Բրուսացի, քարոզիչ Կ. Պոլսի Օրթագեղեցի թաղի . . .	47	1875
16	ՍՈՒՔԻԱՍ ԷՊԻՍԿ. ՊԱՐԶԵՆԱՆ, Մաղասպատցի [նախկին նախչևանի] նախկին անդամ Ս. Սինոդի . . .	56	—
17	ՆԵՐՍԷՍ ԷՊԻՍԿ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, Փոգոսթոցի Փարպարանկաց Երուսաղէմի	64	1876
18	ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ԷՊԻՍԿ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ Խարբերդցի, անդամ տեղական Օրդեն ժողովոյ Երզրումի	62	—
19	ԽՈՐԻՆ ԷՊԻՍԿ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ, Աւանցեցի [Վանի] առաջնորդ Եդեսիայի . . .	70	—
20	ՄԱՏԹԷՈՍ ԷՊԻՍԿ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի նախկին առաջնորդ Ե.		

	գիպտոսի, քարոզիչ Իսկիւտարի նոր Թաղի . .	47	1876
21	ՓԻԼԻՊՊՈՍ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՋԱՌԵԱՆ, Ճամախեցի, միաբան Երուսաղէմի .	59	1877
22	ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԱԼԷԱԹՃԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի, քարոզիչ Իսկիւտարի .	51	—
23	ՏԻՄՈԹԷՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՓՐԻՉԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի, առաջնորդ Բալբէսէրի և Բանդրիմայի . .	71	1878
24	ՊԵՏՐՈՍ ԵՊԻՍԿ. ԹԱՀՄԻԶՃԵԱՆ, Սեբաստացի, առաջնորդ Սեբաստիայի .	62	1879
25	ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. Ա-ՂՈՒԱՆԵԱՆ, Վանեցի, անդամ. Ս. Սինոդի. . . .	61	—
26	ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ, Ճամշադինեցի [Թօուզ], 1885-ին կաթողիկոսական առաջին թեկնածու, քարոզիչ Կ. Պոլսի Գատրքէօյ		

	Թաղի	57	1879
27	ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆ, Վաղարշապատցի, նախկին անդամ Ս. Սինոդի	49	—
28	ԵՂՆԻԿ ԵՊԻՍԿ. ԱՊԱՀՈՒՆԻ, Կ. Պոլսեցի, առաջնորդ Աբարկիրի և պատրիարքական փոխանորդ Դիարբէքիրի . .	50	—
29	ՀՄԱՅԵԱԿ ԵՊԻՍԿ. ԴԻՄԱԿՍԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի, առաջնորդ Ռոդոսթոյի .	54	1880
30	ՂԵՈՆԴ ԵՊԻՍԿ. ՉԻԶՄԱՆԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի, առաջնորդ Խարբերդի և պատրիարքական փոխանորդ Կարնոյ .	57	—
31	ՊՕՂՈՍ ԵՊԻՍԿ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Վանեցի, վանահայր Լիմ անապատի .	70	1882
32	ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿ. ՏԷՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Տաթևացի, ժամօրհնող Ս.		

	Էջմիածնի	75	1882
33	ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՊԻՍ. ՍԱՐԳԱԿԵԱՆ, Խարբերդեցի, նախկին առաջնորդ Վրաստանի և Իմերէթի, անդամ Ս. Սինոդի և տեսուչ Գէորգեան ճեմարանի	50	—
34	ԳԷՈՐԳ ԵՊԻՍԿ. ՍՈՒՐԻՆԵԱՆ, Տփխիսեցի առաջնորդ Ամիրդովլաթի	47	—
	Գ. Մակար Ա. Կաթողիկոսից ձեռն.		
35	ՄԱՄԲՐԻ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, Աբաքկիրցի, ուսումնապետ Երուսաղէմի	58	1885
36	ՍԱՀԱԿ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՊՕՅԵԱՆ, Խարբերդ. լուսաբարապետ Երուսաղէմի .	42	—
37	ՍԱՐԳԻՍ ԵՊԻՍ. ՏԷՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ապարանցի, անդամ Ս. Սինոդի . .	60	1886

38	ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ, Ախէշցի. առաջնորդ Բաղէշի և վանահայր Բրանդայ	70	1886
39	ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՊԻՍ. ԴԱՒԹԵԱՆ, Վարդաբլուրցի, անդամ Ս. Սինոդի, Նախագահ Տպարանական ժողովոյ և խմբագիր „Արարատ" Ամսագրոյ . .	65	—
40	ՄԱՂԱՔԻԱ ԵՊԻՍԿ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ, Կ. Պոլսեցի, վերատեսուչ և վանահայր Գարեգանուց Արմաշու	52	—
41	ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՍԸՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ, Վանեցի, նախկին առաջնորդ Տրապիզոնի, քարոզիչ Կ. Պոլսոյ Գերա Թաղի .	53	—
42	ԿԱՐԼՈՍ ԵՊԻՍԿ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, Կեսարացի, առաջն. Թեմի Ընդհանուր	53	
43	ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵՊԻՍԿ. ՅՈ-		

	ՎԱԿԻՄԵԱՆ, Նիկոմիդացի, առաջնորդ Նիկոմիդիոյ	47	1886
44	ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԳԱՌՆԱԿԵՐԵԱՆ, Վաղարշապատցի, նախկին փոխանորդ թեմական Երևանու	55	1890
45	ԵՍԱՅԻ ԵՊԻՍԿ. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ, Թիֆլիսեցի, առաջնորդ Պարկաստանի և Հնդկաստանի	50	—

Բացի Մայր Աթոռի 45 եպիսկոպոսներից՝ Պիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնն ունի 8 և Աղթամարայ կաթողիկոսութիւնը 2 եպիսկոպոս։

Հայաստանեայց եկեղեցու բարձրագոյն հոգևորականութիւնը կազմում են այժմ երեք կաթողիկոս, երկու պատրիարք [Երուսաղէմի ու Կ. Պոլսի] և 55 եպիսկոպոս [որոնցից 9 արքեպիսկոպոս], որոնցից ռուսաստան են միայն 15-ը։

Ե. ԱՂԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՈՒ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքները	Թիւը բնակչի
Թիֆլիս	104,024
Բաքու	45,679
Էկատերինոդար	39,610
Սուրբ Պետերբուրգ	37,017
Վլադիկավկազ	33,981
Ռոստով	28,54[illegible]
Ղամախի	27,945
Մայկոպ	27,915
Էյսկ	26,806
Ղուբայ	25,757
Նուխի	22,670
Ալեքսանդրոպոլ	20,294
Գանձակ	20,227
Քութայիս	14,555
Երևան	14,185
Դերբենդ	13,730
Ղուբա	13,656
Թեմիրխան	13,265
Ախալցխա	12,989
Մոզդոկ	[illegible]

Բաքու	11,878
Աղնախ	10,069
Ղազար	8,778
Նովոդոսիսկ	8,304
Գէորգիեվսկ	8,290
Թելաւ	8,014
Անապա	7,604
Նոր-Բայազիդ	7,120
Նախիջևան	6,911
Գոռոնի	6,214
Գորի	5,383
Փոթի	4,785
Արմաւիր	4,634
Ախալքալակ	4,303
Պետրովսկ	4,000
Թեմիր-Խան-Զուրա	3,356
Կազգուան	3,298
Թիֆլիս	3,231
Կարս	3,137
Դուշէթ	2,041
Սուխում	1,279
Արտահան	814

Կովկասի սուրբ Անդրկովկասի քաղաքների հեռաւորութիւնը Թիֆլիսից

	Վերստ		Վերստ
Ագուլիս	422	Լենքորան	93
Ալեքսանդրոպոլ	243	Կազգուան	456
Արդահան	337	Կարս	569
Ախալքալակ	248	Հին-Նախիջևան	415
Ախալցխա	186	Ղազեար	344
Բագու	510	Ղուբա	422
Բաթում	330	Մոզդոկ	44
Գանձակ	182	Նոր Բայազէթ	674
Գորի	71	Նուխի	288
Գոռոնի	190	Զամախի	231
Դերբէնդ	599	Զուշի	160
Էչմիածին	851	Պետրովսկ	398
Նիկոտերինոգար	758	Պատիգորսկ	345
Երևան	264	Ջուղա	499
Զաքաթալա	192	Ռոստով	407
Իջևան	282	Սալիան	461
Թելաւ	100	Սաւուրպոլ	852
Թեմիր-Խան	550	Վլադիկավկազ	113
Զուրա	200	Փոթի	286
		Քութայիս	205

Ռուսաստանի Մայր, Նահանգական և Գլխաւ. քաղաքների հեռաւորութիւնը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ.

	Վերստ
Աբշ	3165
Աժդարխան	1735
Ազմոլի	4280
Ասխաբադ	1308
Աբխանգէլսկ	3248
Բագու	510
Բլագովեշչէնսկ	8766
Բուխարա	1853
Գանձակ	182
Գոռոդնօ	2471
Եկատերինոդար (Գուբ.)	809
Եկատերինոսլավ	1417
Երևան	264
Եակուտսկ	9264
Եարոսլավլ	2283
Թեմիր Խան-Զուրա	456
Թիտմիր	1988
Իրկուտսկ	6520
Լոմժա	2654
Լիբաւն	2414

Խարկով	1393
Խերսոն	1508
Կալիշ	2863
Կալուգա	1964
Կամենեց Պոդոլսկ	2179
Կարս	346
Կիէվ	1859
Կովնօ	2487
Կրասնօեարսկ	5512
Կուրսկ	1522
Հէյլսինգ-Փորս	3041
Ղազան	2340
Մինսկ	2155
Միտավա	2742
Մոգիլեով	2037
Մոսկվա	2016
Նիժնի-Նովգորոդ	2262
Նիկոլայեվսկ Т	10,510
Նիկոլայ-Ստադ	3368
Նովգորոդ	2529
Նովրի Մարգելան	2689
Նովօ-Զորքասկ	902
Նոր-Նախջևան	3359
Ուլէօքորգ	2490
Ուրայլսկ	

Ուքա 2622
Չերնիգով 1850
Չիտա (Անդրբայկալեան երկիր) . 7265
Պենզա 1945
Պետերբուրգ 2623
Պետրակով 2717
Պետրոզավոդսկ 3525
Պերմ 2917
Պոցկ 2691
Պոլտավա 1494
Պսկով 2578
Ռգազոմ 2564
Ռեազան 1834
Ռիգա 2701
Ռոստով (Դոնի վրայ) 2128
Սամարա 1716
Սարատով 2134
Սիմբիրսկ 4261
Սիմֆերոպոլ 1222
Սմոլենսկ 2125
Սմրղանդ 2207
Սուվալկի 2573
Ստավրոպոլ 550
Վարշավա 2584

Վեսյակա 2758
Վիլնո 2536
Վիտեբսկ 2252
Վլադիկավկազ 201
Վլադիմիր 2200
Վլադիվոստոկ 10,644
Վոլոգդա 2472
Վորոնէժ 1464
Տագանրոգ 1701
Տամբով 2492
Տաշկենտ 3946
Տոբոլսկ 4955
Տոմսկ 1910
Տուլա 3429
Տուրքստանկ 2179
Տվեր 1870
Քիշնև 208
Քութայիս 4065
Օմսկ 2522
Օրենբուրգ 1762
Օրեոլ . . . . . .

Թիֆլիսից՝ ծրարի ամէն մի ֆունտից առնւում է.

5 Կոպէկ ինչ.—Աբասթուման, Ագուլիս, Ալեքսանդրոպոլ, Արգահան, Ախալքալակ, Ախալցխա, Բաթում, Բորժոմ, Գանձակ, Գորի, Դուշէթ, Երևան, Զաքաթալա, Էջմիածին, Թելաւ, Թեմիր-Խան-Զուրա, Կաղզուան, Կարս, Չին-Նախջևան, Նուխի, Շամախի, Զուշի, Պետրովսկ, Պեատիգորսկ, Ջուղա, Սալիան, Սղնախ, Վլադիկավկազ, Փոթի, Քութայիս, Օրդուբաթ.

10 Մինչև.—Արմաւիր, Բաքու., Դերբէնդ Եկատերինոդար, Ելսկ, Լենքորան. Ղուբա, Նովո-Շերքասկ, Նոր. Նախջևան, Ռոստով Ստաւրոպոլ, Տագանրոգ.

20 Մինչև. — Աժդարխան, Ասխաբադ, Խարկով, Խերսոն, Կիէվ, Կուրսկ, Պոլտավա, Ռեազան, Սիմֆերոպոլ, Տուլա, Քիշնև.

30 Մինչև. Ղազան, Մոսկվա, Նիժնի Նովգորոդ, Պետերբուրգ, Ռիգա, Վարշավա։

Զ. ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ.

I. ՓՈՍՏԻ ՍԱՅԼԵՐԸ

Թիֆլիսից

1. ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ (264 վ.)

Ազստաֆա, երկաթուղի	88½ վ.
Դելիջան	72¾ „
Սեմեոնովկա	18¾ „
Ելենովկա	21½ „
Նովիյ Ախտի	16½ „
Սուխայա Ֆոնտանկա	12 „
Իյլեաբ	19½ „
Երևան	15 „

2. ԴԷՊԻ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼ՝ (242¾ վ.)

Ազստաֆա	88½ վ.
Նովո—Ազստաֆինսկայա	9 „
Ուզունթալա	13½ „
Քարվանսարա	17¼ „
Դելիջան	14½ „
Համզաչիման	18 „

Մեծ դարաբլաք	19½ վ.
Համամլու	21 „
Աղբուլաղ	20 „
Անբոսանիրոգլ	22 „

3. Դէպք Օբրոշէրի (508 վ.)

Ենիսա	264 վ.
Աղանդալու	13 „
Ղամամլու	15 „
Դաւալու	18½ „
Սադարաբ	18¾ „
Բաշ-Նորաշէն	22½ „
Թոլոտրիս	10 „
Ղվրաթ	19 „
Բէիլաք Դիւղի	20 „
Նախչաւան	21 „
Ալինջաչայ	24½ „
Ջուղա [Ջուլֆա]	15 „
Ազա	20½ „
Օբրոշէրի	17¾ „

4. Դէպք Թէլու (163¾ վ.)

Օրխան	10½ վ.
Վաղիանի	13¾ „

Սարթաճալա	20 վ.
Կակաբէթի	21 „
Կազրէթի	13½ „
Մշնոխ	21½ „
Բակուրցիխէ	15¾ „
Մակուզանի	17 „
Ախուրի	14 „
Թէլու	16 „

5. Դէպք Վլաբէնովոյ. [200½ վ.]

Մցխէթ	20½ վ.
Ծիլկանի	14¾ „
Դուշէթ	17¾ „
Անանուր	16½ „
Փամանաուր	21 „
Մլեթի	18½ „
Գուլգաուր	14½ „
Կոբի	16 „
Կազբէկ	17½ „
Լարս	14½ „
Բարթա	17½ „
Վլաբէնովոյ	12½ „

Թիֆլիսի Փոստային Գրասենակի Ցուցակը

Գնացող գիծերը	Ուղղիչներ օրերը	Սպասողներ օրերը
Բաթում, Փոթի և Բագու	Ամէն օր	Ամէն օր
Պատերազմա — Վիրական ճանապարհով.	Ամէն օր՝ Բացի Կիր.	Ամէն օր
Երևանի ու Կարսի, իսկ ամառը նա և Դարաչիչագի գծով.	Գշ. Եշ. Զբ.	Դշ., Ուրբ. և Կիրակի
Օրդուբաթ, Իգդիր, Ջուղա, Նոր Բայազէթ, Ջալալօղլի.	Գշ. և Զբ.	Դշ. և Կիր.
Սարդամիշ և Կազզուան	Գշ. և Զբ.	Ուրբ. և Կիր.
Նուխուայ գծովը և Արզ-Նախովը.	Գշ. և Զբ.	Գշ. և Ուրբ.
Եվլախ, Զուշի, Զամախի և Լենքորան.	Բշ., Դշ. և Ուրբաթ.	Դշ., Եշ., Զբ.
Մանգլիս ու Աղբուլաղ	Կիր. և Դշ.	Բշ. և Եշ.
Զուգդիդի	Բշ. և Եշ.	Եշ. և Կիր.
Խոնի	Նոյպէս	Դշ. և Զբ.
Ախալցխայի գծով Բորժոմ, Սեպտ. 15-ից մինչև Յունիսի 1-ը.	Գշ. Եշ. Զբ.	Գշ. Եշ. Զբ.
Յունիսի 1-ից մինչ Սեպտեմբերի 15-ը.	Ամէն օր	Ամէն օր
Ախալքալակ.	Գշ. և Զբ.	Գշ. և Եշ.
Աբբասան	Զաբաթ	Երեքշաբթի
Աբբասէն	Երեքշաբթի	Երեքշաբթի
Կեգի	Նոյնպէս	Հինգշաբթի
Օգուրգէթ	Բշ. և Եշ.	Բշ. և Ուրբ.

ԸՆԴՈՒՆԵԼԸ ԵՒ ՅԱՆՁՆԵԼԸ

ա] Պատոցները, կապոցները ու ծրարները ընդունուում են առաւօտեան 8 ժամից մինչև 2 ժամը։

Պատուիրած նամակները—նոյն ժամերին, և երեկ. 5-ից մինչ 7 ժամը։

Նամակագրոշմեր, շտեմպելնիյ, պատոցներ ու բաց նամակի բլանկներ ծախուում են առաւ. 8 ժամից ելս 7 ժ.

բ] Պատոցները, կապոցները ու ծրարները յանձնուում են իրանց տէրերին՝ առաւ. 8 ժ.-ից մինչև 2 ժամը։

Հասարակ ու պատուիրած նամակ.—նոյն ժամերին և երեկ. 5-ից մինչև 7 ժ.

Կիրակի ու տօն ծրելը փոստէ գրասենեակը բաց է միայն առաւօտեան 8 ժամից մինչև 11 ժամը։

II. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1. ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

ՌՈՍՏՈՎԻՑ—ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ

Վէրստ	ՌՈՍՏՈՎ	II դ.	III դ.
		Գ	
2	Զարեչնայա	—	
10	Բալթայսկայա	— 24	— 15
34	Կազայչնիցկայա	95	— 19
58	Ատեպնայա	1.61	— 84
81	Կուշչեւսկայա	2.28	1.16
99	Կալտակովկա	2.79	1.43
118	Կ[illegible]*]	3.33	1.70
135	Պավլովսկայա	3.80	1.94
151	Լէուշկովսկայա	4.25	2.17
171	Տիխօռեցկայա	4.81	2.27
192	Մալոռոսսիսկայա	5.43	2.77

*] Նօտրագիր կայարանները էռ-քէլէունին

211	Միրսկայա	5.94	3.04
229	Կամենսկայա	6.44	3.29
242	Գոյլկեվիչի	6.82	3.48
257	Օտրադա Կուբանսկ	7.23	3.69
273	Կուբանսկայա	7.71	3.94
280	Արմավիր	8.19	4.19
313	Կոնոկովո	8.80	4.50
335	Նիկոլայեվսկայա	9.43	4.82
353	Բոգոսլովսկայա	9.93	5.07
366	Նովինոմիսկայա	10.30	5.27
385	Բաբասուկի	10.86	5.54
410	Կուբաչակ	11.56	5.91
428	Նագութսկայա	12.06	6.16
446	Սուվորովսկայա	12.55	6.42
466	Միներ.ալնիեայ Վոդի	13.11	6.70
490	Նեզլոբնայա	23.79	7.05
510	Զոյլսկայա	14.35	7.34
535	Սուլդաթսկայա	15.05	7.69
554	Պոդկումսկայա	15.59	7.97
568	Կոտլեարեվսկայա	15.98	8.17
584	Բորոկովո	16.43	8.40
599	Էյլխոտովո	16.88	8.63
611	Դարգ-Կոխ	17.19	8.79
631	Բեսլան	17.78	9.09
652	Վլադիկավկազ	18.34	9.73

2. ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Ա. ՓՈԹԻՑ—ԹԻՖԼԻՍ

	ՓՈԹԻ	—	—
14	Չելադիվ	—64	—32
35	Նովո Սենակի	1.53	—78
48	Աբաշա	2.06	1.03
61	Սամտրեդ	2.61	1.33
	ԲԱԹՈՒՄ		
20	Կաբուլեթի	1.01	—52
35	Նոթանէբի	1.60	—82
49	Սուխում	2.20	1.13
68	Լանչխուտի	3.04	1.55
75	Նիգոյիթի	3.29	1.68
88	Սաջեվախ	3.84	1.97
96	Սամտրեդ	4.23	2.16
108	Կապիտանարի	4.69	2.39
125	Ռիոն	5.44	2.78
	23 Ռիոն—Քուլթայիս	—38	—23
139	Աջամէթի	5.70	2.91
254	Կվէրեալ	6.63	3.38

166	Հերուլի	7. 13	3. 65
175	Բելգորի	7. 55	3. 86
184	Մաթելիսի	—	—
200	Բեժանուբանի	8. 31	4. 24
209	Փոնի		—
315	Սուրամ	8. 95	4. 58
219	Մէթոպիլոմ	9. 11	4. 66
229	Գոմի	9. 54	4. 88
243	Քարեալի	10. 13	5. 18
260	Գորի	10. 84	5. 54
273	Գրակալի	11. 44	5. 84
285	Կասպի	11. 94	6·11
300	Քանեկա	12. 53	6. 41
310	Մցխէթ	13. 00	6. 65
320	Ավճալա	13. 41	7. 85
330	Թիֆլիս	13. 84	7. 07

Բ. ԹԻՖԼԻՍԻՑ — ԲԱԳՈՒ

	ԹԻՖԼԻՍ		
337	Նաւթլուղ	—30	—15
359	Աղ թաքլեայ	—89	—45
366	Ղարայեաղ	1. 56	—79

387	Սուրթ Բուլաղ	2. 45	1. 2[illegible]
394	Փոլիկ	3. 16	1. 62
408	Աղստաֆա	3. 75	1. 92
427	Թօռուզ	4. 56	2. 33
452	Չեգամ	5. 61	2. 86
474	Ծարար	6. 54	3. 35
496	Ելիսավետպոլ	7. 46	3. 82
513	Դալ Մահմեդլի	8. 14	4. 16
536	Գերան	9. 15	4. 68
559	Ալախ[illegible]	10. 13	4. 78
583	Լեաքի	11. 14	5. 69
602	Ուզունի	11. 90	6. 08
626	Միւսկալ	12. 95	6. 62
645	Քիւրդամիր	13. 75	7. 03
668	Սազիռ	14 73	7. 52
692	Ղարա Սու	15. 70	8, 03
716	Հաջի Քաքուլ	16. 71	8. 54
733	Ճավագի	17. 46	8. 92
766	Ալեաթ	18. 48	9. 44
787	Սանգաչալ	19. 36	9. 90
812	Փութա	20. 38	10. 42
830	Բալաջարի	21. 18	10. 82
840	ԲԱԳՈՒ	21. 73	11. 11

ԱՅՆ ՏՕՆ ՕՐԵՐԸ

Երբ Հայոց ուսումնարաններում պարապմունք չէ լինելու.

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

6, 7, 13. Ծնունդ., Յայտնութիւն և Անուանակոչութիւն Տեառն.

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

4. Երբ.—ՍՐԲՈՅ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀՕՐԱՎԱՐԱՅՆ մերոց.

26. Ուրբ.—Ծն. Ն. Կ. Մ. ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ Գ.-ի.

ՄԱՐՏ

2. Գշ.—Օր Գահակալութեան Վեհափառ Կայսեր ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ Գ.-ի.

13. Ուրբ.—Մուտն ի Վիրապն Ս. ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ մերոյ.

[Ի 22-էն ցՏ-ն Ապրիլի—Արձակուրդ Զատկի]

ԱՊՐԻԼ

7. Դշ.—Աւետումն Ս. Աստուածածնի.

ՄԱՅԻՍ

6. Երբ.—ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ Քրիստոսի Ծն. Ն. Կ. Բ. Վսեմափառ Թագաժառանգին՝ Նիկոլայ Ալեքսանդրովիչի.

15. Ուրբ.—Օր Թագադրութեան Վեհափառ Կայսեր և Կայսրուհւոյն ամենայն ռուսաց.

29. Ուրբ.-Ելն ի Վիրապէն Ս. ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ մերոյ.

[Ապա՝ ամարային արձակուրդ]

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

8. Դշ.—Ծնունդ Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ.

13. Հշ. Յիշատակ Մեռելոց.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

4. Ուրբ.—Սրբոց Առաքելոցն և առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ.

6. Հշ.—Անուանակոչութիւն Վսեմափառ Թագաժառանգին՝ Նիկոլայ Ալեքսանդրովիչի.

9. Երբ.—Յղութիւն Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ.

[Ապա արձակուրդ Ծննդեան].

ԹԱՔԱՐՄՈՒՆՔ

1893 թուականին արևը խաւարեաւ է երեկոյ անդամ, բայց մեր կողմերը չ՝ տեսնուիլ։

Առաջին՝ կատարեալ խաւարումը կ՝ պատահի Աւստրիոյ Գլին։ Խաւարումը կը տեսնուի Հարաւային Ամերիկայում ու Աֆրիկայում. իբրև մասնաւոր խաւարում—նա և Եւրոպայի հարաւային մասում։

Երրորդ՝ մասնակցաւ խաւարումը կը պատահի Սեպտեմբերի 27—28-ին։ Խաւարումը կը տեսնուի մասն Հիւսիսային ու Հարաւային Ամերիկայի արևմտեան կիսումը և խաղաղ ովկիանոսի արևելեան մասումը։

ԱՋԴ

Թէ այս և թէ սրա նախորդ հինգ տարիների Օրացոյցներից նիւթեր՝ սրբոցներ՝ իրաւունքը սրա կազմողին է վերապահուած։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм ССР

Մեր ամսագրի ընդլայնումը
Ամենայն ազգաց պատմութիւն
«Դեղ. Դեղ՝ 50 կոպեկ։
Մեսոպոտամիան, հատոր I. Գին՝
Մեսոպոտամիան, հատոր II. Գին՝
Մեսոպոտամիան, հատոր III. Գին՝
Հեթանոսական դարերում։ հատոր I. 50 կոպեկ։
Երգոն տարեցոյցն. Գին՝ 20 կ.
Գուլուերիմպեցին. Գին՝ 20 կ.
Օրացոյց 1893 թ. (Երկարաձգ. հատոր) Գ. տարի։ Գին՝ 20 կոպ.
Յիսնամեայ ջուխտաւոր Մկրտաւ. Գին՝ 8 կոպեկ։

Տպագրեաց. „Тифлисъ. На Армянскомъ. Діакону Іоаннесу Назарянцу.

ԳԻՐՆ Է 20 ԿՊ.

2(059)
Ն-15

5152

2013

<< Ազգային գրադարան

NL0033395